

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORMANLARIN İDARE HUKUKU AÇISINDAN KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sakine Nilüfer BİLGİN

0610030008

Anabilim Dalı: Hukuk

Programı: Kamu Hukuku

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tayfun AKGÜNER

EYLÜL 2008

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ORMANLARIN İDARE HUKUKU AÇISINDAN KORUNMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sakine Nilüfer BİLGİN

0610030008

Anabilim Dalı: Hukuk

Programı: Kamu Hukuku

Tezin Savunulduğu Tarih: 10 Eylül 2008

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tayfun AKGÜNER
Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN
Prof. Dr. Zehreddin ASLAN**

EYLÜL 2008

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER.....i

KISALTMALAR.....iii

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ

BÖLÜM.....3

I. TÜRKİYE’DE ORMANLARIN HUKUKSAL STATÜSÜ.....3

A. Orman ve Hukuk.....3

1. Ormanın Tanımı.....3

2. Orman-Hukuk İlişkisi ve Orman Hukuku.....7

B. “Ormanların Korunması”nın Anayasalarımızdaki Yeri.....13

C. 1923 Öncesi Dönemde Hukuksal Düzenlemelerde Ormanlar.....25

D. 1923 Sonrası Dönemde Yasalarda Ormanlar.....30

İKİNCİ BÖLÜM.....33

II. İDARE HUKUKU AÇISINDAN ORMANLARIN KORUNMASI.....33

A. Türk İdare Hukukunda Ormanların Hukuksal Rejimi.....33

1. Doğal Kamu Malı Olarak Orman Kavramı ve Hukuksal Çerçevesi.....33

2. Ormanların Devletin Gözetimi ve Denetimi Altında Olması Yükümlülüğü.37

a. Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi için Devletin Ekonomik
Yükümlülüğü.....37

b. Devletin Ormanlar Üstündeki Gözetim ve Denetim Yetkisi.....39

3. Devlet Ormanlarının Hukuksal Korunması.....40

a. Devlet Ormanlarının Mülkiyetinin Devredilemezliği.....	40
b. Devlet Ormanlarının Yasal Çerçeve ve Devlet Tarafından Yönetilmesi ve İşletilmesi.....	41
c. Ormanların Zamanaşımı Yoluyla Mülk Edinilememesi.....	43
d. Ormanların Kamu Yararı Dışında İrtifak Hakkına Konu Olamaması.....	44
B. Mülkiyet Hakkı ile Ormanların Korunması Arasındaki Hukuksal İlişki.....	48
C. Çevre Hakkı ile Ormanların Korunması Arasındaki Hukuksal İlişki.....	49
D. Ormanların Korunması Amacı ile Çatışan Öteki Yararlar ve Ortaya Çıkan Hukuksal Sorunlar.....	51
1. Turizmi Özendirme ve Ormanların Korunması.....	51
2. Maden Arama ve İşletme Etkinlikleri ile Ormanların Korunması.....	55
3. Orman Köylüsünün Korunması ile Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi.....	58
E. Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği ve Kimi Ülkeler Tarafından Öngörülen Ormanlara Yönelik Hukuksal Koruma Mekanizmaları	59
SONUÇ.....	64
KAYNAKÇA.....	66

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

a.g.m.: adı geçen makale

a.g.y.: adı geçen yapıt

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

A.Ş.: Anonim Şirket

a.y.: aynı yapıt/yer

bkz.: bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

C.: Cilt

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirmesi

E.: Esas

FAO: Food and Agriculture Organization

İHİD: İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi

İ.Ü.: İstanbul Üniversitesi

K.: Karar

No.: Numara

OECD: Organisation for Economic Co-Operation and Development

OGM: Orman Genel Müdürlüğü

R.G.: Resmi Gazete

s.: sayfa/sayfalar

SDÜ: Süleyman Demirel Üniversitesi

Sy.: Sayı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TEMA: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma

UNCED: United Nations Conference on Environment and Development

UNEP: United Nations Environment Programme

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

v.b.: ve benzeri

v.s.: ve saire

WRI: World Resources Institute

GİRİŞ

Türkiye'nin orman varlığı, 2004 yılı verilerine göre 8.940.214 hektar normal koru ve 6.499.380 hektar bozuk koru olmak üzere toplam 15.439.594 hektar koru ile, 1.681.006 hektar normal baltalık ve 4.068.146 hektar bozuk baltalık olmak üzere toplam 5.799.152 hektar baltalık biçiminde, toplam 21.188.746 hektar orman alanı olup, ülkemizin topraklarının % 27,22'sini kaplamaktadır ¹.

Ormanlar, konu olarak günlük yaşamda en çok haber bültenlerinde orman yangınları ve bu yangınlarda kaç hektarlık ormanlık alanın kül olduğuna ilişkin haberler biçiminde gündem oluşturmaktadır. Ancak, küresel iklim değişikliğinin getirdiği küresel ısınma sorunu ile birlikte ormanların doğal kaynaklar arasındaki öneminin artması ve değerinin anlaşılması üzerine; orman köylüsünün korunması, özellikle turizmi özendirme ve madencilik etkinlikleri nedenleriyle ormanlara yapılan elatmaların kamu hukuku açısından doğurduğu sonuçlar, ormanların korunması konusunun ele alınmasını gerekli kılmıştır.

“Ormanların İdare Hukuku Açısından Korunması” başlıklı yüksek lisans tezimin konusunu, Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde ormanların idaresi, hukuksal korunması ve buna ilişkin hukuksal düzenlemeler ile özellikle devlet ormanlarının bağlı olduğu hukuksal düzen, ormanların korunması ile çevre ve mülkiyet hakkı arasındaki ilişki ve ormanların korunması ile çatışan yararlar oluşturmaktadır.

Tez çalışmasında amacımız, idare hukukunda çevre konusunun gittikçe önem kazanmasıyla, doğal kaynaklarımızdan biri olan ormanların korunmasına ilişkin hukuksal düzenlemelere idare hukuku açısından bakmak ve ormanların kamu malları arasındaki yeri doğrultusunda konuyu kamu hukuku açısından incelemektir.

¹ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı, *“Türkiye Çevre Durum Raporu”*, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 5, Ankara, 2007, s. 11-12.
(Çevrimiçi) http://www.cevreorman.gov.tr/belgeler5/cevre_durum.pdf, 11 Haziran 2008.

Yüksek lisans tez çalışması, iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, Türkiye’de ormanların hukuksal statüsü, geçmişten günümüze yer alan hukuksal düzenlemeler çerçevesinde ele alınacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, idare hukuku açısından ormanların korunması incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. TÜRKİYE'DE ORMANLARIN HUKUKSAL STATÜSÜ

A. Orman ve Hukuk

1. Ormanın Tanımı

İnsanoğlunun kendisine ilk sığınak ve ilk yiyecek kaynağı olan orman¹, günümüzde önemli ulusal doğal kaynaklardan biridir. Temel ögesi ağaç olan, içerisinde çok değişik canlı türlerinin yaşam bulduğu, biyolojik bir ekosistem (çevre düzeni) olan ormanlar, başlı başına bir kaynak olduğu gibi, diğer kaynaklara da koruyuculuk yapmaktadır². Ormanlar, iklim değişikliğini, hava kirliliğini ve erozyonu (toprağın aşınmasını) önleme; enerji depolama, rekreasyon³ (dinlenme) olanağı sağlama, temiz su ve oksijen üretme, türlü canlılara yaşama olanağı tanıma, toprak-su-karbon dengesini sağlayarak doğadaki tüm sistemlerin (düzenlerin) geliştirilmesini güvence altına alma gibi ekonomik değeri ölçülemeyen çok sayıda yaşamsal işlevi yerine getirmektedir⁴. Halkın ekonomik ve toplumsal yaşamında önemli bir yer edinen orman, aynı zamanda ülkenin coğrafyasını, iklimini, güzelliklerini ve insanların ruh ve beden sağlıklarını etkileyen önemli bir etkidir⁵.

Ormanın bilimsel ölçütler çerçevesinde yapılan tanımına göre, “Orman, çok sayıda bitki ve hayvan popülasyonlarından (topluluklarından) oluşan bir yaşama ortaklığı (biozönose), yaşam birliği (ekosistem), hatta büyük bir canlı, bir organizma”dır⁶. AnaBritannica Ansiklopedisine göre, “Orman, egemen yaşam

¹ Halil Cin, “Tanzimattan Sonra Türkiye’de Ormanların Hukuki Rejimi”, *Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXXV, 1978, Sayı: 1-4, s. 311. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

² T.C. Sayıştay Başkanlığı, “Ormanların Korunması Hakkında Sayıştay Raporu”, Ankara, 2004, s. 1. (Çevrimiçi) http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2004/2004-2_orman/orman.pdf, 9 Ocak 2008.

³ Orman Rekreasyonu: “Açık hava rekreasyonu kapsamına girmekle birlikte, etkinliklerin büyük çoğunluğu orman alanlarında geçmektedir. Orman içi sulara balık tutma, avcılık, yürüyüş, kampçılık v.b., bu tür etkinliklere girmektedir.” (Bkz. Cengiz Demir – Aydın Çevirgen, “Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı”, İstanbul, Nobel Yayınları, 2006, s. 14.)

⁴ “Ormanların Korunması Hakkında Sayıştay Raporu”, a.y.

⁵ Cin, a.g.m., s. 312.

⁶ M. Sadık Aslankara (derleyen ve yayına hazırlayan), “Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormancılığımız”, Ankara, T.C. Orman Bakanlığı Yayın No: 120, 2000, s. 1.

*biçimini ağaçların oluşturduğu karmaşık ekolojik (çevrebilimsel) sistem”dir*⁷. Ormanın tanımında geçen “*ekoloji*” kavramı, Yunanca “*Oikos*” (*ev, burada organizmaların konutu*) ve “*logy*” (*ilim*) kelimelerinin birleştirilmesinden doğmuş bir kavram olup; bir ülkenin bütün kültür bitkilerinin değil de, yalnızca orman ağaçlarının çevreyle olan karşılıklı ilişkilerini araştıran ekoloji bölümüne “*orman ekolojisi*” denilmektedir⁸.

Axis 2000 Ansiklopedik Sözlükte, orman, “*uzun boylu ağaçlardan (ağaç katmanı veya üst katman) oluşan, tabanında fundalıklar, çalılıklar (çalı katmanı veya orta katman) ve otsu bitkiler (ot katmanı veya alt katman) bulunan geniş alanları ve bu alanlar üzerindeki ağaç toplulukları*” olarak belirtilmektedir⁹. Vikipedi Özgür Ansiklopediye göre, “*Orman, belirli yükseklikteki ve büyüklükteki ağaçlar, çalı, otsu bitkiler, mantarlar, mikroorganizmalar ve çeşitli hayvanlarla, toprağın birlikte meydana getirdiği, aynı zamanda topluma çeşitli faydalar sağlayan bir ekosistem*”dir¹⁰. Ormanın biyolojik açıdan yapılan bu tanımlarına benzer bir tanıma göre, orman, “*geniş alanlarda kendine özgü (sui generis) bir iklim yaratabilen, belli yükseklik, yapı ve sıklıktaki ağaçların, ağaççık, çalı ve otsu bitkiler, yosun, eğrelti ve mantarlar, toprağın altında ve üstünde yaşayan mikro organizmalar ve çeşitli böcek ve hayvanlarla orman toprağının birlikte oluşturduğu bir yaşam birliği*”dir¹¹. Ülkemizde ormancılığın kurucusu sayılan Hoca Ali Rıza Efendi’ye göre, “*sak (kök-sap) ve gövde hasıl eden nebatü mütehaşşibenin (odunlaşmaya müsait ağaçların) topluca büyüyüp yetişmiş haline orman ve yerine de ormanlık*” denir¹². Başka bir tanıma göre orman, “*işgal ettikleri genişçe alan ile birlikte, belirli boydaki ve sıklıktaki ağaç topluluklarıdır*”¹³.

Yürürlükte olan Orman Kanunu’nda bilimsel anlamda, doğal ya da ekolojik sistem olarak bir orman tanımlaması yapılmadığını düşünen Prof. Dr. Necmettin

⁷ Aslankara, a.y.

⁸ Asaf Irmak, “*Orman Ekolojisi*”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 104, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1966, s. 1 ve 3.

⁹ “Orman”, “*Axis 2000 Ansiklopedik Sözlük, MÜS-SİD, Cilt 5*”, Milliyet/Hachette, Doğan Kitap, 2000, s. 2534.

¹⁰ “Orman”, “*Vikipedi Özgür Ansiklopedi*”, (Çevrimiçi) <http://www.tr.wikipedia.org/wiki/Orman>, 9 Ocak 2008.

¹¹ Mehmet Ünal, “*Orman Hukuku*”, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, 2003, s. 14.

¹² Ünal, a.g.y., s. 15.

¹³ A.y.

Çepel'e göre, "Doğal bir sistem (bir bütün oluşturan ve bu bütünüün çalışmasını birlikte sağlayan ögeler ve süreçler topluluğu) olarak orman, ağaçlarla birlikte diğer bitkiler, hayvanlar, toprak organizmaları gibi canlı varlıklarla; toprak, hava, su, ışık, sıcaklık gibi cansız doğal faktörlerin oluşturdukları karşılıklı ilişki ve iletişim dokusunu temsil eden bir doğa parçasıdır. Orman ekosistemi, görülebilen veya görünmeyen, çok genç olan veya yaşlanmış bulunan bitki ve hayvanların birbirleri için ve birbirleriyle birlikte en dar bir mekânda veya çok geniş alanlarda meydana getirdikleri yaşam birliğidir." ¹⁴.

"Orman" ya da "orman ekosistemi" deyimini, "gerekli arazi üzerinde ağaç gövdeli yabancı (doğada kendiliğinden yetişen) bitkilerin, orada mevcut bitki ve hayvan unsurlarıyla birlikte, karşılıklı bir bağımlılık ve etkileşim oluşturduğu organik bir bütün, özel bir doğa sistemi (orman doğa sistemi) ve (ormandan kaynaklanan) özel bir doğal çevre" anlamına gelmektedir ¹⁵. Yabancı (doğada kendiliğinden yetişen) ağaçsal bitkilerin, yüksek ya da alçak olsunlar, seyrek olarak buldukları alanlar, ormansız alanlardır ¹⁶. Doğanın bir parçası olan orman, içinde yani buldukları yerde yaşam birliğini barındırmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, ormanı tanımlamamıştır. Bu konuda yasa koyucu, ormanın tanımını yapmıştır. Böylece, yürürlükte olan hukuksal düzenlemelerde geçen "orman" deyimini, yasal çerçevede yapılan tanım kapsamında değerlendirilmektedir. Anayasa ve yasa koyucu, "orman"ı "orman yeri" ile birlikte ele almıştır ¹⁷. Hukuk Sözlüğünde yer alan orman tanımına göre, "Doğal olarak veya emekle yetişen ağaç ve ağaçcık toplulukları, yerleriyle beraber orman" ¹⁸ sayılmaktadır. Bu tanım, yürürlükteki 6831 sayılı ve 31.08.1956 tarihli Orman Kanunu'nda yer alan tanımdır ¹⁹. Bu tanıma benzer bir tanım, 6831 sayılı Orman Kanunu'ndan önce yürürlükte olan 3116 sayılı ve 08.02.1937 tarihli Orman

¹⁴ Necmettin Çepel, "Orman ve Biz, Ormanın Tanıtımı, Yararları, Tahribi ve Korunma Çareleri", İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 1999, s. 5-6.

¹⁵ Yunanistan Cumhuriyeti Büyükelçiliği, "Yunanistan Anayasası", Çeviren: Serap Yazıcı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 40.

¹⁶ A.y.

¹⁷ Ömer İzgi – Zafer Gören, "03.10.2001 Tarihli Değişiklikleri ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Cilt II, Madde 79-177", Ankara, TBMM Basımevi, 2002, s. 1458.

¹⁸ Ejder Yılmaz, "Hukuk Sözlüğü", Yenilenmiş Dokuzuncu Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 942.

¹⁹ 31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 1. maddesinin 1. cümlesi şöyledir: "Tabii olarak yetişen ve emekle yetiştirilen ağaç ve ağaçcık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır."

Kanunu'nda da yer almıştır ²⁰. Yürürlükteki 6831 sayılı Orman Kanunu ile anılan kanundan önce yürürlükte olan 3116 sayılı Orman Kanunu, bilimsel olarak yeterli bir orman tanımı yapmamakla birlikte, hangi yerlerin orman sayılmadığını belirterek ormanı tanımlamaya çalışmıştır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (Food and Agriculture Organization -FAO-), “Ormanlar, her büyüklükteki ağaçların egemen olduğu vejetasyon ²¹ örtüsü taşıyan, odun ve diğer ürünleri üreten, iklim ve su rejimi üzerinde etkisi bulunan, hayvanlara barınak sağlayan alanlardır.” biçiminde bir tanım yapmıştır ²². Ormanın bu evrensel tanımı, ormanların çevre üzerinde etkileri olduğunu vurgulayan ve ormanların işlevlerini belirten özet bir tanımdır.

Yapılan orman tanımlarından hareketle, ormanı şöyle tanımlayabiliriz: “Orman; ağaçlarla birlikte diğer bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar gibi canlı varlıklarla toprak, hava, su, ışık ve sıcaklık gibi fiziksel çevre faktörlerinin birlikte oluşturdukları karşılıklı ilişkiler dokusunu simgeleyen bir ekosistemdir. Orman; beş metreden daha boylu orman ağaçlarının baskın olduğu ve birbirlerini etkileyecek sıklıkta bulunduğu, kendine özgü iklim ve toprak koşulları oluşturduğu bir yaşam birliğidir. Orman, bitki köklerinin etkileyebildiği 1-2 metre toprak derinliğinden ağaçların birkaç metre yukarısına kadar uzanan ve en az üç hektar alan kaplayan bir varlıktır.” ²³

Ormanın baskın ögesi ağaçlar olduğu için orman, ancak orman ağaçlarının toplu durumda yaşayabildiği bir ortamda kurulabilmektedir ²⁴. Ormanın görünümüne ağaçların egemen olması nedeniyle, ormandan söz edildiğinde akla ve göz önüne gelen, geniş alanlı ve boylu ağaç topluluğudur ²⁵. Türkiye Çevre Vakfı'nın

²⁰ 08.02.1937 tarihli ve 3116 sayılı Orman Kanunu'nun 1. maddesinin 1. cümlesi şöyledir: “Bu kanunun tatbikinde kendi kendine yetişmiş veya emekle yetiştirilmiş olup da herhangi bir çeşit orman hasılatı veren ağaç ve ağaççıkların toplu halleri yerler ile beraber orman sayılır.”

²¹ Vejetasyon: “Bir ülke veya bölgenin belirli yaşam koşullarına göre gelişen ve benzer ekolojik isteklere sahip olan bitki türlerinin meydana getirdiği büyük bir topluluktur.” (Bkz. Tuğrul Mataracı, “Ağaçlar, Doğa Severler İçin Rehber Kitap, Marmara Bölgesi Doğal-Egzotik Ağaç ve Çalları”, Üçüncü Baskı, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları - Yayın No:39, 2004, s. 13.)

²² İsa H. Bingöl, “Ülkemiz Ormanları ve Ormancılığı”, Ankara, Baran Ofset, 2005, s. 49.

²³ “Orman Nedir?”, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, (Çevrimiçi) http://www.ogm.gov.tr/bilgi/orman_02.htm, 17 Temmuz 2008.

²⁴ A.y.

²⁵ Ferruh Sanır, “Coğrafya Terimleri Sözlüğü”, Ankara, Gazi Kitabevi, 2000, s. 218.

yayınladığı Ansiklopedik Çevre Sözlüğü'nde ormanlar, “sık olarak bir arada büyüyen ve olgunluk çağıında 8 metreden daha fazla boylanabilen ağaç toplulukları”²⁶ olarak tanımlanmaktadır. “Yalnızca belirli ekolojik şartlarda var olabilen ve gelişebilen; birincil unsuru ağaççık ve ağaçlar olan; birbirleri ile etkileşimli ilişkiler içinde bulunan çok sayıda unsurun meydana getirdiği canlı sistemler; ekosistem tipi”²⁷, ormanı tanımlamaktadır. Buraya kadar yapılan orman tanımlarında ortak olan nokta, ormanın bulunduğu yerle birlikte bir yaşam alanı olması niteliğidir. Bu yönüyle orman, çevre üzerinde etkileri olan yaşamsal bir varlıktır. Vazgeçilmez yenilenebilir bir doğal kaynak olarak ormanlar, tüm canlılar için çok önemli bir yaşam temelidir²⁸.

Ülkemizin ormanlarının ayırt edici bir özelliği, ormanlarımızın % 93'ünün “doğal (kendiliğinden yetişmiş) orman” olmasıdır; diğer bir deyimle, fidan dikimi ile yetiştirilip tüm ekolojik koşulları değiştirilmiş ormanlar olmamasıdır²⁹. Avrupa ormanlarının yalnızca % 1'inin doğallığını koruduğunu³⁰ düşünürsek, Türkiye'nin sahip olduğu doğal orman varlığının değerini anlamak güç olmayacaktır.

2. Orman-Hukuk İlişkisi ve Orman Hukuku

İnsan-orman ilişkisi, insanlık tarihi ile başlamaktadır³¹. Doğanın bir parçası olan insan, gereksinimlerini ormandan karşılayarak yaşamını sürdürmüştür. Ancak, ormanlardan doğru bir biçimde yararlanma mümkün olmayınca, ormanlar zarar görmeye ve azalmaya başlamış, üstelik yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Orman, varlığının yararı ve yokluğunun zararları ile bütün ulusa ait olan bir kamu malı olduğu için devletin bakımına ve özenine gereksinim duymaktadır³². O nedenle, ormancılık ancak devlet eliyle işleyen bir işletme olduğu zaman ülkeye ve millete en çok yarar sağlayan bir kurum olabilir³³. Genel anlamda ormancılık, üretimden tüketime kadar geçen, gerek orman içinde ve gerekse orman dışında

²⁶ “Orman”, “Ansiklopedik Çevre Sözlüğü”, Türkiye Çevre Vakfı, (Çevrimiçi) <http://www.cevre.org.tr>, 25 Temmuz 2008.

²⁷ A.y.

²⁸ Suad İ. Ürgenç – Necmettin Çepel, “Ağaçlandırmalar İçin Tür Seçimi, Tohum Ekimi ve Fidan Dikiminin Pratik Esasları”, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2001, s. 2.

²⁹ Çepel, a.g.y., s. 21.

³⁰ A.y.

³¹ Cin, a.g.m., s. 311.

³² Cin, a.g.m., s. 312.

³³ A.y.

yapılan planlı ve devamlı işlerin bütünü iken; özel anlamda ormancılık ise, ormanların elde ettikleri reel ve ideal değerleri gerçekleştirmek üzere orman içi çalışmaların bir bütünüdür ³⁴. Alman ormancılık bilgini Dietrich, ormancılık işletmesini orman malı sınırları içinde gereksinimi elde etme amacıyla durmadan yapılan işlerin bütünü olarak tanımlamıştır ³⁵. Bu tanım, ormancılık ilminin konusunu belirtmektedir.

Genişleme döneminde Avrupa, Afrika ve Asya toprakları üzerinde geniş ve zengin bir orman varlığına sahip bulunan Osmanlı Türk Devleti, devletin parçalanarak topraklarını yitirmesiyle birlikte zengin ormanlarını da yitirmiştir ³⁶. 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilanından önce, Devletin ormancılıkla olan ilgisi Sarayın, Donanmanın, Tophanenin ve Ordunun gereksinimlerini gidermek amacı, böylece İstanbul ve çevresindeki orman varlığı ile sınırlıydı ³⁷. Tanzimat öncesi dönemde, Tersane'ye, Tophane'ye ve Baruthane'ye bağlı orman ve korular, askeri kurumların gemi yapımında kullandığı, kereste, gemi direği, güherçile (potasyum nitrat), odun kömürü ve benzeri gereksinimlerini sağlamak için ayrılmıştı ³⁸. Mîrî konumdaki herhangi bir ormanda ya da koruda anılan kurumların gereksinimlerine yanıt verebilecek ürün varlığı saptandığında, ormanın tamamı ya da bir bölümü kullanıma kapatılır ve bu niteliğini sürdürdüğü sürece de koruma altına alınan alanda halkın avlanması, yakacak-mimarî ve benzeri gereksinimlerini sağlaması ve ticari (tecimsel) etkinliklerde bulunması yasaklanırdı ³⁹. O nedenle, İstanbul ve çevresindeki ormanlar ile tersanelere yakın olan ağaçlık alanlar, merkezin doğal koruma alanını oluştururdu ⁴⁰. Devletin askeri gereksinimlerini karşıladığı, saray ahırlarına özgülenmiş, hanedan üyelerinin avlanmalarına ayrılmış ormanlarda ve korularda konulan yasaklar ve sınırlamalar kapsamında merkez tarafından yürütülen göreceli denetim ⁴¹, Tanzimat öncesi dönemde kısmen de olsa ormanları bir düzen içinde korumayı sağlamıştır.

³⁴ Cin, *a.g.m.*, s. 313.

³⁵ A.y.

³⁶ A.y.

³⁷ Ünal, *a.g.y.*, s. 8.

³⁸ Bekir Koç, "Tanzimat Sonrası Hukuk Metinlerinde Çevre Bilincinin Arka-planı Olarak "Av Yasak ve Sınırlılıkları" Üzerine Bazı Düşünceler", s. 272, (Çevrimiçi) http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/otam/otam_2006_sayi19/15.pdf, 3 Haziran 2008.

³⁹ A.y.

⁴⁰ A.y.

⁴¹ Koç, *a.g.m.*, s. 272-273.

Tanzimat döneminden önce, Osmanlı Devleti'nde ormanlar, ordunun ve donanmanın odun ve kereste gereksiniminin giderilmesi, sürülerin beslenmesi, avlanma gibi nedenlerle devleti ilgilendirmiş, bunun dışında ülke çapında ormanlara Devlet tamamen ilgisiz kalmıştır ⁴². Osmanlı Devleti'nde her türlü kayıttan uzak olarak yapılan hayvancılık, aşiret yaşamı ve yerinde olmayan yerleştirmeler orman varlığının azalmasında büyük rol oynarken, Anadolu ormanları kapitülasyonların gölgesinde Rum, Ermeni, Yahudi ve Levantenlerin aşırı kazanç kaynağı olmuştur ⁴³. Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat dönemi öncesinde görülen bu tür uygulamalar, o dönemde devletin bir orman politikasının ve ormanların hukuksal korunmasına ilişkin bir orman rejiminin olmamasından kaynaklanıyordu.

1839 Tanzimat Fermanı'ndan önce, ülkemiz ormanlarının idaresinden sorumlu bir örgütün bulunmadığı dönemlerde ormanlar, yararlanmada resmi kuralların bulunmadığı ve -hava, su gibi- herkesin kullanma hakkına sahip olduğu doğal kaynaklar olarak kabul edilmiştir ⁴⁴. Doğadaki çeşitli kaynakların işletilerek ülkeler için ekonomik kaynaklar durumuna getirilmesi ile birlikte "cibâl-i mubâha" (kimsenin tasarrufunda olmayan veya köy veya kasabaya baltalık olarak özgülmemiş bulunan ormanlar veya dağlar; serbest ormanlar) ⁴⁵ anlayışının bırakılarak ormanlarımızın ekonomik bir değer olarak kabul edilmesi ve işletilmesi Tanzimat'tan sonra başlamıştır ⁴⁶.

Tanzimat Fermanı'nda, ülkenin iyi yönetilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yanı sıra, ülkede bulunan her türlü varlık kaynağının daha verimli değerlendirilmesi konusunda gereken önlemlerin alınacağı da belirtiliyordu ⁴⁷. Bu noktada, ülkede bulunan önemli varlık kaynaklarından biri olan ormanlar akla gelmektedir.

⁴² Cin, *a.g.m.*, s. 314.

⁴³ A.y.

⁴⁴ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, "*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -II-*", Ankara, Gökçe Ofset, 2003, s. X.

⁴⁵ Cin, *a.g.m.*, s. 336.

⁴⁶ "*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -II-*", a.y.

⁴⁷ A.y., s. XI.

1839 yılında ormancılık hizmetlerini izlemek için Ticaret Nezareti'ne (Bakanlığına) bağlı bir “*Orman Müdürlüğü*” kurulmuştur⁴⁸. Bu kuruluş, bugünkü Orman Genel Müdürlüğü'nün ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nın temelini oluşturmaktadır. 1841 yılında, kesilecek ormanlardan resim (vergi) alınması kabul edilmiş ve 1851 yılında ise, bir “*Orman Muhafaza (Koruma) Kadrosu*” hazırlanmıştır⁴⁹. Anılan bu gelişmeler, 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın ilanı sonrasında Osmanlı Devleti'nde ormancılık konusunda atılmış ilk adımlar olması açısından önemlidir.

Batı ülkelerinin ormanlarını korumak için uyguladıkları yöntemlerin benimsenmesi gereğine inanılarak⁵⁰, 1856 yılında Paris Barış Antlaşması'ndan sonra, Fransa'dan ve İngiltere'den mütehassıs ormancılar (orman uzmanları) getirilmiştir⁵¹. Ormanların bilimsel yöntemlere uygun olarak idaresi ve korunması amacıyla⁵² Fransa'dan getirilen ormancılık uzmanları Louis Tassy ve Aleksandre Estem önderliğinde⁵³ “ormancılık öğretimi” yapmak üzere⁵⁴ bugünkü İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nin temelini oluşturan⁵⁵ “*Orman Mektebi (Okulu)*”, 17 Kasım 1857 tarihinde⁵⁶ öğretime açılmıştır⁵⁷. Bu okul, ormanların incelenerek bilimsel çalışmalara konu olmasını sağlamıştır.

Ülkedeki orman varlığının saptanması, ormanlar için gerekli teknik çalışanların yetiştirilmesi ve orman örgütünün kurulması gibi görevler nedeniyle Fransa'dan Osmanlı İmparatorluğu'na çağrılan kurulda yer alan Tassy, Osmanlı Devleti'ndeki ormanların idaresi, ormanlardaki tasarrufların (kullanmaların ve yararlanmaların) bilimsel yöntemlere uygun duruma getirilmesi ve bunu sağlamak için de gerekli yasal düzenlemelerin yapılması konusunda Avrupalı uzmanlar (orman mühendisleri) ve dönemin Türk memurları ile birlikte çalışmalara başlamıştır ve

⁴⁸ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, “*1839'dan Bugüne Tarihsel Gelişim*”, (Çevrimiçi) http://www.ogm.gov.tr/ogm_002.htm, 17 Temmuz 2008.

⁴⁹ Cin, *a.g.m.*, s. 314.

⁵⁰ Cin, *a.g.m.*, s. 318-319.

⁵¹ Cin, *a.g.m.*, s. 314.

⁵² “*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -II-*”, a.y.

⁵³ Turhan Günay, “Önsöz”, “*Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormancılığımız*”, s. II.

⁵⁴ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü 2 Nolu Çalışma Grubu, “*Orman Genel Müdürlüğü Tarihi Gelişim Raporu*”, s. 3, (Çevrimiçi) <http://www.ogm.gov.tr/strateji/analiz/tarihi.doc>, 14 Temmuz 2008.

⁵⁵ Günay, *a.y.*

⁵⁶ Aslankara, *a.g.y.*, s. 71.

⁵⁷ “*1839'dan Bugüne Tarihsel Gelişim*”, a.y.

1860 yılında “*Meclis-i Me’âbir*” (Kamu İşleri Meclisi, Conseil des travaux publics, Council of Public Works) adlı idari örgütün başına getirilmiştir⁵⁸. Bu meclis aracılığıyla, merkezi hükümet, doğal kaynakların yönetiminin geleneksel yollarının tüm denetimini eline almayı amaçlamıştır⁵⁹.

Orman ekonomisinde yapılacak reformların (yeniden yapılanmaların) temeli olarak kabul edilen bu ilk önlemlerin, hizmetin düzgün ve sürekli işlenmesini sağlayacak bir hukuki düzenleme ile tamamlanması gerekiyordu⁶⁰. Tanzimat ile birlikte başlayan kodifikasyon (yasalaştırma) çalışmalarında ilk ele alınan konu, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde uygulanan arazi ile ilgili kurallardır⁶¹. “*Kanunname-i Arazî-i Hümayun*” adı ile yürürlüğe konulan ve 132 maddeden oluşan 1858 (1274) tarihli “*Arazi Kanunnamesi*”, Devletin çıplak (kuru) mülkiyetine sahip olduğu “*mirî arazî*”yi oluşturan taşınmazların hukuksal durumunu düzenleme amacını güdüyordu⁶². Arazi Kanunnamesi’nin 104. maddesinde, bir ya da birkaç köyün yararlanması dışında, tüm ormanların “*cibal-i mubaha*” (*herkesin yararlanmasına özgü dağlar*) sınıfına konulması ile; ormanları kesme, hiçbir denetime bağlı olmadan, herkesin hakkı sayılmıştır⁶³. Cibal-i mubaha orman (dağlarda yetişmiş doğal ormanlar ve korular⁶⁴) anlayışı ile, ormanlar sahipsiz ve tükenmez sanılarak orta malı gibi izin ve onay alma gereksinimi duyulmadan ormanlardan yararlanma yoluna gidilmesi sonucunda, orman varlığı tahrip olarak (bozularak) yok olmaya yüz tutmuştur⁶⁵. Ormanların sahipsiz ve tükenmez doğa varlığı olduğu görüşü, günümüzde ormanlara yönelik bakış açısında yeri olan bir konudur.

1858 Arazi Kanunnamesi ile ormancılığımızla ilgili ilk yasal düzenlemeler uygulamaya konularak, mirî (devlete ait) ormanlarda ve halkın yararlanmasına açık

⁵⁸ “*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -II-*”, a.y.

⁵⁹ Selçuk Dursun, “*Forest and The State: History of Forestry and Forest Administration in the Ottoman Empire*”, Tez Danışmanı: Selçuk Akşin Somel, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2007, s. 142-143.

⁶⁰ Cin, *a.g.m.*, s. 319.

⁶¹ Seyfullah Edis, “*Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*”, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 473, 1983, s. 50.

⁶² A.y.

⁶³ Coşkun Üçok – Ahmet Mumcu – Gülnihal Bozkurt, “*Türk Hukuk Tarihi*”, Yeniden Düzenlenip, Gözden Geçirilmiş, Ekli Onuncu Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2002, s. 286.

⁶⁴ Sıddık Sami Onar, “*İdare Hukukunun Umumi Esasları*”, İstanbul, Marifet Basımevi, 1952, s. 970. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

⁶⁵ Ünal, *a.g.y.*, s. 10.

olan ormanlarda kimseye tapu verilmeyeceği hükmü getirilmiştir ⁶⁶. Bu düzenleme ile, ormanlar üzerinde kamu mülkiyeti anlayışı benimsenmiştir.

Orman rejiminin yasal bir düzenlemeye kavuşturulması amacıyla hazırlanan 1870 (1286) tarihli “*Orman Nizamnamesi (Tüzüğü)*”, temel olarak yalnızca devlet ormanlarının hukuksal rejimini düzenlemektedir ⁶⁷. Ancak, köy ve kasaba halkının yararlanmalarına özgülenmiş olan baltalık ormanlara ve vakıf ormanlarına ilişkin hükümler de Orman Nizamnamesi içinde yer alırken, kişilerin tasarrufunda bulunan ormanlar ise Arazi Kanunnamesi’nde düzenlenmiştir ⁶⁸. Orman Nizamnamesi, köye ve kasabaya ait ormanların zamanaşımı yoluyla mülk edinilemeyeceği hükmünü getirmiştir ⁶⁹.

Orman Nizamnamesi’nin yayımlanmasından önce de, ormanlardan faydalanmayı sınırlayan “nizamname”, “talimatname” ve “irade” gibi kimi yasal düzenlemeler yapılmış olmakla birlikte, ormanların devlet ve yurttaş açısından hukuksal konumu ve tasarrufuna ilişkin sınırları ve kısıtlamaları cezalarıyla birlikte uygulamaya koyan metin, Orman Nizamnamesi olmuştur ⁷⁰.

Şûray-ı Devlet (Conseil d’Etat, Danıştay), Orman Nizamnamesi’nin imparatorluk yönetiminde yapılacak türlü reformların bir bölümü olduğunu; anılan nizamnamenin, Devlet ormanlarının ülke halkının gereksinimlerini karşılamaya ve Hazine gelirlerinin büyümesine katkıda bulunacak biçimde gerekli bütün hükümleri içerdiği görüşünü açıklamıştır ⁷¹. Ormanlar, bugün olduğu gibi, o dönemde de kalkınmanın önemli araçlarından biriydi.

Kanımızca, orman hukuku, kamu hukuku yönü ağır basan ancak özel hukuktan da ayrı düşünülmemeyen karma bir hukuk dalıdır. Orman hukuku, başta çevre hukuku ile olan yakın ilişkisi ve özellikle idare hukuku bünyesinde önemli bir yer tutması nedeniyle, kamu hukuku çatısı altında gün geçtikçe önemi artan ve incelenmeye değer bir alan olarak kabul edilebilir.

⁶⁶ Günay, *a.g.y.*, s. I.

⁶⁷ Cin, *a.y.*

⁶⁸ Cin, *a.g.y.*, s. 319-320.

⁶⁹ Günay, *a.g.y.*, s. II.

⁷⁰ “*Osmanlı Ormanlığı ile İlgili Belgeler -II-*”, *a.y.*

⁷¹ Cin, *a.g.y.*, s. 321.

Cumhuriyet öncesi dönemde anılan hukuksal düzenlemelerle Türk orman hukukunun temelleri atılmıştır. Toprak hukuku gibi, orman hukukunun kaynağı da örfi hukuktur; yani “ferman”, “irade-i seniye”, “nizamname” ve “kanunname” gibi isimlerle anılan padişah iradelerinden oluşan hukuktur ⁷².

Türk orman hukukunun kaynakları, “1923 Öncesi Dönemde Hukuksal Düzenlemelerde Ormanlar” ve “1923 Sonrası Dönemde Yasalarda Ormanlar” başlıkları altında çalışmamızın birinci bölümünün sonunda ele alınacaktır.

B. “Ormanların Korunması”nın Anayasalarımızdaki Yeri

Bir ülke açısından sahip olduğu tabiat varlıkları, o ülkenin zenginliğini göstermektedir. Ormanlar, bir ülke için son derece önemli ulusal değerlerdir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, ağaç ve orman hakkında “Ağaç, çiçek ve yeşillik medeniyet demektir. ... Son arzum yeşillik ve ağaçtır. Ağaçsız orman ve ağaçsız toprak vatan değildir. Eğer vatan denen şey kupkuru dallardan, taşlardan, ekilmemiş alanlardan, çıplak ovalardan, kentlerden, köylerden oluşmuş olsaydı onun zindandan hiçbir farkı olmazdı.” ⁷³ gibi sözler söyleyerek ağacın ve ormanın değerini vurgulamıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nin en uzun süreyle (on iki yıl) devlet başkanlığı görevini yürütmüş olan Franklin D. Roosevelt ⁷⁴ ise, “Bir milletin medeniyet seviyesi, üzerinde yaşadığı toprakları ağaçlandırmasıyla ölçülür.” ⁷⁵ demiştir. Roosevelt’in bu sözüne 1961 Anayasası’nın görüşüldüğü Temsilciler Meclisi’ndeki birinci görüşmede Batı bilginlerinin bir sözü olarak yer verilmiştir ⁷⁶. Ayrıca, 1961 Anayasası’nın görüşüldüğü Temsilciler Meclisi’ndeki birinci görüşmede, Oxford Üniversitesi’nde karakteristik (ayırıcı nitelik, tipik)

⁷² A.y.

⁷³ Hayrettin Karaca, “Atatürk'te Ağaç Sevgisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 41, Cilt: XIV, Temmuz 1998, (Çevrimiçi) <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=423>, 15 Haziran 2008.

⁷⁴ “Franklin D. Roosevelt”, “*Vikipedi Özgür Ansiklopedi*”, (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Franklin_D._Roosevelt, 14 Temmuz 2008.

⁷⁵ “Orman Haftası, Güzel Sözler”, (Çevrimiçi) http://www.birincisinf.net/orman_haftasi_guzel_sozler.htm, 4 Temmuz 2008.

⁷⁶ Kâzım Öztürk, “*İzahlı, Gerekçeli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cilt III / Madde 76 – 157*”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1966, s. 3441. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

görüldüğü için “*Türkiye Tabiatının Tahribi ve Tahrip Şekli*” dersinin okutulduğundan söz edilmektedir ⁷⁷.

Anayasal bir hak olan sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının önemli bir unsurunu oluşturan ormanlar, günümüzde her geçen gün değeri daha da iyi anlaşılan ulusal doğal (tabiat) varlığımızdır. Birer tabiat varlığı ve değer olan ormanları korumak ve geliştirmek, devletin sosyal ve ekonomik ödevlerinden biridir. Sosyal devlet ilkesi gereği, ormanları korumak ve geliştirmek yükümlülüğü devlet açısından bir ödev (pozitif yükümlülük) durumunu almıştır. Sosyal devlet anlayışı, Türkiye Cumhuriyeti devletinin niteliklerinden biri olarak, 1961’den bu yana anayasalarımızda benimsenmiştir. 1961 Anayasası, sosyal devlet anlayışının sağlanabilmesi için ekonomik ve sosyal yaşamın, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık onuruna yaraşır bir yaşayış düzenine ulaşılması amacına göre düzenlenmesini, ekonomik ve kültürel kalkınmanın, demokratik yollarla gerçekleştirilmesini, kalkınmanın bir plan içinde yürütülmesini –Kalkınmanın bir plan içinde yürütülmesi, ormanların korunması açısından da önem taşımaktadır.– ve kişilerin sosyal güvenliğe kavuşturulmasını öngörmüştür ⁷⁸.

Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında, 1921 Anayasası dışında 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında ormanlara ilişkin düzenlemelerin yer aldığını görmekteyiz. 1924 Anayasası’nda ormanların korunmasına ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır. Ancak, 1924 Anayasası’nın “*kamulaştırma*”yı düzenleyen 74. maddesinin ikinci fıkrasında ormanlardan söz etmekte ve “*ormanları devletleştirmek için alınacak ormanların kamulaştırma karşılığı ve bu karşılığın ödeneşinin özel kanunlarla gösterildiği*”ni ⁷⁹ belirtmektedir. Çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve ormanları Devlet tarafından idare etmek için arazi ve ormanların kamulaştırılmasını öngören bu düzenleme, 1924 Anayasası’nda değişiklik yapan 05.02.1937 tarihli ve

⁷⁷ Öztürk, a.g.y., s. 3437.

⁷⁸ A. Şeref Gözübüyük, “*Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”, Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş On Beşinci Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007, s. 142-143.

⁷⁹ Suna Kili – A. Şeref Gözübüyük, “*Sened-i İttifak’tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri*”, Yenilenmiş Üçüncü Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 144. 1924 Anayasası’nın 74. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir: “*Çiftçiyi toprak sâhibi yapmak ve ormanları devlet tarafından idâre etmek için istimlâk olunacak arâzi ve ormanların istimlâk bedelleri ve bu bedellerin tediyesi sûreti, mahsûs kanûnlarla tâyin olunur.*”

3115 sayılı Kanunla ⁸⁰ getirilmiştir. 1924 Anayasası'nın anılan hükmü ile, ormancılık bir sistem (düzen) altına alınmak istenmiştir ⁸¹. 1924 Anayasası'nda ormanların devletleştirilmesinden söz eden bu hüküm uyarınca, o dönemde ormanların yabancıların elinde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, 1924 Anayasası'nda ormanların kamulaştırma karşılığının ancak yasayla öngörülebilmesinin düzenlenmesi ile “kanunilik” ilkesi, Cumhuriyet döneminde benimsenmiş olmaktadır. 1924 Anayasası çerçevesinde mülkiyet hakkına müdahale anlamına gelen kamulaştırma, ancak “kanuni (kanuna bağlı) idare” ilkesine bağlı kalınarak uygulanmıştır.

Ormanların Devlet idaresine geçiş süreci, 1924 Anayasası düzenlemesinden sonra başlamıştır. 09.07.1945 tarihli ve 4785 sayılı Kanunla ⁸², 1945 yılında özel ve tüzel kişiler elinde bulunan tüm ormanlar devletleştirilmiş; belediyelerdeki, özel idareler elindeki vakıflara ve kamu tüzel kişilerine ait ormanlara devlet elkoymuştur ⁸³. Ormanların yasa yoluyla devletleştirilmesi, “kanuni (kanuna bağlı) idare” ilkesi çerçevesinde gerçekleşmiştir. Anayasa Mahkemesi, 20.03.1964 günlü, Esas 1964/2, Karar 1964/23 sayılı kararında ⁸⁴ belirttiği gibi, “*Ormanların devletleştirilmesi, bunlar üzerindeki mülkiyet hakkını sınırlamamakta, bu hakkı kişilerden alarak Devlete geçirmekte ve böylece hakkın özüne dokunmamaktadır. (...) Anayasa, ormanların kanunla Devletleştirilmesini kabul etmiş ve bu tasarrufu da kamulaştırma niteliğinde saymıştır.*” ⁸⁵.

İsviçre’de, Almanya’da, Fransa’da, Avusturya’da, Devletin ülkesinin, doğa olayları ve halktan bir bölümünün el ele vermesi sonucunda kısmen yok olması olgusu ile karşı karşıya bulunulmadığından ötürü, ormanlara ilişkin bir hükmün (Anayasa’ya) konması için neden yoktu ⁸⁶. Ancak, Türkiye’de çok partili siyasal

⁸⁰ Yücel Karlıklı, “*Türk Anayasa Metinleri*”, İstanbul, Der Yayınları, 2002, s. 18-20.

⁸¹ Orhan Özkaya, “*Cumhuriyet Toprakları ve Küresel İşgal*”, Bir Millet Uyanıyor Dizisi: 15, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007, s. 49.

⁸² “Orman Kanununa Bazı Hükümler Eklenmesine ve Bu Kanunun Birinci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” metni için bkz. M. İlyas Çüngen, “*Orman Kanunu, Kadastro Kanunu ve İlgili Gayrimenkul Mevzuatı (El Kitabı)*”, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1995, s. 381-384.

⁸³ Özkaya, a.y.

⁸⁴ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1964/K1964-23.HTM>, 16 Ağustos 2008.

⁸⁵ Saim Tuğrul, “*Kamu Hukuku Açısından Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması*”, İstanbul, Kazancı Kitap, 2004, s. 76.

⁸⁶ Öztürk, a.g.y., s. 3451-3452.

yaşama girilmesinden 1961 Anayasası dönemine kadar, dengeli bir orman politikası izlenmediği, sürekli orman politikacılığı yapıldığı ve ormanlar oy avcılığının konusu olduğu için orman politikacılığına son verme gerekliliği kendisini göstermiştir ⁸⁷. Türkiye’de ormanların korunması, taşıdığı önem nedeniyle, 1961’den bu yana Anayasal güvence altına alınmıştır ⁸⁸.

Anayasada ormanlarımızın varlığının korunması ve geliştirilmesi konusunda hükmün bulunması ve bunların kötüye kullanılmasının, sömürülmesinin önlenmesi için yaptırımlar konması bir zorunluluk durumuna geldiği ⁸⁹ için 1961 Anayasası, ormanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin özel bir düzenleme getirmiştir. Örneğin; 1921 Yugoslavya Anayasası’nın 41. maddesi de, uzun uzun, kendi ülkesi açısından önemli olan orman konularını düzenlemişti ⁹⁰. Türkiye’de, doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların korunması ve geliştirilmesine ilişkin ilk anayasal düzenleme, 1961 Anayasası ile getirilerek, üst hukuk normu olan Anayasada güvence altına alınan ormanlar, temel belge olan Anayasada düzenlenerek hukuksal açıdan üstün koruma altına alınmış bulunmaktadır.

1961 Anayasası, mülkiyet hakkının norm (genel kural) alanını sınırlayıcı düzenlemeleri (toprak mülkiyeti, kamulaştırma ve devletleştirme) ile yetinmemiş; mülkiyet hakkının sosyal boyutunu adeta yüceltirdesine, 52. maddesinde “*tarımın ve çiftçinin korunması*”, 130. maddesinde “*tabii servet ve kaynakların aranması ve işletilmesi*” ve 131. maddesinde “*ormanların ve orman köylüsünün korunması ile ormanların geliştirilmesi*” hükümlerine yer vermiştir ⁹¹. Ayrıca, 1961 Anayasası’nda kişilere doğal kaynaklar ve ormanlar üzerinde mülkiyet hakkı tanınmamıştır ⁹².

Ormanları korumak, toprağı, suyu, doğayı korumak demektir ⁹³. Ormanların kesimi ve yıkımı ile tarım arazisi durumuna getirilmesine siyasal düşüncelerle engel olunmaması hatta bazen teşvik edilmesi sonucu, 1961 Anayasası’nda, ormanların ve

⁸⁷ Öztürk, a.g.y., s. 3438.

⁸⁸ Necmi Yüzbaşıoğlu, “*Anayasa Hukuku El Kitabı*”, İstanbul, Beta, 2007, s. 68.

⁸⁹ Öztürk, a.g.y., s. 3438-3439.

⁹⁰ Öztürk, a.g.y., s. 3453.

⁹¹ Refik Tiryaki, “*Ekonomik Özgürlükler ve Anayasa*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, s. 97.

⁹² Mustafa Erdoğan, “*Anayasa Hukuku*”, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, Orion Yayınevi, 2005, s. 164.

⁹³ Öztürk, a.g.y., s. 3441.

orman köylüsünün korunması, ormanların geliştirilmesi amacıyla 131. madde konulmuştur⁹⁴. Bu düzenleme ile, siyasal iktidarların ormanlarla ilgili tasarruf yetkisi ve af yasaı kabul etmeleri bir ölçüde sınırlandırılmıştır⁹⁵. Bu anayasal hüküm ile ormanların yönetimi ve denetimi, Anayasa'nın öngördüğü biçimde ancak kanunla ve kanunun düzenlediği çerçevede söz konusu olmuştur. Bu durum, 1961 Anayasası'nda ormanların yönetimi ve denetimi açısından "kanunilik" ilkesinin benimsendiğinin göstergesidir.

1961 Anayasası'nda, sürekliliği sağlama amacıyla, ormanlık alanların daraltılmayacağına, mülkiyetin devredilemeyeceğine, orman suçları konusunda af çıkarılmayacağına temel (iktisadi ve mali) hükümler bölümünde yer verilmişti⁹⁶.

1961 Anayasası'nın 131. maddesi ile, orman köylüsünün büyük çoğunluğunun davalı durumuna düşmesi üzerine⁹⁷, 09.07.1961 tarihinde halkoyuna sunulup kabul edilen ve 20.07.1961 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1961 Anayasası'nın ormanları düzenleyen 131. maddesinin kenar başlığı ilk önce "*Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi*" iken, daha sonra 17.04.1970 tarihinde 1255 sayılı Kanunla yapılan bir değişiklikle "*Ormanların ve Orman Köylüsünün Korunması, Ormanların Geliştirilmesi*" olarak değiştirilmiştir⁹⁸. Bu

⁹⁴ Pertev Bilgen, "*İdare Hukuku Ders Notları, İdarenin Patrimuanı-Kamulaştırma-İstimval-Amme Alacaklarının Tahsili Usulleri*", İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği-Ders Notları-Yayımları No:1, 1988, s. 33. 1961 Anayasası'nın 131. maddesi ilk şöyleydi: "*Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından, gerekirse, başka yere yerleştirilmesi kanunla düzenlenir. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Orman suçları için genel af çıkarılamaz; ormanların tahribine yol açacak hiçbir siyasî propaganda yapılamaz.*"

⁹⁵ Veysel Başpınar, "*Orman Sınırının Dışına Çıkarılan Yerlerin Hukuki Durumu*", s. 195, (Çevrimiçi) <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1999-48-01-04/AUHF-1999-48-01-04-Baspinar.pdf>, 14 Temmuz 2008.

⁹⁶ Bingöl, a.g.y., s. 51.

⁹⁷ Başpınar, a.y.

⁹⁸ Kili – Gözübüyük, a.g.y., s. 191, 237, 260. Turan Ateş, "*Ormanların Hukuksal Durumu ve 2/B*", İstanbul, Legal Yayınevi, 2005, s. 19. 1961 Anayasası'nın 131. maddesinin değişikliğe uğramış durumu şöyledir: "*Devlet, ormanların korunması ve ormanlık sahaların genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanları, kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir. Devlet ormanlarının mülkiyeti, yönetimi ve işletilmesi özel kişilere devrolunamaz. Bu ormanlar, zamanaşımıyla mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanlar içinde veya hemen yakınında oturan halkın kalkındırılması ve ormanı koruma bakımından, ormanın*

değişiklikle, ormanlardan geçimini sağlayan orman köylüsü ile devlet arasında işbirliği sağlanması amaçlanarak orman köylüsü koruma altına alınmıştır.

1961 Anayasası'nda 1970 değişikliğinden önce, ormanlara ilişkin düzenlemede, ormanların orman niteliğini yitirmesi ve yitirilen yerlerin orman sınırları dışına çıkarılması konusu yer almamaktaydı ⁹⁹. 17.04.1970 tarihli ve 1255 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, “*Bilim ve fen bakımından niteliğini tam olarak yitiren, tarımda ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar görülen orman alanlarının orman rejimi dışına çıkarılması*” ilkesi getirilmiştir ¹⁰⁰. Böylece, 1961 Anayasası'nda 1970 yılında yapılan değişiklik uyarınca tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarının, hayvancılık yapılabilecek yerlerin ve ayrıca şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerin orman sınırları dışına çıkarılması, 1961 Anayasası'nın yürürlük tarihi olan 20.07.1961'den itibaren mümkün olmuştur ¹⁰¹. Türk hukukunda orman sınırları dışına çıkarma, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri uygulanmış, bugün de uygulaması olan bir işlem olması sonucunda, bağ, bahçe, tarla ya da yerleşim alanı ve benzeri durumuna gelmek yoluyla, ormanla hiçbir ilgisi kalmamış yerlerde, fiili (de facto, eylemli) durum hukuksallaştırılmıştır ¹⁰².

1961 Anayasası'nın “*toprak mülkiyeti*”ni düzenleyen 37. maddesinin ikinci fıkrasına göre, “*Toprak dağıtımı, ormanların küçülmesi veya diğer toprak servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.*” Anılan hükmün gerekçesinde ¹⁰³, bu kaydın gereğinin kolayca takdir edileceği belirtilmektedir. Bu hüküm ile, 1961 Anayasası Komisyonu, siyasal bir sömürü olacağı için, ormanları yakarak, açarak

gözetilmesinde ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliği yapmasını sağlayıcı tedbirler ve gereken hallerde başka yere yerleştirme kanunla düzenlenir. Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihten önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvalık, zeytinlik gibi çeşitli hayvancılıkta kullanılmasında yarar bulunan topraklarla şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında orman sınırlarında hiçbir daraltma yapılamaz. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir ve bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Ormanların tahrip edilmesine yol açan hiçbir siyasi propaganda yapılamaz.”

⁹⁹ Ateş, a.y.

¹⁰⁰ Ferruh Atbaşoğlu, “Ormanlarımızda Görünmeyen Yangın 2/B Felaketi”, *Yasa Hukuk İçtihat ve Mevzuat Dergisi*, Yıl: 20, C.XVI, Sayı: 186/5 (Haziran/1997), s. 687-688.

¹⁰¹ Ateş, a.g.y., s. 20.

¹⁰² Başpınar, a.g.y., s. 210.

¹⁰³ 1961 Anayasası'nın 37. maddesinin gerekçesi için bkz. Kâzım Öztürk, “*İzahlı, Gereçli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cilt II / Madde 1 – 75*”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1966, s. 1713. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

çiftçiye topraklandırmayı reddetmiştir ¹⁰⁴. İnsanlığın toprağı işlemeye başladığı ilk çağlardan bu yana tarım yapmak amacıyla doğal bitki örtüsü ile kaplı alanları ve özellikle ormanları ortadan kaldırmasının ya da tahrip etmesinin (bozmasının) ürkütücü sonuçlarını, ülkemizde bugün erozyona uğramış ve ormansızlaşmış milyonlarca hektar yüzölçümündeki yurt topraklarında görmekteyiz ¹⁰⁵. Daha o dönemde bu tür olumsuz sonuçların yaşanmaması için, 1961 Anayasası'nda toprak mülkiyeti ile birlikte ormanların korunması anlayışı benimsenerek, toprak dağıtımının ormanları azaltacak ya da yok edecek yönde olamayacağı düzenlenmiştir.

1961 Anayasası'nın “kamulaştırma”yı düzenleyen 38. maddesinin ikinci fıkrasına ¹⁰⁶ göre, “Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mal ve kıyılarının korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir”. Bu hüküm, hükmün gerekçesinde ¹⁰⁷ de belirtildiği gibi, ekonomik olarak geri kalmış bir Devletin ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştirebilmesi için kabul edilmesi zorunlu olan bir düzenlemedir. Sosyal devlet ile liberal devlet anlayışı, toplumun geleceğini göz önünde bulunduran kişisel hakları ve özgürlükleri sürekli olarak güvence altına alma amacıyla bu yöndeki ayrık hükümlere izin vermektedir ¹⁰⁸. 1924 Anayasası'nın 74. maddesinin ikinci fıkrası, gene bu ayrık hüküm, çiftçinin toprak sahibi kılınması ve ormanlarla ilgili kamulaştırmalar açısından öngörmekteydi ¹⁰⁹.

Toprak reformu ve Anayasada sayılan öteki kimi amaçlarla yapılacak kamulaştırmalarda bedelin taksitle ödenebileceği ilkesi, 1961 Anayasası'nda kabul edilmiş; ancak 1961 Anayasası, bu konuda on yıllık bir taksitlendirme süresi kabul

¹⁰⁴ Öztürk, a.g.y., s. 1718.

¹⁰⁵ A. Nihat Balcı, “Toprak Koruması”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 439, İstanbul, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1996, s. 395.

¹⁰⁶ 1961 Anayasası'nın 38. maddesinin ikinci fıkrasının ilk cümlesi, 20.09.1971 tarihli ve 1488 sayılı Kanunla değişikliğe uğramadan önce şöyleydi: “Çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir”. 1961 Anayasası ve değişiklikleri için bkz. Karlıklı, a.g.y., s. 34-107.

¹⁰⁷ 1961 Anayasası'nın 38. maddesinin gerekçesi için bkz. Öztürk, a.g.y., s. 1749-1750.

¹⁰⁸ A.y.

¹⁰⁹ A.y.

etmişti ¹¹⁰. 1961 Anayasası'nda 1971 yılında 1488 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle bu süre, çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda en çok yirmi yıla çıkarılmış iken; kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda ise, en çok on yıl olarak saptanmıştı ¹¹¹. 1961 Anayasası'nın sözünü ettiğimiz 38. maddesinin 1971 değişikliği ile 1982 Anayasası'nın 46. maddesi, temel düşünce bakımından bir farklılık göstermese de ¹¹²; 1982 Anayasası'nda söz konusu sürenin beş yıla indirilmiş olması, kuşkusuz, anılan amaçlarla (yeni ormanların yetiştirilmesi amacı dahil) yapılacak kamulaştırmaları 1961 Anayasası dönemine göre daha güçleştirmektedir ¹¹³. Bu önemli fark, 1982 Anayasa koyucusunun, 1961 Anayasa koyucusuna oranla toprak reformunu daha az öncelikli gördüğünün bir kanıtıdır ¹¹⁴. Aslında, anılan sosyal amaçlı kamulaştırmalarda reforma yönelik projelerin gerçekleştirilmesini güçleştirmemek, sosyal devlet ilkesi gereği yerinde olacaktır.

1982 Anayasası'nın devlet ormanlarına ilişkin hükmü ve tarım reformu ile ilgili kuralları, kıyılara ve doğal servet ve kaynaklara ilişkin hükümleri gibi mülk edinme hakkını sınırlayan kurallara (bireysel mülkiyet hakkını sınırlayıcı hükümlere) örnekler oluşturmaktadır ¹¹⁵. 1982 Anayasası'nda, topraksız köylüye toprak dağıtımı için büyük toprak mülkiyetine sınır getirilebilmesi, mülkiyette kamulaştırmalara gidilebilmesi (madde 44, 46), tabiat varlıklarındaki özel mülkiyete sınır konabilmesi (madde 63), ormanların gözetiminin devlete ait olması ve devlet ormanlarının mülkiyetinin devredilmemesi (madde 169) hükümleri, mülkiyet hakkının düzenlenmesi, sınırlanması ve ayrıca ayırksı durumları olduğunu gösteren hükümlerdir ¹¹⁶. Bu hükümlere koşut olarak, Anayasa Mahkemesi, 1961 Anayasası döneminde olduğu gibi, mülkiyet hakkının sosyal amaçlarla sınırlanabilen nispi (mutlak olmayan) bir hak olduğu yolundaki içtihadına devam etmektedir ¹¹⁷.

¹¹⁰ Ergun Özbudun, "*Türk Anayasa Hukuku*", Gözden Geçirilmiş Sekizinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 131.

¹¹¹ A.y.

¹¹² İlhan F. Akın, "*Kamu Hukuku*", Yedinci Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 1993, s. 337.

¹¹³ Özbudun, a.g.y., s. 131-132.

¹¹⁴ Özbudun, a.g.y., s. 132.

¹¹⁵ Ayferi Göze, "*Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*", Dokuzuncu Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2000, s. 387.

¹¹⁶ Bülent Tanör – Necmi Yüzbaşıoğlu, "*1982 Anayasasına Göre Anayasa Hukuku (2001 Anayasa Değişikliklerine Göre)*", Üçüncü Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002, s. 181.

¹¹⁷ A.y.

1982 Anayasası'nda “*Ekonomik Hükümler*” bölümünde ormanlar ve orman köylüsü, özel birer hükümle düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle devlet, ormanları koruma ediminin yanında, orman köylüsünün korunması konusunda da görevlendirilmiştir ¹¹⁸.

1982 Anayasası'nın “*Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi*” başlıklı 169. maddesi ¹¹⁹, devlete bütün ormanları pozitif (olumlu) koruma yükümlülüğünü getirmektedir. Bu hükmün gerekçesinde ¹²⁰ de belirtildiği gibi, doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların korunması ve alanlarının genişletilmesi için Devlete gereken tedbirleri alma, yasalar koyma ve bütün ormanları gözetme ödevini getiren düzenlemede, ormanı bozma nedeniyle olacak erozyon ve sel bozmasına engel olmak, orman bütünlüğünü korumak, yeni orman alanları oluşturmak ve ormanları Devletin gözetiminde bulundurarak tekniğe uygun verimli biçimde işletilmesini sağlamak amacı güdülmüştür. “*Devlet ormanlarının yasaya göre, Devlet tarafından yönetilmesi ve işletilmesi*” anayasal kuralı ile, orman işleri “*kamu hizmeti*” kapsamına alınarak ormanlar kamu malı niteliğini kazanmıştır ¹²¹. “*Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez.*” kuralının Anayasada yer alması, yasa koyucunun ya da idare makamlarının, ayrıca karar verirken mahkemelerin “*ormanlara zarar verebilecek etkinliklere ve eylemlere izin*” sayılabilecek yaklaşımlardan kaçınmasını gerektirmektedir ¹²². Bu noktada, ormanların korunmasına ilişkin anayasal düzenleme, tüm kişileri ve kurumları

¹¹⁸ Bülent Algan, “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2007, s. 277-278.

¹¹⁹ 1982 Anayasası'nın 169. maddesi şöyledir: “*Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerine yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir. Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz. Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz. Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.*”

¹²⁰ 1982 Anayasası'nın 169. maddesinin gerekçesi için bkz. Ömer İzgi – Zafer Gören, “*03.10.2001 Tarihli Değişiklikleri ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Cilt II, Madde 79-177*”, Ankara, TBMM Basımevi, 2002, s. 1451.

¹²¹ İzgi – Gören, a.g.y., s. 1459.

¹²² A.y.

bağlamaktadır. Kişiler açısından ormanlara zarar vermeme ve böylece ormanları koruma yükümlülüğü, negatif (olumsuz) bir yükümlülüktür.

1982 Anayasası'nın "*toprak mülkiyeti*"ni düzenleyen 44. maddesi, topraksız olan ya da yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanmasının ormanların küçülmesi sonucunu doğuramayacağını öngörerek bu konuda hiçbir ayrıkısı duruma ve boşluğa yer vermemiştir ¹²³. Böylece, anayasanın bir hükmüyle güvence altına alınan ormanlar, Anayasada yer alan öteki bir hükümlerle koruma kapsamından çıkarılmamış; sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler, anayasal çerçevede bütüncül bir anlayışla ele alınmıştır. "*Toprak Mülkiyeti*" hükmü, bireylere hak sağlamayan, ancak belli sosyal politika hedefleri (amaçları) doğrultusunda devlete yükümlülük getiren bir program hüküm niteliğindedir ¹²⁴. Anayasa Mahkemesi'nin 01.06.1988 günlü, Esas 1987/31, Karar 1988/13 sayılı kararında ¹²⁵ belirtildiği gibi, "*Anayasa'nın 44. maddesi ('Toprak Mülkiyeti' hükmü), toprağın erozyonla kaybedilmesini önlemek amacıyla gerekli önlemleri almak görevini devlete vermiştir. Daha önce orman olan yerlerin erozyonla yitirilmesi büyük olasılık taşımaktadır. Bu yüzden gerekli önlemleri aldıktan, değerlendirme ve ihya işlemleri yapıldıktan sonra dağıtılmaları gerekir. Devletin, önlemleri, toprak elinden çıktıktan sonra da alabileceği düşünülebilirse de, malikin izni ve isteği olmaksızın bu tedbirleri almak güçtür.*".

1982 Anayasası'nın "*kamulaştırma*"yı düzenleyen 46. maddesinin ikinci fıkrasında ormanlardan söz etmekte ve "*yeni ormanların yetiştirilmesi, (...) amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir.*" diye belirtmektedir. Kamulaştırmanın yeni ormanların yetiştirilmesi amacıyla yapılabilmesi, 1982 Anayasası'nda "Kamu Yararı" üst başlığı altında "kıyılardan yararlanma", "toprak mülkiyeti", "tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması", "devletleştirme ve özelleştirme" hükümleri ile birlikte düzenlenen "kamulaştırma" hükmünde ele alınmıştır. Yeni ormanların yetiştirilmesi amacıyla kamulaştırma, devlete ormancılık politikasını sürdürme görevinin yüklendiğine bir örnektir.

¹²³ İzgi – Gören, *a.g.y.*, s. 1458.

¹²⁴ Tiryaki, *a.g.y.*, s. 104.

¹²⁵ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1988/K1988-13.htm>, 18 Temmuz 2008.

1982 Anayasası'nın "*Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması*" başlıklı 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğu belirtilerek; çevreyi geliştirme, çevre sağlığını koruma ve çevre kirlenmesini önleme ödevi devlete ve vatandaşlara yüklenmiştir. Çevre korumasını, "*Devletin ödevi, vatandaşların ödevi ve herkesin hakkı*" olmak üzere üç boyutuyla düzenleyen 1982 Anayasası'nın 56. maddesi, karşılaştırmalı anayasa hukuku verileri ışığında, devletin ödevleri yönünden somutluktan uzak olması, vatandaşın başvuru araç ve olanakları konusunda herhangi bir belirlemede bulunmaması ve yaptırım öngörmemesi açısından eksik ya da sınırlı kalmaktadır ¹²⁶.

Ormanlar da, çevrenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu noktada, ormanların korunması konusu, çevre hakkından bağımsız olarak düşünülemez. Sonuç olarak, Anayasa Mahkemesi'nin 07.05.2007 günlü, Esas 2006/169, Karar 2007/55 sayılı kararında ¹²⁷ da belirtildiği gibi; "*Anayasa'nın insana, çevreye, ormana "birbirine nazaran" üstün öncelikler tanımadığı, aksine her üçünün de dengeli ve uyumlu biçimde ele alınmış olduğu açıkça görülmektedir. (...) Ormanların insanlardan tamamen tecridi, insanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi, ormana olan sevgi ve onu yaşatma imkanını ve bilincini ortadan kaldırdığı gibi, sağlıklı bir çevreyle buluşma olanağını da engelleyecektir.*" denilerek çevre hakkı ile ormanların korunması arasındaki ilişki vurgulanmıştır.

1982 Anayasası'nın "*Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması*" başlıklı 63. maddesi ¹²⁸, devlete kültür ve tabiat varlıklarını koruma ödevini yüklemektedir. Tabiat varlıklarından biri olan ormanlar, bu hüküm kapsamında değerlendirilebilir. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarını ve değerlerini koruma amacıyla devlet, bu konuda destekleme ve teşvik etme etkinliklerini yürütmekle ve buna ilişkin olarak tedbirler almakla yükümlüdür.

¹²⁶ İbrahim Ö. Kaboğlu, "*Anayasa Hukuku Dersleri*", Yenilenmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi, 2005, s. 307-308.

¹²⁷ (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/amk2006-169.htm>, 28 Nisan 2008. Ayrıca, bkz. (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2007/K.2007-55.htm>, 28 Nisan 2008.

¹²⁸ 1982 Anayasası'nın 63. maddesi şöyledir: "*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.*"

1982 Anayasası'nda orman köylüsünün korunması, özel bir hüküm olarak düzenlenmiştir. Tarım reformu kapsamında çiftçiyi toprak sahibi yapma isteği, böyle bir hükmün Anayasada yer almasına neden olmuştur. Anayasa, özel olarak korunması gereken toplum kesimleri ¹²⁹ arasında orman köylüsüne de yer vermiştir.

1982 Anayasası'nın "*Orman Köylüsünün Korunması*" başlıklı 170. maddesi ¹³⁰, ormanların içinde ve çevresinde yer alan köy yerleşimlerinde yaşamını sürdüren köylü halkın kalkındırılması, Devletle bu halk arasında işbirliğinin sağlanması ve ormanların bütünlüğünün korunması amacıyla ayrı bir hüküm olarak düzenlenmiştir. Bu hüküm, orman köylüsünün korunması görevini devlete yüklemektedir. Bu hükmün gerekçesinde ¹³¹ de belirtildiği üzere, ülkemizde ulusal gelirden en az pay alanlar arasında olan orman köylüsünün sosyo-ekonomik durumu iç açıcı bir düzeyde olmadığı gibi Devlet olanakları ve hizmetleri de bu uzak ve dağlık orman köylerine yeterince götürülemediği için, bu hükmün uygulanması ile, orman içine usulsüz yerleşmiş, ekonomik yönden kendi kendine kalkınması mümkün olmayan orman köylüsünün, orman olarak değerlendirilemeyeceği bilim ve fen bakımından saptanan, tersine Devlet eliyle ihya edilerek (canlandırılarak) tarım arazisine dönüştürülmesinde kesin ekonomik yarar görülen ve orman bütünlüğünü bozmayan yerlere yerleştirilerek hem ormanların bozulması önlenmiş, hem de bu halkın ulusal ekonomiye katkıda bulunacak biçimde üretici duruma getirilip kalkınması sağlanmış olacaktır. Devlete ekonomik açıdan bir yük getiren bu anayasal hüküm, idarenin görevlerinden biri olan teşvik ve özendirme etkinlikleri kapsamında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak düşünülebilir.

¹²⁹ Yavuz Sabuncu, "*Anayasaya Giriş, Ek: 1982 Anayasası*", Yenilenmiş Onüçüncü Bası, Ankara, İmaj Yayınevi, 2007, s. 163.

¹³⁰ 1982 Anayasası'nın 170. maddesi şöyledir: "*Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir. Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.*"

¹³¹ İzgi – Gören, a.g.y., s. 1460-1461.

Öte yandan, 1982 Anayasası'nın "*Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları*" başlıklı 65. maddesinde ¹³² öngörüldüğü biçimiyle, Anayasada yer alan sosyal ve ekonomik ödevlerin -ormanların korunması ve geliştirilmesi ile orman köylüsünün korunması ödevlerinin- Devlet tarafından gerçekleştirilmesi ancak mali, parasal kaynakların yeterliliği ölçüsünde olanaklıdır. Bu noktada Devlet, ekonomik gücü yetmediği gerekçesiyle ormanların ve orman köylüsünün korunması konusuna gereken önemi vermekten kaçınabilecektir. Böyle bir durum, sosyal devlet ilkesini zedeleyici bir sonuç yaratabilecektir ki; günümüzde böyle bir anlayışı kabul etmek güçtür.

C. 1923 Öncesi Dönemde Hukuksal Düzenlemelerde Ormanlar

Tanzimat döneminden önce, ormanların bakımı ve yeniden yetiştirilmeleri konusunda alınmış hiçbir ciddi önlem yokken; bu konuda alınmış olan kararlar, dar amaçlı ve sınırlı sayıda fermanlar ve kanunname hükümlerinden oluşmaktaydı ¹³³. Cumhuriyet öncesi dönemde devletin toprakları üzerinde etkin bir ormancılık politikası yürütebilmesinin temelleri, ancak Tanzimat'la birlikte atılabilmiştir.

19. yüzyılda sanayinin gelişmesi, uluslararası ticaretin gereksinimleri ve ormanların ülke ekonomisindeki yerinin açıkça görülmeye başlanması nedeniyle ormanların belli bir hukuksal düzene kavuşturulması zorunluluğu doğmuştur ¹³⁴.

1858 yılında toprak rejimini tedvin (derleme) amacıyla düzenlenen ¹³⁵ "*Arazi Kanunnamesi*", şer'i ve örfi uygulamaları sürdüren bakış açısının yanında, kara av alanlarının temelini oluşturan ormanların daralmasına neden olan bazı hükümler içeriyordu ¹³⁶. Özellikle Kanunname'nin 19. maddesi kapsamında, üretimi arttırmak adına, tapu ile tasarruf edilen ormanların ya da küçük ağaçlık alanların (pırnallıkların) tarla durumuna getirilmesine izin verilmesi uygulaması ile; tapu

¹³² 1982 Anayasası'nın 65. maddesi şöyledir: "*Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.*"

¹³³ Cin, a.g.m., s. 314.

¹³⁴ Cin, a.g.m., s. 318.

¹³⁵ Cin, a.g.m., s. 319.

¹³⁶ Koç, a.g.m., s. 276.

sahibi olsun olmasın, herkes, bu hükmü örnek göstererek devlete ait ormanları ve arazileri tarım alanı durumuna getirmeye başlamıştı ¹³⁷. Bugün olduğu gibi o dönemde de, ormanların tarım arazisi durumuna getirilmesi sorunu yaşanmıştır. Ne yazık ki ormanlar, her dönem asıl işlevleri dışında farklı amaçlara hizmet eder duruma getirilmektedir.

Arazi Kanunnamesi'ne göre, mirî topraklar üzerinde kendiliğinden biten ağaçlar, Devlete aittir ve böylece Devlet, mirî topraklar üzerinde bulunan ormanları işletmek hakkına sahiptir ¹³⁸. Ancak, Devlet, bu hakkı kullanmamıştır ve orman elmenleri, tekel olarak bu ormanlardan yararlanmayı sürdürmüşlerdir ¹³⁹.

7 Nisan 1858 (1274) tarihli Arazi Kanunnamesi, eski Osmanlı Kanunnamelerinde ormanlarla ilgili var olan hükümlere fazla bir yenilik getirmemiş olmakla birlikte, bu hükümlerin derlenip toplanarak herkesin uymakla yükümlü bulunduğu yazılı kanunlar durumuna getirilmesi, modern devlet anlayışı ve yapılanması açısından kuşkusuz yararlı olmuştur ¹⁴⁰. Arazi Kanunnamesi'ne göre, Osmanlı Devleti'nde araziler, arazi-i memlûke (mülke dönüştürülmüş topraklar), arazi-i mîriyye (mülkiyeti devlete, tasarruf hakkı özel kişilere ait olan topraklar), arazi-i mevkûfe (vakfedilmiş topraklar), arazi-i metrûke (kamunun yararlanmasına bırakılan topraklar) ve arazi-i mevât (kimsenin mülkiyetinde ve tasarrufunda olmayan ve belli bir amaca özgülenmeyen, yerleşme merkezlerinden uzak yerler; taşlık, çalılık, kıraç topraklar) olmak üzere beş bölüme ayrılmıştır ¹⁴¹.

Arazi Kanunnamesi'nde yapılan arazi sınıflandırmasına göre, ormanlar, devletin sahibi olduğu arazi-i mîriyye veya kişilerin sahibi oldukları arazi-i memlûke veya belli köy ve kasaba ya da halk arasında kullanıma bırakılmış olan arazi-i metrûke sınıfı içinde yer almıştır ¹⁴². Osmanlı Devleti'nde, bugün olduğu gibi, devlet ormanları ile birlikte özel ormanlar da vardı.

¹³⁷ A.y.

¹³⁸ Cin, a.g.m., s. 321.

¹³⁹ A.y.

¹⁴⁰ "Osmanlı Ormanlığı ile İlgili Belgeler -II-", s. X.

¹⁴¹ A.y. ve Üçok – Mumcu – Bozkurt, a.g.y., s. 286-287.

¹⁴² "Osmanlı Ormanlığı ile İlgili Belgeler -II-", a.y.

Osmanlı ormancılığı için önemli bir anlayış değişikliğini anlatan 13 Ocak 1870 (1286) tarihli ¹⁴³ “*Orman Nizamnamesi (Tüzüğü)*”, Fransız Orman Kanunu temel alınarak hazırlanmakla birlikte, ulusal ve İslami (İslam diniyle ilgili olan) uygulama ve anlayışlara da yer verdiği için karma bir metin özelliğini taşımaktaydı ¹⁴⁴. 1937 yılına kadar yürürlükte olan Nizamname’nin, mirî ormanları devletten yana bir statüye kavuşturma, Osmanlı ormancılığının teknik yöntemlerle ve tek elden yönetilmesine giden süreci başlatma, zorunlu kullanımları yasal ve denetimli duruma getirerek cibâl-i mubaha anlayışından kaynaklanan sınırsız kullanım dönemini bitirme, mirî ormanları devletin ticari amaçlarına hizmet eder duruma getirme, ormanları mera (bir veya birkaç köye veya beldeye ayrı ayrı veya ortak olarak, hayvanları otlatmaları ve otundan yararlanmaları için özgülenen veya öteden bu yana bu amaçla kullanılan arazi, otlak ¹⁴⁵) olarak kullanma alışkanlığından caydırma, altındaki ve üstündeki tüm varlıklarıyla birlikte ormanı bütün durumda değerlendirme bilinci aşılama ve ormanlardan yararlanmada belirli bir ceza düzeni getirme yönünde Osmanlı ormancılığına katkıları olmuştur ¹⁴⁶.

Orman Nizamnamesi, Osmanlı Devleti ormanlarını, “*doğrudan doğruya Devlete ait ormanlar*”, “*evkafa bağlı ormanlar*”, “*kasabalara ve köylere özgülenmiş olan baltalıklar*” ve “*kişilerin sorumluluğu altında olan ormanlar*” olmak üzere dört bölüme ayırmaktadır ¹⁴⁷. Orman Nizamnamesi’nin benimsediği bu orman sınıflaması, temel olarak ormanların mülkiyet rejimine dayanmaktadır ¹⁴⁸. Ormanların mülkiyeti ve idaresi temel alınarak, nizamnamede böyle bir sınıflama yapılmıştır. Bu orman sınıflaması, Cumhuriyet dönemi Orman Kanunlarında da görülmektedir.

Orman Nizamnamesi ile cibâl-i mubaha ormanları, miri orman sınıflamasına katılmıştır ¹⁴⁹. Bu konu, Orman Nizamnamesi’nin getirdiği ormanların korunmasına

¹⁴³ Bekir Koç, “1870 Orman Nizamnamesi’nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar”, s. 236, (Çevrimiçi) http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/TarihArastirmalari/TarihArastirmalari_2005_c24_s37/13_bekir_koc.pdf, 3 Haziran 2008.

¹⁴⁴ Koç, *a.g.m.*, s. 234.

¹⁴⁵ D. Yılmaz Tekin (derleyen), “*Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*”, Ankara, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 2007, s. 207.

¹⁴⁶ Koç, “1870 Orman Nizamnamesi’nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar”, s. 231.

¹⁴⁷ Cin, *a.g.m.*, s. 322-323.

¹⁴⁸ Cin, *a.g.m.*, s. 323.

¹⁴⁹ Ünal, *a.g.y.*, s. 12.

ilişkin önemli bir yenilik ¹⁵⁰ olup; bu düzenleme ile, devlete ait ormanların alanı genişlemiştir. Arazi Kanunnamesi'nin sömürmeye açık olan 104. maddesindeki “cibal-i mubaha” anlayışının bırakılarak bu tür ormanların da devlete ait ormanlar statüsüne alındığını belirten Orman Nizamnamesi'nin 5. madde hükmüne göre, halk, zorunlu gereksinimleri için “cibal- i mubaha” olan ormanlardan odun ve kereste kesme konusunda yine özgür bırakılmış olmakla birlikte; bu ormanlardan ticaret amacıyla odun ve kereste kesimi, vergiye bağlanmıştır ¹⁵¹. Anılan nizamnamede, ormanlardan yararlanmanın biçimi ve orman suçlarının neler olduğu gösterilirken; ormanların bilimsel yöntemlere, tekniğe uygun biçimde işletilmesi ve ormanlardan yararlanmanın bir plan kapsamında gerçekleştirilmesi konusunda bir hüküm yoktur ¹⁵².

Orman Nizamnamesi'ne göre, devlete ait olan ormanlardan ağaç kesilmesi, önceden olduğu gibi yine yasaklanmıştır ¹⁵³. Orman Nizamnamesi'nin uygulanmaya başlandığı 1870 yılından itibaren ormanların korunmasında birinci derecede sorumluluk valilere verilerek valilerden merkezde kurulan Orman Meclisi ile uyumlu çalışmaları istenirken; taşrada ise, özellikle mubah ormanların tasarrufunda ve tarla açmaya yönelik tutumlarda nizamname hükümleri, Orman Mektebi'ni bitirenlerin denetimine bırakılmıştır ¹⁵⁴.

Tersane ve Tophane-i Âmire İdarelerinin kereste gereksinimlerini karşılamak amacıyla özel bir nizamname olan “*Tersane ve Tophane-i Âmire İdarelerine Muktazi Kerestenin Tedarik ve İtası Hakkında Nizamname*”, Orman Nizamnamesi'nin yayımlandığı gün ¹⁵⁵, Orman Nizamnamesi'ne ek olarak çıkarılmıştır ¹⁵⁶. Kereste elde etmenin usule uygunluğunu sağlama amacı yanında, halkı her türlü zarardan koruma düşüncesi ile düzenlenen ek nizamnamede, mirî ormanlardan verilecek kerestelerin kesim biçimi ve dağıtımı ile vakıfların ve kişilerin sahibi oldukları korulardan satın alınacak kerestelere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır ¹⁵⁷. Anılan

¹⁵⁰ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -III-*”, Ankara, Gökçe Ofset, 2003, s. XI.

¹⁵¹ A.y.

¹⁵² Ünal, a.y.

¹⁵³ “*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -III-*”, a.y.

¹⁵⁴ A.y.

¹⁵⁵ Koç, “*1870 Orman Nizamnamesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar*”, s. 246.

¹⁵⁶ Cin, a.g.m., s. 319.

¹⁵⁷ Cin, a.g.m., s. 320-321.

nizamnameye göre, Devlet ormanlarından gerekli kereste elde edilemediği durumda, vakıf ve kişi korularına başvurulacaktır¹⁵⁸. Bu düzenlemelerle, Devlet ormanlarının gereksinimleri karşılama birincil nitelikteki işlevi ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu hukuksal düzenlemeler yapılırken, Cumhuriyet öncesi dönemde ormanların, koruların ve baltalıkların kimi zaman halk, kimi zaman da devlet görevlileri tarafından tarla durumuna getirilmesi, ormanlara göçmen yerleştirilmesi, dönemin gerekliliği olarak ülke genelinde telgraf direklerinin dikilmesi ve kağıt fabrikalarının kurulması, ülke içinde kurulan demiryolları için yapılan ihaleleri kazanan şirketlere demiryolunun her iki yanında geniş bir alan içindeki ormanları işletme hakkının da verilmesi v.s. gibi nedenlerle orman tahripleri sürmüştür¹⁵⁹. O dönemde yaşanan bu tür gelişmeler, günümüzde de yer alan “hukuksal düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı, uygulamaya bakmak gerektiği” görüşünün haklılığını ortaya koymaktadır. Bu noktada, uygulamada yaşanan sorunları çözmek için ormanları koruma bilincinin geliştirilmesine yönelik adımlar atılması gerekliliğinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz ormanlarının bir plan kapsamında işletilmesini öngören ilk düzenleme olan ve 1917 yılında yayımlanan “*Ormanların Usul-ü İdare-i Fenniyeleri Hakkındaki Kanun*”, yalnızca devlet ormanlarını kapsamaktadır¹⁶⁰.

1920’de çıkarılan ve Cumhuriyet dönemi ormancılığının ilk kanunu olan, ancak günümüzde yürürlükte bulunmayan 504 sayılı “*Baltalık Kanunu*” ile, orman çevresinde yaşayan köylülere, aile başına 18 dönüm baltalık yani genellikle bir köyün odun gereksinmesini karşılamak üzere kesilmesine izin verilen koruluk ya da orman parçası verilmesi öngörülmüştü¹⁶¹. Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın bitiminde ise, bir köy halkının baltalık ormandan yararlanma hakkı olan baltalık hakkı geri alınmıştı¹⁶².

¹⁵⁸ A.y.

¹⁵⁹ “*Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -III-*”, a.y.

¹⁶⁰ Ünal, a.y.

¹⁶¹ İsmet Giritli – Pertev Bilgen – Tayfun Akgüner, “*İdare Hukuku*”, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2008, s. 838.

¹⁶² A.y.

D. 1923 Sonrası Dönemde Yasalarda Ormanlar

Ormanlar konusunda 22 Nisan 1924 (1340) tarihinde yürürlüğe giren 504 sayılı “*Bilumum Ormanların Fennî Usul Dairesinde İdare ve İşletilmesi Hakkında Kanun*” ile, ormanların niteliği ve türleri korunmakla birlikte bunların korunması ve bilimsel yöntemlere uygun bir biçimde işletilmesi için daha sıkı temeller konulmuştur¹⁶³. Bu yasa, yalnızca bilimsel ve teknik açıdan orman kolluğunu daha sıkı hükümlere bağlamıştır¹⁶⁴.

1866-1877 yılları arasında Anadolu’dan Balkanlar’a Osmanlı Devleti ormanlarını inceleme olanağı bulmuş olan Fransız uzman A. Bricogne, özellikle Anadolu’daki harap (yıkkın) orman görünümü karşısında, “*Bu kadar az bir insan nüfusunun (Cumhuriyet döneminin başlarında Türkiye nüfusu, 13 milyona yakındı.) böylesine bir orman yıkımına neden olması insanı şaşkınlığa düşürmektedir.*” demekten kendini alamamıştı¹⁶⁵.

Ormanların bir ülkenin sağlığı, yerbilimsel durumu, ekonomik yaşamı açısından gösterdiği özelliği göz önünde tutan yasa koyucuları, ormanların korunması için özel bir rejime bağlanmasını zorunlu görmüşlerdir¹⁶⁶.

Cumhuriyet döneminde, ormanların hukuksal düzenini sağlayan, değişik tarihlerde çıkarılmış yasalar vardır¹⁶⁷. Bu yasalardan günümüzde yürürlükte olmayan yasaların başında 8 Şubat 1937 tarihli ve 3116 sayılı “*Orman Kanunu*” gelmektedir.

3116 sayılı “*Orman Kanunu*”, ormanların özel önemini belirtmekle ve ormanlardan ayrıca orman alanı olabilecek yerlerden ağaç kesimini izne bağlı tutmakla birlikte ormanları, “devlet ormanları”, “kamuya özgü ormanlar (köy,

¹⁶³ Sıddık Sami Onar, “*İdare Hukukunun Umumi Esasları, II. Cilt*”, Üçüncü Bası, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 1369. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

¹⁶⁴ A.y.

¹⁶⁵ Temel Demirer, “2B Yeniden Hortlatılırken Ormanların Hâl-i Pür Melali...”, Temel Demirer – Sibel Özbudun – Cahide Sarı (hazırlayan), “*Kıyamete Çeyrek Kala! Ekoloji Yazıları*”, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006, s. 144.

¹⁶⁶ Onar, a.g.y., s. 1366.

¹⁶⁷ Giritli – Bilgen – Akgüner, a.g.y., s. 840.

belediye ve özel idareler gibi tüzel kişiliği olan kamu idarelerine ve kuruluşlarına ait ormanlar)”, “vakıf ormanlar” ve “özel ormanlar” olmak üzere dörde ayırmıştır ¹⁶⁸. Bu yasa, devlet ormanlarının özel mal niteliğinden kamu malı niteliğine büründüğünü göstermektedir ¹⁶⁹. 3116 sayılı “*Orman Kanunu*”ndan sonra yayımlanan 9 Temmuz 1945 tarihli ve 4785 sayılı Kanun, bütün ormanları devletleştirmiş ve Türkiye’de bulunan özel ormanları kamu malına dönüştürmüştür ¹⁷⁰.

Ormanların hukuksal düzenini sağlayan, günümüzde yürürlükte olan yasa, 1982 ve 1961 Anayasalarından önce kabul edilmiş bulunan ve çeşitli değişikliklere uğrayan 31 Ağustos 1956 tarihli ve 6831 sayılı “*Orman Kanunu*”dur ¹⁷¹.

17.04.1970 tarihli ve 1255 sayılı Kanunla Anayasada yapılan değişiklikle getirilen “*Bilim ve fen bakımından niteliğini tam olarak yitiren, tarımda ve hayvancılıkta kullanılmasında yarar görülen orman alanlarının orman rejimi dışına çıkarılması*” ilkesi, 6831 sayılı Orman Kanunu’nda değişiklik yapan ve 04.07.1973 tarihinde yürürlüğe giren 1744 sayılı Kanun ¹⁷² ile yaşama geçirilmiştir ¹⁷³.

6831 sayılı Orman Kanunu’nun dışında, ormanlarla ilgili hükümler içeren ve günümüzde yürürlükte olan kimi yasalar bulunmaktadır. Söz konusu yasalar şunlardır: 18 Mart 1924 (1340) tarihli ve 442 sayılı “*Köy Kanunu*”, 22 Aralık 1934 tarihli ve 2644 sayılı “*Tapu Kanunu*”, 24 Mart 1950 tarihli ve 5659 sayılı “*Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu*”, 29 Ocak 1954 tarihli ve 6238 sayılı “*Atatürk Orman Çiftliği Arazisininin 8070 Dekarının Satılması Hakkında Kanun*”, 10 Şubat 1954 tarihli ve 6245 sayılı “*Harcırah Kanunu*”, 6 Mayıs 1957 tarihli ve 6964 sayılı “*Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu*”, 23 Haziran 1958 tarihli ve 7132 sayılı “*Bazı Orman Suçlarının Affına ve Bunlardan Mütevellit İdari Şahsi Haklarının Sükutuna Dair Kanun*”, 15 Mayıs 1959 tarihli ve 7269 sayılı “*Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun*”, 29 Mayıs 1959 tarihli ve 7310 sayılı “*Atatürk Orman Çiftliği Arazisinden*

¹⁶⁸ Onar, *a.g.y.*, s. 1369.

¹⁶⁹ Onar, *a.g.y.*, s. 1370.

¹⁷⁰ A.y.

¹⁷¹ Giritli – Bilgen – Akgüner, *a.g.y.*, s. 840-841.

¹⁷² 1744 sayılı Kanunun tam metni için bkz. Çüngen, *a.g.y.*, s. 317-324.

¹⁷³ Atbaşoğlu, *a.g.m.*, a.y.

725 Dekarının Satılması ve Evvelce Mübadele Edilmiş Olan Bir Kısım Arazinin İlgili Şahıslara Ferağının İcrası Hakkında Kanun”, 14 Temmuz 1965 tarihli ve 657 sayılı “Devlet Memurları Kanunu”, 22 Mart 1971 tarihli ve 1380 sayılı “Su Ürünleri Kanunu”, 12 Mart 1982 tarihli ve 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu”, 24 Mayıs 1983 tarihli ve 2823 sayılı “Atatürk Orman Çiftliği Mülkiyetindeki Bir Kısım Arazinin Devredilmesine İzin Verilmesi Hakkında Kanun”, 9 Ağustos 1983 tarihli ve 2872 sayılı “Çevre Kanunu”, 9 Ağustos 1983 tarihli ve 2873 sayılı “Milli Parklar Kanunu”, 13 Ekim 1983 tarihli ve 2918 sayılı “Karayolları Trafik Kanunu”, 4 Kasım 1983 tarihli ve 2942 sayılı “Kamulaştırma Kanunu”, 18 Kasım 1983 tarihli ve 2960 sayılı “Boğaziçi Kanunu”, 9 Mayıs 1985 tarihli ve 3202 sayılı “Köye Yönelik Hizmetler Hakkında Kanun”, 4 Haziran 1985 tarihli ve 3213 sayılı “Maden Kanunu”, 21 Haziran 1987 tarihli ve 3402 sayılı “Kadastro Kanunu”, 17 Ekim 1983 tarihli ve 2924 sayılı “Orman Köylülerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun”, 23 Temmuz 1995 tarihli ve 4122 sayılı “Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu”, 25 Şubat 1998 tarihli ve 4342 sayılı “Mera Kanunu”, 17 Şubat 2000 tarihli ve 4533 sayılı “Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanunu”, 23 Haziran 2000 tarihli ve 4586 sayılı “Petrolün Boru Hatları ile Transit Geçişine Dair Kanun”, 22 Kasım 2001 tarihli ve 4721 sayılı “Türk Medeni Kanunu”, 1 Mayıs 2003 tarihli ve 4856 sayılı “Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”, 22 Mayıs 2003 tarihli ve 4857 sayılı “İş Kanunu”, 1 Temmuz 2003 tarihli ve 4915 sayılı “Kara Avcılığı Kanunu”, 10 Aralık 2003 tarihli ve 5018 sayılı “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu”, 10 Temmuz 2004 tarihli ve 5216 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Kanunu”, 10 Mayıs 2005 tarihli ve 5346 sayılı “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun”, 3 Temmuz 2005 tarihli ve 5403 sayılı “Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu”, 29 Haziran 2006 tarihli ve 5531 sayılı “Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun”.

İKİNCİ BÖLÜM

II. İDARE HUKUKU AÇISINDAN ORMANLARIN KORUNMASI

A. Türk İdare Hukukunda Ormanların Hukuksal Rejimi

1. Doğal Kamu Malı Olarak Orman Kavramı ve Hukuksal Çerçevesi

Onar, doğal zenginlik kaynaklarından söz ederken, ormanları da bu sınıflama içinde saymıştır. Onar'a göre, Devlet tüzel kişiliğinin, varlığının maddi unsurunu oluşturan ülkenin mütemmim cüz'ünü (bütünleyici parçasını) oluşturan, dolayısıyla ülke ile doğrudan doğruya ilgili bulunmakla birlikte işletilmek yoluyla yararlanılacak ve işletme sonucunda tüketilecek ya da işletilmesi ülke ve ulusal zenginlik açısından büyük etki yapabilecek olan zenginlik kaynakları kamu malları (âmme emlâki) niteliğini alamayacakları gibi, özellikleri bunların ister Devletin, ister kişinin özel malları (hususî emlâk) arasına girmelerine de uygun değildir ¹. Onar, bu tür zenginlik kaynaklarının başlıcaları arasında madenler ve bunların özel bir nitelik sunan bölümü sayılabilecek petrol ve enerji kaynakları ile birlikte ormanları da saymıştır ².

Fransız hukukçu Duguit ise, ormanları kamu emlâkinin (mallarının) bir kategorisi saymıştır ³. Ormanların kullanılması aynı zamanda arazinin ayrılmaz parçası durumunda olan ağaçların kesilmesi ve tüketimi ile mümkün olduğu için, ormanların işletilmesinde aynı zamanda kesilen ağaçların yerine yenilerinin yetiştirilmesi nedeniyle, ormanların fenni usullerle işletilmesi ve işletmenin fenni usullere göre yapılıp yapılmadığının denetlenmesi ve bu amaçla bir örgüt kurulması gerektiği için Duguit, ormanları kamu malları arasında saymıştır ⁴.

¹ Sıddık Sami Onar, "İdare Hukukunun Umumî Esasları, II. Cilt", Üçüncü Bası, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1966, s. 1357. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

² A.y.

³ Pertev Bilgen, "İdare Hukuku Ders Notları, İdarenin Patrimuanı-Kamulaştırma-İstimval-Amme Alacaklarının Tahsili Usulleri", İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği-Ders Notları-Yayımları No:1, 1988, s. 33.

⁴ A.y.

Özel mülkiyete konu olabilen ve fakat ekonomik ve toplumsal nedenlerden ötürü bir mala, yasalarla kamu malı niteliğinin verilebilmesi sonucunda, 6831 sayılı Orman Kanunu ile ormanlar, -madenler, petrol kaynakları ve yeraltı suları gibi- kamu malları kapsamına alınmış bulunmaktadır ⁵.

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, orman varlığının korunabilmesi için, ormanlar üzerinde kamu mülkiyetini temel bir ilke olarak kabul etmiştir ⁶. Bu ilke çerçevesinde, Devlet, ormanların kendi egemenliği altında olduğu ilkesine dayanarak, bunlar üzerinde kendisi için de özel mülkiyet kuramaz ⁷. Bu çerçevede Giritli, Bilgen ve Akgüner, ormanları kamu malı ve sahihsiz mal (baştan beri doğada serbest durumda bulunan mal) ⁸ niteliğinde görmektedir ⁹. Sahipsiz yerler ve yararı kamuya ait mallar, 4721 sayılı ve 22 Kasım 2001 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun "Taşınmaz Mülkiyeti" üst başlıklı bölümünün 715. maddesinde ¹⁰ düzenlenmiştir. Bu hükümde ifade edildiği gibi, sahihsiz yerler, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Danıştay, "devletin hüküm ve tasarrufu altında olma" ölçütünü idarenin kamusal mallarını ifade etmede kullanmaktadır ¹¹.

Esener ve Güven, devlet ormanlarını toplumun ortak kullanımına bırakılmış, orta malları içerisinde saymıştır ¹². Ayanoğlu ise, ormanların dar anlamda kamu malları arasına girdiği, eski hukukumuzdan kaynaklanan orta malı olduğu yönündeki görüşlere karşın, hizmet malı sayılması gerektiği görüşündedir ¹³.

⁵ Nihat Yavuz, "Türk Hukukunda Kamu Malları", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 1975, Temmuz-Ağustos, Sayı: 4, s. 492.

⁶ İsmet Giritli – Pertev Bilgen – Tayfun Akgüner, "İdare Hukuku", Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2008, s. 840.

⁷ A.y.

⁸ Turhan Esener – Kudret Güven, "Eşya Hukuku", Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, s. 40.

⁹ Giritli – Bilgen – Akgüner, a.y.

¹⁰ Türk Medeni Kanunu'nun 715. maddesi şöyledir: "Sahipsiz yerler ile yararı kamuya ait mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Aksi ispatlanmadıkça, yararı kamuya ait sular ile kayalar, tepeler, dağlar, buzullar gibi tarıma elverişli olmayan yerler ve bunlardan çıkan kaynaklar, kimsenin mülkiyetinde değildir ve hiçbir şekilde özel mülkiyete konu olamaz. Sahipsiz yerler ile yararı kamuya ait malların kazanılması, bakımı, korunması, işletilmesi ve kullanılması özel kanun hükümlerine tabidir."

¹¹ Yasin Sezer, "Kamu Mallarında Ecrimisil", *Danıştay Dergisi*, Yıl: 34, Sayı: 108, 2004, s. 11.

¹² Esener – Güven, a.y.

¹³ Aydın Gülan, "Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tâbi Olduğu Hukukî Rejim", İstanbul, Alfa Yayınları, 1999, s. 58.

Doğal yapıları gereği, üzerinde mülkiyet hakkı kurulması olanağı olmayan ya da toplum için taşıdığı önem nedeniyle, mülkiyet hakkına konu olması yasa koyucu tarafından uygun görülmemeyen yerler, geniş anlamda sahihsiz mallar olarak kabul edilmektedir¹⁴. Tarıma elverişli olan ya da olmayan yerler, kıyıları, genel sular, doğal kaynaklar, taş ocakları ve tuzlar gibi ormanlar da, Türk hukukunda geniş anlamda sahihsiz mallar içindedir¹⁵. Ormanların devletin hüküm ve tasarrufu altında olması, ormanların sahihsiz mal olduğu görüşünü desteklemektedir. Ormanların sahihsiz kamu malı olmasının bir sonucu olarak, ormanların işlettilmesi de mümkün değildir.

Anayasada yer alan ormanlara ilişkin özel hükümler ve orman mevzuatında yer alan ayrıntılı düzenlemeler çerçevesinde ormanların kamu malları arasında özel bir yere sahip olduğu kabul edilmektedir¹⁶. Özellikle idare hukuku öğretisi ve idari yargı kararları, “*kamu malı*” kategorisine ayrı bir anlam vererek, kamu mallarını ötekilerden farklı bir hukuksal konuma sokmuştur¹⁷.

Ormanların kamu malı olduğu, mülkiyetinin özel kişilere devredilemeyeceği, ayrıca doğal varlıklardan olduğu Anayasa ve Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmektedir¹⁸. Anayasa Mahkemesi’nin 01.06.1988 günlü, Esas 1987/31, Karar 1988/13 sayılı kararında¹⁹, “*Anayasa Mahkemesi’nin 10.03.1966 günlü, Esas: 1965/44, Karar: 1966/14 sayılı kararında açıklandığı gibi doğal olarak yetişen ya da emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır. Yasakoyucu “yer”i de orman tanımı içine almıştır. “Yer” orman tanımı içine girmekle ormanın ağaçlardan ayrı bir ögesi ortaya çıkmış olmaktadır. Böyle olunca,*

¹⁴ Veysel Başpınar, “*Türk Toprak Hukukunda İhya*”, Ankara, Nobel Yayınları, 2000, s. 74.

¹⁵ Başpınar, *a.g.y.*, s. 74-75. Mustafa Ertaş, “*Devlet Mallarının Korunması*”, T.C. Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, s. 5.

¹⁶ Çağlar Aydın, “2B Orman Arazileri ve Türkiye Gerçeği”, 2 Ekim 2007, (Çevrimiçi) <http://www.bahcesel.com/content/view/3781/1>, 3 Haziran 2008.

¹⁷ Yıldızhan Yayla, “Kamu Malının Çağdaş Tanımı”, *Hukuk Araştırmaları*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Cilt: 7, Sayı:1-3, 1992-1993, s. 7.

¹⁸ Yıldızhan Yayla, “Kamu Malı Üzerinde İrtifak Tesisi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, (Prof. Dr. Lûtfi DURAN’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku ve İdare İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 1-3, Yıl: 9, 1988, s. 358. Anayasa Mahkemesi’nin konuyla ilgili E. 1965/44, K. 1966/14 sayılı ve 10.03.1966 tarihli kararı için bkz.

(R.G., T. 04.06.1966; Sy. 12314),

(Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1966/K1966-14.HTM>, 21 Temmuz 2008.

¹⁹ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1988/K1988-13.htm>, 11 Ağustos 2008.

ağaçlar herhangi bir nedenle yok olursa, yerleri, ormanın bir ögesi olmak niteliğini yitirmez, orman toprağı ve yer olmak durumunu sürdürür.” denilerek ormanın tanımı için 6831 sayılı Orman Kanunu’na atıf yapan Anayasa Mahkemesi’nin anılan kararı anımsatılarak ²⁰ orman, bulunduğu yerle birlikte değerlendirilmektedir.

Bir yerin orman olup olmadığı, Orman Kanunu hükümlerine göre belirlenmektedir ²¹. Yürürlükteki 6831 sayılı Orman Kanunu’nun ²² 1. maddesinin ilk cümlesi, doğal olarak yetişen ve emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık topluluklarını yerleriyle birlikte “orman” saymaktadır. Bu tanım, ormanı tanımlamaya yeterli bir tanım değildir. Bu tanıma açıklık getirmek amacıyla, anılan kanunun 1. maddesinin ikinci fıkrasında ise, hangi yerlerin orman sayılmadığı belirtilerek orman tanımlanmaya çalışılmıştır. Anılan hükme göre, “*sazlıklar, step nebatlarıyla (bozkır bitkileriyle) örtülü yerler, her çeşit dikenlikler, parklar, şehir mezarlıklarıyla kasaba ve köylerin hudutları içerisinde bulunan eski (kadim) mezarlıklardaki ağaç ve ağaçlıklarla örtülü yerler, sahipli arazide bulunan ve civarındaki (yakınındaki) ormanlarda tabii (doğal) olarak yetişmeyen ağaç ve ağaççık nevelerinin (türlerinin) bulunduğu yerler; orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleriyle özel mülkiyette bulunan ve tarım arazisi olarak kullanılan, dağınk veya yer yer küme ve sıra halinde her nevi (türü) ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler; orman sınırları dışında olup, yüzölçümü üç hektarı aşmayan sahipli arazideki her nevi ağaç ve ağaççıklarla örtülü yerler; orman sınırları içinde veya bitişiğinde tapulu, orman sınırları dışında ise her türlü tasarruf belgeleri ile özel mülkiyette bulunan ve muhitin hususiyetlerine göre yetişmiş veya yetiştirilecek olan fıstık çamlıkları ve palamut meşelikleri dahil olmak üzere her nevi (türü) meyveli ağaç ve ağaççıklar; sahipli arazideki aşılı ve aşısız zeytinliklerle, özel kanunu gereğince Devlet ormanlarından tefrik edilmiş (ayrılmış) ve imar, ıslah ve temlik (mülk olarak verme) şartları yerine getirilmiş bulunan yabanî zeytinlikler ile 09.07.1956 tarihli ve 6777 sayılı kanunda tasrih edilen (açıkça belirtilen) yabancı veya aşılansmış fıstıklık, sakızlık ve harnupluklar (keçiboynuzu); funda veya makilerle*

²⁰ Refik Tiryaki, “*Ekonomik Özgürlükler ve Anayasa*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, s. 111.

²¹ Veysel Başpınar, “Orman Sınırının Dışına Çıkarılan Yerlerin Hukuki Durumu”, s. 190, (Çevrimiçi) <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1999-48-01-04/AUHF-1999-48-01-04-Baspinar.pdf>, 14 Temmuz 2008.

²² 6831 sayılı Orman Kanunu’nun tam metni için bkz. Erkal Kızılay, “*6831 sayılı Orman Kanunu, İlgili Kanunlar-Uygulama Yönetmelikleri, Orman Suçlarının Takibi, Yargıtay Kararları*”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008, s. 14-62.

örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerler”, orman sayılmamaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nin 17.03.2004 günlü, Esas 2003/100, Karar 2004/33 sayılı kararında ²³, “*Ormanların, binlerce hektar arazide doğal olarak yetişen ağaçlarla birlikte, diğer bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar gibi canlı varlıklarla toprak, hava, su, ışık ve sıcaklık gibi fiziksel çevre faktörlerinin birlikte oluşturdukları karşılıklı ilişkiler dokusunu yansıtan ekosistemler oldukları kuşkusuzdur. Bu sistem içinde yer alıp, bilim ve fen bakımından da orman ağacı olmadığı saptanmamış kızılâğaçlıkların ve aşılı kestaneliklerin orman tanımından çıkarılmasının onların korunmasını engelleyerek Anayasa'nın 169. maddesinin sağladığı güvenceden yoksun bırakacağı açıktır.*” denilerek 05.11.2003 tarihli ve 4999 sayılı “Orman Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile kızılâğaçlık ve aşılı kestaneliklerin orman kapsamı dışına çıkarılması, Anayasa'ya aykırı bulunmuştur. Buna göre, kızılâğaç ve kestane ağacı örtüsünün bulunduğu yerler, orman sayılmaktadır.

2. Ormanların Devletin Gözetimi ve Denetimi Altında Olması Yükümlülüğü

a. Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi için Devletin Ekonomik Yükümlülüğü

Sürdürülebilir bir geleceği oluşturabilmek üzere, Mayıs 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nin Washington kentinde “Earth Policy Institute” (Dünya Politikası Enstitüsü) adlı bir araştırma örgütü kuran ve örgütün başkanlığını yapan Lester R. Brown ²⁴, Türkiye'den söz ederken, Türkiye'yi “*binyıllar içinde ormanlarının çoğunu yitirmiş dağlık bir ülke*” ²⁵ olarak tanımlamaktadır. Bu saptama, kabul edilmesi gereken bir gerçektir.

²³ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2004/K2004-33.htm>, 14 Ağustos 2008.

²⁴ Lester R. Brown, “*Plan B 3.0: Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek*”, Çeviren: Ayşe Başçı, Tümüyle Yenilenmiş Basım, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2008, s. 415.

²⁵ Brown, *a.g.y.*, s. 173.

Ormanlar, tahrip edilerek arazi açılmaya çalışılmakta ya da orman ürünlerinden izinsiz bir biçimde yararlanılmaktadır²⁶. Anayasa, doğal varlıkların en önemlisi olan ormanların korunması görevini, doğrudan devlete vermektedir²⁷. Anayasa Mahkemesi'nin bu yöndeki 10.03.1966 günlü, Esas 1965/44, Karar 1966/14 sayılı kararında²⁸ belirtildiği üzere, “Ormanlar ulusal bir zenginliktir. Bunların çeşitli yönlerden yurdumuz için taşıdıkları büyük önem meydandadır. Ormanların sağladıkları birçok faydalar arasında erozyonu da önledikleri ve bu yüzden tarıma elverişli yurt topraklarının yok olmasına engel oldukları göz önünde tutulursa, ülkenin geleceği ve hatta varlığı ile ilgili bir servet oldukları söylenebilir. Şu halde ormanları korumak, yetiştirmek ve genişletmek, ihmali caiz olmayan bir Devlet ödevidir.”. Bu karar, Anayasa Mahkemesi'nin ormanlarda süreklilik ilkesini benimsediğini açıkça göstermektedir²⁹.

1 Mayıs 2003 tarihli ve 4856 sayılı “Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”³⁰ ile 31 Ekim 1985 tarihli ve 3234 sayılı “Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun”³¹ hükümleri ile ormanların korunması ve geliştirilmesi görevi, Çevre ve Orman Bakanlığı'na ve Orman Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Orman mevzuatına göre, ormanların bakımı ve korunması, Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı Orman Genel Müdürlüğü'ne aittir³². Ormanların korunması amacıyla anılan idari kamu kurumunda görevlilerden özel bir kolluk gücü kurulmuştur³³. Orman Genel Müdürlüğü'nün merkez teşkilatında 1 Kurul, 1 Müşavirlik, 10 Daire Başkanlığı, 48 Şube Müdürlüğü ile taşra teşkilatında Harita ve

²⁶ Ertaş, a.g.y., s. 6.

²⁷ Taner Ürkmez, “Çevre Hakkı Kavramının Tarihsel Gelişimi”, *Hukuk Dünyası*, Yıl: 16, Sayı: 2006/2 [Nisan-Haziran'2006], s. 125.

²⁸ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1966/K1966-14.HTM>, 14 Ağustos 2008.

²⁹ Akın Düren, “İdare Malları”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 373, Ankara, Sevinç Matbaası, 1975, s. 107.

³⁰ R.G., T. 08.05.2003, Sy. 25102.

³¹ R.G., T. 08.11.1985, Sy. 18922.

³² Ertaş, a.g.y., s. 8.

³³ Lûtfî Duran, “İdare Hukuku Ders Notları”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982, s. 279. Anılan yapıttan yararlanırken yapıtta yer alan sözcükler, günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Fotogrametri Müdürlüğü, 27 Bölge Müdürlüğü, 217 İşletme Müdürlüğü, 1308 İşletme Şefliği ve 94 Diğer Şeflikler³⁴ bulunmaktadır.

Ülkemizde Çevre ve Orman Bakanlığı, belirli bir plana ve programa göre, odun hammadde üretimi, toprak ve su kaynaklarını koruma amacıyla ağaçlandırmalar (ekim, dikim ya da yapay gençleştirme yöntemleri uygulanarak gerçekleştirilen orman kurma etkinlikleri) yapmaktadır³⁵.

Danıştay Sekizinci Daire, 30 Nisan 2003 tarihinde verdiği bir kararda³⁶, *“orman niteliğinde olmadığı Orman Kanunu’nda açıkça belirtilen zeytin ağacının plantasyonuna olanak sağlayan ve bu yolla orman alanları üzerinde olumsuz etkisi olacağı açık olan Ağaçlandırma Yönetmeliği’nin 14. maddesinin (B) bendinde yer alan ‘zeytin’ deyiminde ve bu yönetmeliğe dayanılarak yapılan protokolde hukuka ve mevzuata uygunluk bulunmadığı gerekçesiyle, dava konusu anılan yönetmelikte yer alan ‘zeytin’ deyiminin ve Orman Bakanlığı ile (...) Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği arasında imzalanan protokolün iptaline”* hükmetmiştir.

b. Devletin Ormanlar Üstündeki Gözetim ve Denetim Yetkisi

Sağladıkları yararlar nedeniyle toplumun ortak malı sayılan ormanlar, devletin denetimi ve gözetimi altına alınmıştır³⁷. Bütün ormanlar (devlet ormanları, tüzel kişiliği olan kamu kuruluşlarına ait ormanlar ve özel ormanlar) üzerinde devlete gözetim yetkisi tanınmıştır. Bu anayasal yetki, beraberinde denetim yetkisini de getirmektedir. Devletin ormanlar üzerinde sahip olduğu yetki, ülke üzerinde söz konusu olan egemenlik hakkının doğal sonucu olan gözetim ve denetim yetkisidir³⁸.

³⁴ “OGM Teşkilat Yapısı”, (Çevrimiçi) http://www.ogm.gov.tr/ogm_004.htm, 18 Ağustos 2008.
“OGM Teşkilat Şeması”, (Çevrimiçi) http://www.ogm.gov.tr/t_sema.htm, 18 Ağustos 2008.

³⁵ Suad İ. Ürgenç – Necmettin Çepel, *“Ağaçlandırmalar İçin Tür Seçimi, Tohum Ekimi ve Fidan Dikiminin Pratik Esasları”*, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2001, s. 1-2.

³⁶ Danıştay Sekizinci Daire’nin E. 2002/13, K. 2003/1949 sayılı kararı için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.danistay.gov.tr>, 14 Ağustos 2008.

³⁷ Aydın, a.y.

³⁸ Ahmet Necdet Sezer, “4841 sayılı ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’un TBMM Başkanlığı’na Geri Gönderilme Gerekçeleri”, 18 Nisan 2003, (Çevrimiçi) <http://www.tema.org.tr/BizdenHaberler/Arsiv/2007/2BYasasiIadeGerekceleri.pdf>, 29 Mayıs 2008.

3. Devlet Ormanlarının Hukuksal Korunması

a. Devlet Ormanlarının Mülkiyetinin Devredilemezliği

Anayasada doğal varlıkların ve kaynakların devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu belirten düzenleme kapsamında olan ormanları ³⁹ anayasal çerçevede özel koruma altına alan hüküm uyarınca, ormanların mülkiyeti devredilemez. “Devlet ormanlarının mülkiyetinin devredilemezliği” ilkesi, anayasada düzenlenen anayasal bir ilke olarak, yasa koyucuyu da bağlamaktadır. Devletin ormanlar üzerindeki mülkiyet hakkının kökeni, klasik mülkiyet hakkından farklı olarak, ulusun devlete devrettiği “egemenlik hakkı” temeline dayanmaktadır ⁴⁰. Sahipsiz malların devir yasağının mutlak bir biçimde uygulanması ⁴¹ nedeniyle, özel mülkiyet altında bulunmayan ve sahipsiz kamu malı olan devlet ormanlarının mülkiyetinin devir yasağının da, mutlak bir biçimde uygulanması gerekmektedir.

Danıştay, “Ormanlık alan niteliğindeki taşınmazların daha sonra özel mülkiyete konu olamayacağı açıktır.” biçimindeki kararıyla ⁴² “kamu mallarının devir ve ferağ edilemezliği” ilkesini uygulamıştır ⁴³.

Anayasada ormanlara ilişkin olarak “Devlet ormanlarının mülkiyetinin devredilemezliği” ilkesi biçiminde ifadesini bulan “kamu mallarının devir ve ferağ edilemezliği” ilkesi ⁴⁴, 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 47. maddesinde ⁴⁵, kamu kuruluşlarına ait ormanların parçalanarak, kişilere ya da kuruluşlara toprağı ile birlikte devrinin ve ferağının mümkün olmadığı biçiminde düzenlenmiştir.

³⁹ Aydın Gülan, “Kamu Malları”, İl Han Özyay (derleyen), “Günüşiğında Yönetim”, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 678.

⁴⁰ Ömer Aykul, “Temel Doğal Varlıklarımızdan Ormanlarımız ve 2B Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: 82, Sayı: 2008/2, s. 686.

⁴¹ Onur Kart, “Kamu Malları”, s. 4. (Çevrimiçi) http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_511.htm, 29 Mayıs 2008.

⁴² Danıştay Sekizinci Daire’nin E.: 1980/2336, K.: 1980/3325 sayılı kararı, *Danıştay Dergisi*, Sy.: 42-43, s. 219-221.

⁴³ Gülan, “Günüşiğında Yönetim”, s. 688.

⁴⁴ A.y.

⁴⁵ Orman Kanunu’nun 47. maddesi şöyledir: “Amme müesseselerine ait ormanlar parçalanarak, şahıslara veya müesseselere toprağı ile birlikte devir ve temlik edilemez.”

6831 sayılı Orman Kanunu'nun 11. maddesine göre, kadastrosu ⁴⁶ yapıp kesinleşen ve tapu daireleri tarafından hiçbir harç, vergi ve resim alınmaksızın Hazine adına tapuya tescil edilen devlete ait ormanların mülkiyeti Hazine'ye, yönetimi ise Çevre ve Orman Bakanlığı'na ait bulunmaktadır ⁴⁷.

b. Devlet Ormanlarının Yasal Çerçeve ve Devlet Tarafından Yönetilmesi ve İşletilmesi

Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal alanı ilgilendiren tarım ve hayvancılık etkinlikleri yanında, ormancılık etkinliğine de özel bir önem verilerek ormanların işletilmesi için harita ve gözlem işlerini yürütmek üzere amenajman ⁴⁸ (aménagement, düzenleme; planlama) grupları oluşturulmuştur ⁴⁹. Devlet işletmesi ilkesi benimsenerek Karabük, Alaçam ve Belgrat devlet ve orman işletmesi revirleri kurulmuştur ⁵⁰.

Ülkemizde her geçen gün kirlenen çevrenin iyileştirilmesi ve gün geçtikçe çoğalan nüfusumuzun ormana ve orman ürünlerine olan gereksiniminin karşılanması için ormanlarımızın iyi korunarak bilinçli ve verimli bir biçimde işletilmesi gerekmektedir ⁵¹. Bunu sağlamak için Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından ağaçlandırma çalışmalarına hız verilmesi; bozuk, koru ve baltalık alanların korunup iyileştirilerek verimin yükseltilmesi için bu alandaki her türlü çabanın ilgili kurum ve kuruluşlarca tam olarak desteklenmesi gerekmektedir ⁵².

⁴⁶ Kadaströ: "Arazilerin, arsaların yerini, alanını, sınırlarını ve sahiplerini belirtip plâna bağlama işi; eskiden, kadaströ deyimi belediye sınırları içindeki arazinin tapulanması anlamında kullanılmakta idi." (Bkz. Ejder Yılmaz, "Hukuk Sözlüğü", Yenilenmiş Dokuzuncu Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 619.)

⁴⁷ Necip Turguter, "Kamu Taşınmaz Malları İle Kamu İdarelerine Ait Taşınmazların Kaydına İlişkin Yönetmelik Açıklaması", Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007, s. 55.

⁴⁸ Orman Amenajmanı: "Saptanan amaçlara göre, ünitenin planlanması, planın uygulanması, uygulamanın izlenmesi, ara yoklamanın yapılması, süresi bitince planın yenilenmesi için gerekli bilgileri veren ormancılık bilim dalıdır." (Bkz. Ünal Eler, "Orman Amenajmanı Ders Kitabı", Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No:17, Isparta, SDÜ Basımevi, 2001, s. 5.)

⁴⁹ Muzaffer Bakırcı, "Türkiye'de Kırsal Kalkınma, Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar", Ankara, Nobel Yayınları, 2007, s. 67.

⁵⁰ A.y.

⁵¹ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, "Doğal Kaynaklar", "Türkiye Çevre Atlası", s. 26. (Çevrimiçi) <http://www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/dogalkaynaklar.pdf>, 10 Eylül 2007.

⁵² A.y., s. 26-27.

Ormanların korunması ve sürekliliğinin sağlanması için 1961 Anayasası ile anayasal kurala dönüştürülen “ormanların mülkiyetinin ve işletmeciliğinin devlet elinde bulunması” ilkesi, 1982 Anayasası’nda da korunmuştur ⁵³. 1982 Anayasası’nın 169. maddesinde düzenlenen devlete ait olan ormanların devlet tarafından yönetilmesine ve işletilmesine ilişkin emredici kural gereği, özel hukuk kişileri ile devlet arasında idari sözleşme niteliğinde “*orman bakım ve onarım sözleşmesi*” yapılamamaktadır ⁵⁴.

Kamu malları arasında çok önemli yer tutan ve Anayasada “kıyı”ya benzer bir sistemle belirlenen ormanlar, Devlet tarafından yönetilip işletilerek özel mülkiyet dışında tutulmaktadır ⁵⁵. Anayasa, devlet ormanlarının yalnızca devlet tarafından işletilebilmesi konusunda, Azrak’ın deyişiyle “*domanial sistem*”i kabul etmiştir ⁵⁶. Anayasaya göre, ormanların yönetimi ve işletilmesi devlete ait bir görev olup, ormanların işletilmesinin yerli ve yabancı özel girişimcilere bırakılması, başka bir deyimle bu konuda özelleştirilmeye gidilmesi hukuksal açıdan mümkün görülmemektedir ⁵⁷. Özel girişimci tarafından ormanların işletilmesi durumunda işletmeye egemen olan ilke, ekonomik çıkar ⁵⁸ olacağı için; böyle bir çıkar, kamu yararı ile bağdaşmayacaktır.

4 Nisan 2003 tarihinde kabul edilen ve 18 Nisan 2003 tarihinde dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından TBMM Başkanlığı’na geri gönderilen 4841 sayılı “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun*” ⁵⁹ ile öngörülen “*ormanların gerçek kişiler ya da devlet dışındaki tüzel kişiler tarafından işletilmesi*” konusu, geri gönderme gerekçeleri arasında, “*ormanların devlet eliyle işletilmesi*” ilkesine aykırı bulunmuştur ⁶⁰.

⁵³ Ahmet Necdet Sezer, *a.y.*

⁵⁴ Ramazan Yıldırım, “*Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*”, Konya, Mimoza Yayınları, 2006, s. 428.

⁵⁵ Ümit Akın, “*İdare Hukuku Açısından Kıyıların Tabii Olduğu Hukuki Rejim*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 1998, s. 75.

⁵⁶ Tiryaki, *a.g.y.*, s. 112.

⁵⁷ Şükrü Özdemir, “Doğal Varlığımız Olan Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Sayı: 70, 15 Mayıs 1991, s. 8.

⁵⁸ *A.y.*

⁵⁹ 4841 sayılı Kanun için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4841.html>, 14 Ağustos 2008.

⁶⁰ Ahmet Necdet Sezer, *a.y.*

c. Ormanların Zamanaşımı Yoluyla Mülk Edinilememesi

“Kamu mallarının zamanaşımı ile edinmeye uygun olmaması” anlamına gelen “*kamu mallarının kazandırıcı zamanaşımı ile edinim yasağı*” ilkesi ⁶¹, Anayasada ormanlar açısından “*ormanların zamanaşımı yoluyla mülk edinilemezliği*” ilkesi biçiminde yer almaktadır. Bu ilke, 21 Haziran 1987 tarihli ve 3402 sayılı Kadastro Kanunu’nun 18. maddesinin ikinci fıkrasında ⁶² da düzenlenmiştir.

Orman rejimi dışına çıkarılmamış ormanlar üzerinde mülkiyet edinmek söz konusu olmamaktadır ⁶³. Anayasa Mahkemesi, devlet ormanları üzerinde mülkiyet edinme konusunda, “*orman rejimi dışına çıkarılmış olma*” koşulunu aramaktadır ⁶⁴. Anayasa Mahkemesi’nin 01.06.1988 günlü, Esas 1987/31, Karar 1988/13 sayılı kararında belirtildiği gibi, “*Devlet ormanları orman rejimi dışına çıkarıldıktan sonra, Hazine adına tescil edilmemişse zamanaşımıyla mülk edinilebilir. Bu durumda zilyedliğin, tahdit dışına çıkarma tarihinden başlayacağı kabul edilmektedir. Orman dışına çıkarılmayan yerlerde zilyetlikle kazanma olanaksız bulunduğundan, vergi kaydına dayansa bile, o zaman dilimindeki zilyedliğe geçerlik tanınması Anayasa ile bağdaşamaz.*” ⁶⁵ denilerek, devlet ormanlarının zamanaşımı yoluyla mülk edinilebilmesi, devlet ormanlarının orman sınırlarının dışına çıkarılması durumunda mümkün görünmektedir.

Tez çalışmamızın birinci bölümünde sözü edilen 1982 Anayasası’nın ormanların korunmasını ve geliştirilmesini düzenleyen 169. maddesinin son fıkrasında, orman sınırları dışına çıkartılabilecek yerler belirtilmektedir. 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 2. maddesinin (B) bendi (kamuoyundaki deyimle “2B”), Anayasaya koşut hükümler getirmektedir ⁶⁶. 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 2.

⁶¹ Gülan, “*Günışığında Yönetim*”, a.y.

⁶² Kadastro Kanunu’nun 18. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir: “*Orta malları, hizmet malları, ormanlar ve Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup da bir kamu hizmetine tahsis edilen yerler ile kanunları uyarınca Devlete kalan taşınmaz mallar, tapuda kayıtlı olsun olmasın kazandırıcı zamanaşımı yolu ile iktisap edilemez.*”

⁶³ Tiryaki, a.g.y., s. 113.

⁶⁴ Tiryaki, a.g.y., s. 112.

⁶⁵ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1988/K1988-13.htm>, 13 Ağustos 2008.

⁶⁶ Yücel Ünal, “*Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırlıklı İncelenmesi*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, s. 246.

maddesinin (A) ve (B) bendine ⁶⁷ göre, orman alanı olarak belirlenmiş yerlerden hangi yerlerin “orman sınırları dışına çıkartılabilecek alanlar” olduğu belirtilmektedir.

6831 sayılı Orman Kanunu’na göre orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin ancak Çevre ve Orman Bakanlığı’nın istemi üzerine Hazine adına tescil edilebilmesi mümkün olup, Çevre ve Orman Bakanlığı’nın bu yönde istemi olmadan bu gibi yerlerin Hazine adına tescilinin mümkün olmaması nedeniyle, bu konuda gerekli özenin gösterilmemesi durumunda bu alanların zilyetlikle (elmenlikle) kazanılmasına ortam hazırlanmış olacaktır ⁶⁸.

d. Ormanların Kamu Yararı Dışında İrtifak Hakkına Konu Olamaması

Ormanların kamu yararı nedeniyle irtifak hakkına konu olabilmesini irdelemeden önce, “*kamu yararı*” kavramı üzerinde durmak yerinde olacaktır. “*Kamu yararı*” kavramı, nesnel, belirli bir içeriğe sahip teknik bir kavram olmayıp; geniş anlamda siyasal ideolojik ve içeriği zamana göre değişip, yargı kararları ile belirlenen niteliktedir ⁶⁹. Bu kavramı, içeriği belirsiz, içi doldurulabilir hukuk kavramı (unbestimmte Begriffe) olarak nitelendirmek mümkündür. Anayasa Mahkemesi, kamu yararı kavramının belirsizliğini çeşitli kararlarında ⁷⁰, yerine farklı kelimeler kullanmak ve somut olaya göre belirlemek yoluyla göstermektedir ⁷¹. Anayasa Mahkemesi’nin 20.09.2000 günlü, Esas 1999/46, Karar 2000/25 sayılı

⁶⁷ Orman Kanunu’nun 2. maddesinin (A) ve (B) bendi şöyledir: “*Orman sayılan yerlerden:*
A) Öncelikle orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen yerleştirilmesi maksadıyla, orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler ile halen orman rejimi içinde bulunan funda ve makilerle örtülü yerlerden tarım alanlarına dönüştürülmesinde yarar olduğu tespit edilen yerler,
B) 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerlerden; tarla, bağ, bahçe, meyvelik, zeytinlik, fındıklık, fıstıklık (antep fıstığı, çam fıstığı) gibi çeşitli tarım alanları veya otlak, kışlak, yaylak gibi hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler ile şehir kasaba köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerleşim alanları, Orman sınırları dışına çıkartılır.”

⁶⁸ Hidayet Mat – A. Sami Başaran –Yılmaz Yangın, “100 Soru 100 Cevapta Hazine’ye Ait Gayrimenkullerin Satışı, Kiralanması ve Kat Karşılığı Müteahhide Verilmesi”, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş İkinci Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007, s. 179.

⁶⁹ Tiryaki, a.g.y., s. 96.

⁷⁰ Anayasa Mahkemesi’nin 17.06.1992 günlü, E. 1992/22, K. 1992/40 sayılı kararı, (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K1992/K1992-40.htm>, 11 Ağustos 2008. Anayasa Mahkemesi’nin 20.09.2000 günlü, E. 1999/46, K. 2000/25 sayılı kararı, (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2000/K2000-25.htm>, 11 Ağustos 2008.

⁷¹ Tiryaki, a.y.

kararında belirtildiği gibi, “Günümüzde kamu yararı, toplum yararı, ortak çıkar, genel yarar gibi birbirinin yerine kullanılan kavramlarla anlatılmak istenen, bireysel çıkardan farklı ve onun üstünde ortak bir yarardır.”⁷².

1950’lerin sonuna kadar İdare Hukuku temel kavramının “kamu yararı” olduğunu savunan Waline’e göre, “İdarenin ve idari etkinliklerin konusu ve amacı, kamu yararını sağlamak, korumak ve sürdürmektir.”⁷³. Ancak, Duran, “kamu yararı” kavramının çok geniş, bulanık ve öznel olduğuna dikkat çekerek herkesin üzerinde anlaşığı ve birleştiği bir kavram sayılamayacağını⁷⁴ belirtmektedir. Akıllıoğlu’na göre, özü ya da içeriği önceden belli olmayan, buna karşılık biçimi aracılığıyla tanınan çok işlevli bir kavram olarak “kamu yararı”, bir etkinliğe “devlet ya da kamu etkinliği” niteliği kazandırmaktadır⁷⁵. Delvolvé ise, “kamu yararı” (*l’intérêt général*) kavramını “yerlere, zamanlara, ideolojilere göre belki az çok geniş” olarak nitelendirmektedir⁷⁶. “Kamu yararı” kavramının genel, kapsayıcı ve işlevsel bir kavram⁷⁷ olduğunu söylemek mümkündür. O nedenle, yasa ile sınırları belirlenmeyen kamu yararı kavramının içeriği, somut olaya göre ancak yargı kararları ışığında açıklığa kavuşmaktadır.

Anayasa Mahkemesi’nin 17.12.2002 günlü, Esas 2000/75, Karar 2002/200 sayılı kararında⁷⁸ belirtildiği gibi, “Anayasa’nın 169. maddesinde öngörülen “kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz” tümcesine dayanılarak kamu yararının bulunduğu gerekçesiyle gerçek ve tüzel kişilere bina ve tesisler yapmak üzere orman arazileri tahsis edilemez. Devlet ormanlarının gerçek ve tüzel kişilere tahsisinin, karayolları, telefon, elektrik, su, gaz, petrol boru isale hatları, savunma tesisleri, sanatoryum gibi öncelikli kamu hizmetlerinin ormandan geçmesi ya da anılan bina ve tesislerin orman arazileri üzerinde yapılması zorunluluğu bulunduğu hallerle sınırlı olması gerekir. Başka bir anlatımla, kamu yararının bulunması ve zorunluluk

⁷² A.y.

⁷³ Duran, a.g.y., s. 25.

⁷⁴ A.y.

⁷⁵ Tekin Akıllıoğlu, “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, (Prof. Dr. Lâtfi DURAN’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku ve İdare İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 1-3, Yıl: 9, 1988, s. 11.

⁷⁶ Pierre Delvolvé, “*Le droit administratif*”, 3e édition, Paris, Dalloz, 2002, s. 42.

⁷⁷ Akıllıoğlu, a.g.m., s. 18, 20.

⁷⁸ (Çevrimiçi) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2002/K2002-200.htm>, 18 Ağustos 2008.

hallerinde Devlet ormanları üzerinde ancak irtifak hakkı tesisine olanak tanınabilir.”. Bu noktada, Devlet ormanları üzerinde irtifak hakkı kurulabilmesi, ancak kamu yararı amacıyla ve gerekli durumlarda mümkündür. Ormanlarda ve kıyılarda turizm amaçlı özülemeler, maden ve petrol tesisi işletme hakları v.s., biçiminde ancak sınırlı süreli irtifak (yararlanma) hakkı kurulabilmektedir ⁷⁹.

Devlet ormanlarında yapılaşmaya izin verilmemekle birlikte, (B) tipi ulaşım yolu, koruma ve üretim amaçlı taşınabilir konteynır, karavan ile sulama koşulu öngörülen ağaçlandırma alanlarının su gereksiniminin karşılanması amacıyla taşınabilir su deposu ya da toprak sulama havuzu, su akıtma hattı, su kuyusu ve elektrik tesisleri yapılmasına izin verilebilmektedir ⁸⁰.

Anayasada ormanlar üzerinde irtifak hakkının “*ormanların kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı*” biçiminde düzenlenmesi nedeniyle, ormanlar üzerinde özel çıkarlara yönelik olarak irtifak hakkı kurulmasının yasayla öngörülmesi, Anayasaya aykırı olacaktır ⁸¹. Bu noktada, anayasaya uygun bir düzenleme olan 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 115. maddesi ⁸² uyarınca, devlet ormanları üzerinde kamu yararına yapılacak her türlü yapı ve tesis için herhangi bir biçimde irtifak hakkı kurulması, Maliye Bakanlığı’nın, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı’nın ve Çevre ve Orman Bakanlığı’nın iznine bağlı tutulmaktadır.

Türk Medeni Kanunu’nun “Araziye Dikilen Fidanlar” başlıklı 729. maddesinin ikinci fıkrasında, “ağaçların ve ormanların üst hakkına konu olamayacağı” ⁸³ düzenlenmiştir.

1982 Anayasası’nın kamulaştırmayı düzenleyen 46. maddesi ve ormanların korunmasını ve geliştirilmesini düzenleyen 169. maddesi ile, devlet organlarına irtifak hakkı kurma yetkisi verilmiş bulunmaktadır ⁸⁴.

⁷⁹ Aykul, *a.g.m.*, a.y.

⁸⁰ M. Altuğ İmamoğlu, “*Özel İdare Gayrimenkulleri*”, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 348.

⁸¹ Kemal Gözler, “*İdare Hukuku Dersleri*”, Düzeltilmiş ve “İdarenin Denetlenmesi” Kısmı Eklenmiş Altıncı Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007, s. 678.

⁸² Orman Kanunu’nun 115. maddesi şöyledir: “*Devlet ormanları üzerinde kamu yararına yapılacak her türlü yapı ve tesisler için herhangi bir şekilde irtifak hakkı tesisi Maliye ve Tarım ve Orman Bakanlıklarının iznine bağlıdır.*”

⁸³ M. Altuğ İmamoğlu, “*Mülkiyet ve Toprak Sistemleri*”, Ankara, Yazıt Yayınları, 2006, s. 59.

⁸⁴ Özdamar, *a.g.m.*, s. 325.

İdare hukuku öğretisinde özellikle Türk ve Fransız idare hukukunda *idari irtifak* ile, “*kamunun ya da kamu mallarının yararı amacıyla özel mülkiyet hakkına yükletilmiş olan ödevler*” ifade edilmektedir⁸⁵. İdari irtifaklar, kamu yararı varsa, idare ya da özel kişiler lehine (yararına), özel taşınmaz mülkiyeti üzerinde konulan sınırlamalar biçiminde tanımlanabilmektedir⁸⁶. Yasa ya da yasaya dayanılarak tüzük veya imar planı gibi idari işlemler yoluyla taşınmaz mülkiyetinin unsurları olan yararlanma (*fructus*) ve kullanma (*usus*) hakları üzerine konulan bu tür sınırlamalara “*idari irtifaklar*” denilmektedir⁸⁷. Serozan, kamu yararına hizmet eden idari irtifakların özel çıkarlara hizmet eden irtifak haklarıyla karıştırılmaması gerektiğini ifade etmektedir⁸⁸.

Öğretide, devlet ormanları üzerinde kurulan üst hakkının niteliği konusunda yapılan bir çalışmada⁸⁹, devlete ait ormanlar üzerinde kurulan üst hakkı idari irtifak olarak kabul edilmemektedir⁹⁰. Ancak, karşı görüşte olan Yasin’e göre, bu mallar üzerinde özel hukuk kişileri lehine irtifak kurulması, bu malların kamu malı niteliğini ortadan kaldırmamaktadır ve bu mallar, kamu mallarının hukuksal rejimine (düzenine) bağlı olmayı sürdürecektir⁹¹. Bu noktada, Yasin’in görüşünü destekleyen bir örnek olarak, kıyılardan özel olarak yararlanan özel hukuk tüzel kişileri tarafından denizlerin üzerinde kurulan balık üretme çiftlikleriyle yürütülen etkinlikte yararlanan malın sahipsiz doğal kamu malı olması nedeniyle kamu mallarının hukuksal rejiminin uygulanacağını söylemek mümkündür.

Usluoğlu, devlet ormanlarında kurulması mümkün olan irtifak hakkının idari irtifak olduğunu belirterek, yerin başka yolla daha ağırlıklı bir kamu hizmetine

⁸⁵ Jale G. Akipek, “Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı”, *Prof. Dr. Osman F. BERKİ’ye Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 411, 1977, s. 29.

⁸⁶ Demet Özdamar, “Maden Hakkı ve Maden İrtifakı”, *Prof. Dr. Mahmut Tevfik BİRSEL’e Armağan*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 324.

⁸⁷ A.y.

⁸⁸ Melikşah Yasin, “*Uygulama ve Yargı Kararları Işığında Özelleştirmenin Hukuki Rejimi*”, Yenilenmiş İkinci Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007, s. 147.

⁸⁹ Söz konusu çalışma için bkz. Jale G. Akipek, “Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı”, *Prof. Dr. Osman F. BERKİ’ye Armağan*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 411, 1977, s. 1-35.

⁹⁰ Yasin, a.y.

⁹¹ Yasin, a.g.y., s. 148.

özüleme olanaksızlığını gidermek için getirilmiş bir düzenleme olduğu kanısındadır⁹².

“Kamu yararı” kavramının açık olmaması nedeniyle, idarenin bu kavramı dilediği gibi yorumlayarak devlet ormanlarını bütünüyle özel kullanımlara özüleyebilmesine örnek olarak, “orman alanlarının belediyelere çöp dökme alanı olarak ya da vakıf üniversitelerine arsa olarak özülenmeleri”⁹³ örneği verilmektedir.

B. Mülkiyet Hakkı ile Ormanların Korunması Arasındaki Hukuksal İlişki

22 Kasım 2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun “Mülkiyet Hakkının İçeriği” başlıklı 683. maddesinde⁹⁴ düzenlenen mülkiyet hakkı, “bir şeye (nesneye) sahip olan kimsenin, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisi” biçiminde tanımlanmıştır.

6831 sayılı Orman Kanunu’nun 4. maddesine göre, ormanlar, mülkiyet ve idare bakımından devlet ormanları, tüzel kişiliği olan kamu kuruluşlarına ait ormanlar ve özel ormanlar; nitelik ve öz bakımından ise, koruma ormanları, milli parklar ve üretim ormanları olarak ayrılmaktadır.

22 Aralık 1934 tarihli ve 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun “devlete ait ormanlardan, korulardan ve baltalıklardan tarla açılmayacağını ve anılan yerlerde özel yapı yapılamayacağını” düzenleyen 16. maddesinde⁹⁵, “ait” tanımlaması ile

⁹² H. Avni Usluoğlu, “Ormanlarda Üst ve İnşaat Hakkı”, *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 3, Temmuz-Ekim 1977, Sayı: 3-4, s. 215.

⁹³ Yusuf Güneş – Aynur Aydın Coşkun, “Çevre Hukuku”, İstanbul, Kazancı Kitap, 2004, s. 155.

⁹⁴ Türk Medeni Kanunu’nun 683. maddesi şöyledir: “Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. / Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi, her türlü haksız elatmanın önlenmesini de dava edebilir.”

⁹⁵ Tapu Kanunu’nun 16. maddesi şöyledir: “Hususi kanunlarında müsaade edilenleri hariç olmak üzere Devlete, belediyelere ve köylere ait orman, koru ve baltalıklardan tarla açamaz ve hususi bina yapılamaz. Şahıslara ait ormanlarda dahi ait olduğu vekâletten izin alınmadıkça tarla açamaz.”

mülkiyet ilişkisi kurularak ⁹⁶, devletin ormanlar, korular ve baltalıklar üzerindeki mülkiyet hakkından söz edilmektedir.

C. Çevre Hakkı ile Ormanların Korunması Arasındaki Hukuksal İlişki

İnsanın çevresinde bulunan tüm canlı ve cansız varlıklar; dağlar, ormanlar, kırlar, göller, akarsular, dereler, tarım alanları, kumsallar; kısaca, tüm yaşanan alanlar, çevreyi oluşturmaktadır ⁹⁷. Sağlığın, beden bütünlüğünün ve yaşamın kendisinin korunması aracı olan çevre hakkı, insanlığın ortak malvarlığı üzerinde bir tür mülkiyet hakkı yaratan dengeli ve uyumlu bir hak olarak, öteki özgürlükler için ortak alan ve uzlaşma ortamı oluşturarak özgürlüklerin gerçekleşme ve varlık koşuluna dönüşmektedir ⁹⁸.

1972 yılında İsveç'in başkenti Stockholm'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda ilk kez kabul edilen çevrenin "*herkesin ortak varlığı*" olduğu temeline dayalı "*eşitlik*" ilkesinde yükselen bir hak olarak "*çevre hakkı*" ile, doğayı sömürü değil, uyum temelinde bugünkü ve gelecek kuşaklar için doğayı yaşamaya elverişli kılarak herkesin ondan eşit yararlanması hedeflenmektedir ⁹⁹.

Çevre koruması, bir kamu hizmeti oluşturduğundan ötürü, genel çıkar ya da kamusal sorumluluklar arasında yer almaktadır ¹⁰⁰.

Doğal zenginliklerimiz arasında yer alan en önemli çevre değerlerimizden biri olan ormanlar ile ilgili yaşanan sorunlar, çevreyi de ilgilendirmektedir. Genel çevre sorunları kapsamında yer alan doğa tahribi çerçevesinde orman yangınları, denetimsiz avlanma ve ağaç kesimi sayılabilir ¹⁰¹. Türkiye için en önemli doğal kaynaklardan biri olan orman örtüsünün orman yangınları, kaçak kesimler, hayvan

⁹⁶ Gülan, "*Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tâbi Olduğu Hukukî Rejim*", s. 81.

⁹⁷ Ürkmez, *a.g.m.*, s. 117.

⁹⁸ İbrahim Ö. Kaboğlu, "*Çevre Hakkı*", Tümüyle Yenilenmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1996, s. 29-30.

⁹⁹ Ürkmez, *a.g.m.*, s. 120-121.

¹⁰⁰ Kaboğlu, *a.g.y.*, s. 30.

¹⁰¹ Cengiz Demir – Aydın Çevirgen, "*Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*", İstanbul, Nobel Yayınları, 2006, s. 138-139.

otlatmaları ve tarla açmaları gibi türlü biçimlerde tahrip edilmesi (bozulması), yalnızca bu kaynağın yok olmasıyla sonuçlanmamakta, aynı zamanda toprak için adeta bir koruyucu örtü görevi yapan bir kaynaktan da yoksun kalınmasına neden olmaktadır ¹⁰².

Türkiye’de ormanların azalmasının başlıca nedenleri arasında orman karşıtı yasal düzenlemeler, orman yangınları, otlatma ve tarla açma, yerleşim alanlarının yasal olmayan bir biçimde orman alanları içerisine kayması, açık maden işletmeciliği, hava kirliliği ve hatalı orman işletme tekniklerinin uygulanması ¹⁰³ yer almaktadır. Yaşanan bütün bu sorunlar nedeniyle, çevre ve insan olumsuz etkilenerek anayasadan kaynaklanan insanın sahip olduğu çevre hakkı zedelenmektedir.

Ormanların yok edilmesi sonucunda, flora (belli bir ülkeye, bölgeye ya da yöreye özgü bitki örtüsü) ¹⁰⁴ çeşitliliğinin, yaban yaşamının ve çeşitliliğinin yok olması, insan yerleşimleri için yaşam gereksinmelerinin ortadan kaldırılması ve göç, çevre onarımı için yararlı bitkilerin yok olması nedeniyle hastalıklara çözüm yolu bulma olanaklarının ortadan kalkması ya da kısıtlanması, yaşam ve ekonomi için gerekli koşulların ve olanakların ortadan kaldırılması, su havzalarında türlü sorunlar ile alt akıntılar üzerinde bozucu ve geriletici etki, yerel ve bölgesel iklim değişimi, özellikle yağmur üzerinde olumsuz etki ile küresel ısınmanın artması gibi sorunlar ortaya çıkarak çevre ve insan olumsuz etkilenmektedir ¹⁰⁵.

Sürdürülebilir kalkınmanın temelinde ekonominin ve ekolojinin (çevre biliminin) birbirini dengeleyecek biçimde uyumlaştırılmasının yer alması ve ormanların kara ekosistemleri içinde büyük paya sahip olması nedeniyle, sürdürülebilir kalkınmanın yolunun sürdürülebilir ormancılıktan geçtiğinin anlaşılması üzerine, ormancılıkta kısa süreli yaklaşımlar yerine, sürdürülebilirlik yaklaşımının temel alınması gerekmektedir ¹⁰⁶. Bu noktada, çevrenin ve orman varlığının birlikte değerlendirilmesi uygun olacaktır.

¹⁰² Bakırcı, *a.g.y.*, s. 312.

¹⁰³ “*Türkiye Çevre Atlası*”, s. 28.

¹⁰⁴ Şeref Ertaş, “*Çevre Hukuku*”, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 78, 1997, s. 16.

¹⁰⁵ İrfan Erdoğan – Nazmiye Ejder, “*Çevre Sorunları; Nedenler, Çözümler, Egemen ve Marksist Anlayışın İlettikleri Üzerine*”, Ankara, Doruk Yayınevi, 1997, s. 14-15.

¹⁰⁶ “*Türkiye Çevre Atlası*”, s. 27.

D. Ormanların Korunması Amacı ile Çatışan Öteki Yararlar ve Ortaya Çıkan Hukuksal Sorunlar

1. Turizmi Özendirme ve Ormanların Korunması

Çevreye ve doğal kaynaklara dayalı olarak gelişen çok yönlü bir ekonomik etkinlik olarak turizm, bir ülkenin sahip olduğu toplumsal, tarihsel, doğal ve kültürel değerler ile birlikte değerlendirilmektedir ¹⁰⁷. OECD (Organisation for Economic Co-Operation and Development ¹⁰⁸, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) tarafından 1980 yılında hazırlanan “L’Impact du Tourisme sur l’Environnement (Turizmin Çevre Üzerinde Etkisi)” başlıklı raporda, özel bir özeni gerektiren çevresel kaynaklar arasında, doğal alanlar olarak toprak ve hava ile birlikte ormanlar da sayılmıştır ¹⁰⁹.

Turizm, bir yörede sosyo-ekonomik bir etkinlik alanı olarak ortaya çıktığında doğal kaynakları kullanarak gelişim göstererek belirli bir olgunluk düzeyine ulaştıktan sonra, üzerine kurulu olduğu doğal kaynakların sürekli tüketilip yeniden üretilmemesi, örneğin, ormanların doğal niteliğini yitirmesi ve giderek yok olma eğilimine girmesi sonucunda, verimliliğini yitirmeye başlamaktadır ¹¹⁰. O nedenle, turizmi geliştirmek adına doğal varlıkları ve özellikle ormanları göz ardı ederek bir politika yürütmek, yerinde olmayacaktır.

“Kara, hava, su ve flora (bitki örtüsü)”, doğal çevreyi ¹¹¹ oluşturmaktadır. Turizm etkinlikleri ile doğal çevre, birbiriyle bağlantılıdır; o nedenle, turizm etkinlikleri ile doğal çevreyi birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir.

Orman alanlarının turizm etkinliklerine özgülenmesi işlemi, 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 1956 yılında yürürlüğe girdiği tarihten bu yana tartışılmaktadır

¹⁰⁷ Muammer Tuna, “*Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği)*”, İkinci Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık, 2007, s. 17.

¹⁰⁸ (Çevrimiçi) http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1,00.html, 15 Ağustos 2008.

¹⁰⁹ Tuna, *a.g.y.*, s. 18.

¹¹⁰ Tuna, *a.g.y.*, s. 20.

¹¹¹ Tuna, *a.g.y.*, s. 21.

¹¹². Ülkenin kalkınması için son derece önemli olan turizm yatırımlarının orman alanlarında yapılabilmesi için, Anayasa Mahkemesi kararlarına ¹¹³ göre söz konusu etkinliğin orman alanında yapılmasının “kaçınılmaz” ve “zorunlu” olması ¹¹⁴ koşulu, “olmazsa olmaz koşul (conditio sine qua non)” olarak gerekmektedir.

12 Mart 1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun “Taşınmaz Malların Turizm Amaçlı Kullanımı” başlıklı 8. maddesi uyarınca, turistik bölge içinde yer alan ormanların, 49 ya da 99 yıl süre ile turistik tesisler için özel kesime, üstelik yabancılara kiralanabilmesi sonucunda, ormanlık alan içinde yapılan yapılar, genellikle büyük oteller biçiminde ortaya çıkarak, o alandaki doğal güzelliği ve ormanı yok etmektedir ¹¹⁵.

9 Ağustos 1983 tarihli ve 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu’nun düzenlediği milli parklar, tabiat anıtları, tabiat varlıkları ve tabiatı koruma alanları olarak tanımlanan alanların korunması yönünden uygulamada olumsuz sonuçlara neden olan anılan kanunun 8. maddesi ¹¹⁶ uyarınca, turistik amaçlı tesisler yapmak üzere gerçek kişilere ve özel hukuk tüzel kişilerine Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından izin verilebilmektedir ¹¹⁷. Milli Parklar Kanunu, tabiat anıtları ve tabiatı koruma alanlarında kullanma izni verilmesini ve irtifak hakkı kurulmasını yasaklamaktadır

¹¹² Aynur Aydın Coşkun, “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum”, Ormanlık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 29 Ocak 2008, s. 1, (Çevrimiçi) <http://www.forestconomics.org/turizm.pdf>, 14 Mayıs 2008.

¹¹³ Anayasa Mahkemesi’nin T. 17.12.2002, E. 2000/75, K. 2002/200 sayılı kararı için bkz. R.G., T. 08.11.2003, Sy. 25283. Anayasa Mahkemesi’nin T. 07.05.2007, E. 2006/169, K. 2007/55 sayılı kararı için bkz. R.G., T. 24.11.2007, Sy. 26710.

¹¹⁴ Aynur Aydın Coşkun, “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum –II-”, Ormanlık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 31 Temmuz 2008, s. 3, (Çevrimiçi) http://www.forestconomics.org/turizm_2.doc, 18 Ağustos 2008.

¹¹⁵ Özdemir, a.g.m., a.y.

¹¹⁶ Milli Parklar Kanunu’nun 8. maddesi şöyledir: “*Turizm bölge, alan ve merkezleri dışında kalan Millî parklar ve tabiat parklarında kamu yararı olmak şartıyla ve plan dahilinde, turistik amaçlı bina ve tesisler yapmak üzere gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri lehine Maliye Bakanlığının görüşü alınarak Tarım ve Orman Bakanlığınca izin verilebilir. Bu izin üzerine gerçek ve özel hukuk tüzelkişileri lehine tesis edilecek intifa hakkı süresi kırkdokuz yılı geçemez. Bu süre sonunda bütün tesisler eksiksiz olarak Hazineye devredilir. Ancak, işletmesinin başarılı olduğu Kültür ve Turizm Bakanlığınca belgelenen hak sahiplerinin intifa hakkı, Tarım ve Orman Bakanlığınca tesisin rayiç değeri üzerinden belirlenecek bedelle doksandokuz seneye kadar uzatılabilir. Bu durumda Hazineye devir işlemi bu uzatma sonunda yapılır. Millî park ve tabiat parklarının gelişme planları kesinleşmeden bu Kanunda sözü edilen izin verilemez.*”

¹¹⁷ Nühket Turgut, “Çevre Hukuku”, Yenilenmiş İkinci Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2001, s. 433-434.

¹¹⁸. Yapılan araştırmalar, Türkiye’de milli parklardaki değerli doğal varlıkların gerekli korumadan yoksun olduğunu ve ağağların yetiştirildikleri b6lgelele uyum sağlayamadıklarını g6stermektedir ¹¹⁹. Bu t6r saptamalar, koruma bilincinin ve uygulamalarının yerleşmediğinin bir g6stergesidir.

Turizmi Teşvik Kanunu’nun ormanların turizm yatırımlarına 6zg6lenmesini d6zenleyen 8. maddesinin A fıkrasının (1) numaralı bendi ile (b) alt bendinin, C ve D fıkralarının Anayasaya aykırılık oluşturduğu ve bu nedenle iptali ve y6r6rl6ę6n6n durdurulması için Danıştay Altıncı Daire tarafından Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, 07.05.2007 tarihinde verdiği E. 2006/169, K. 2007/55 sayılı kararda ¹²⁰, iptali istenen 8. maddenin A fıkrasının (1) numaralı bendi ile (b) alt bendinin, C ve D fıkraları ile getirilen d6zenlemeyi, 1982 Anayasası’nın ormanların korunmasına ilişkin ilkeleri d6zenleyen 169. maddesine ve Anayasanın g6vencesi altındaki yasama yetkisinin devredilemezliği ilkesini d6zenleyen 7. maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi, anılan kararda 6zetle şu gerekçelere yer vermiştir: *“Anayasa’nın 169. maddesinde, ormanların 6lke y6n6nden taşıdığı b6y6k 6nem g6zetilerek, korunmaları ve geliştirilmeleri konusunda ayrıntılı d6zenlemelere yer verilmiştir. Bu 6zel ve ayrıntılı d6zenlemelerin 6lkemizde orman 6rt6s6n6n s6rekli yok edilmesi gerçeğinden kaynaklandığı kuşkusuzdur. (...) 2634 sayılı Yasa’nın 8. maddesinin itiraz konusu b6l6mlerinde, hangi taşınmazların ve orman arazilerinin turizm yatırımlarına tahsis edileceği ile ilgili genel bir ereve çizilmekle beraber, ormanların turizm yatırımlarına tahsisinin hangi hallerde kaçınılmaz veya zorunlu sayılabileceğine dair herhangi bir 6l6te Yasada yer verilmemiştir. Bu bağlamda, turizmin teşvik edilmesinde kamu yararı bulunduğu ve zorunlu olduğu 6l6de devlet orman alanlarının turizme tahsisinin gerektiği yadsınamazsa da, Anayasa’nın 169. maddesinde ormanların Devletçe korunmasına verilen 6zel 6nem ve uzun d6nemdeki yaşamsal kamu yararı karşısında, bu tahsislerin hangi hallerde zorunlu sayılacağının da belirginleştirilmesi Anayasanın yasa koyucuya y6klediği bir g6rev olarak kabul edilmelidir. Bu açıklamalar çerçevesinde, ormanların korunmasına*

¹¹⁸ Ruşen Keleş, “Kentleşme Politikası”, Genişletilmiş G6ncelleştirilmiş Onuncu Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2008, s. 765.

¹¹⁹ Suna Giritli, “evre Sorunları, “evre Bilinci”nden “evresel Eylem”e”, İstanbul, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1993, s. 43.

¹²⁰ (evrimii) <http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/IPTALITIRAZ/K2007/K.2007-55.htm>, 28 Nisan 2008.

ilişkin Anayasanın 169. maddesindeki ilkeler doğrultusunda, turizm sektörünün özellik ve ihtiyaçlarını da dikkate alan ve ormanların turizm yatırımlarına tahsisini zorunluluk veya kaçınılmazlık hallerine özgüleyen belli ölçüt ve sınırlamalara yer verilmemesi nedeniyle itiraz konusu yasa kuralları Anayasanın 169. maddesine aykırıdır; iptali gerekir. (...) Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında vurgulandığı üzere, Anayasa'da yasa ile düzenlenmesi öngörülen konularda yürütme organına genel ve sınırları belirsiz bir düzenleme yetkisinin verilmesi olanaklı değildir. Yürütmenin düzenleme yetkisi, sınırlı, tamamlayıcı ve bağlı bir yetkidir. Bu nedenle, Anayasa'da öngörülen ayrık durumlar dışında, yürütme organına yasalarla düzenlenmemiş bir alanda genel nitelikte kural koyma yetkisi verilemez. Ayrıca, yürütme organına düzenleme yetkisi veren bir yasa kuralının Anayasa'nın 7. maddesine uygun olabilmesi için temel ilkelerin konulması, çerçevenin çizilmesi, sınırsız, belirsiz, geniş bir alanın bırakılmaması gerekir. Bu çerçevede, Anayasanın 169. maddesinde, yasama organına, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koymak ve tedbirleri almak şeklinde bir görev ve sorumluluk yüklenmiş olduğu halde, itiraz konusu yasa kurallarında bu görev ve sorumluluğu karşılayan herhangi bir düzenlemeye yer verilmemesi, Yasanın 8. maddesinin C ve D fıkralarının kapsamına giren konularda yapılacak düzenlemelerin idarenin takdirine bırakılması nedenleriyle itiraz konusu yasa kuralları Anayasanın 7. maddesine aykırıdır; iptali gerekir.” Anayasa Mahkemesi, iptal ettiği kuralların doğuracağı hukuksal boşluğu kamu yararını zedeleyici nitelikte görmesi nedeniyle, anılan kararın Resmi Gazete’de yayımlandığı tarih olan 24 Kasım 2007’den başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin 07.05.2007 tarihli kararıyla 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun orman alanlarının turizm etkinliklerine özgülenmesine ilişkin usulü ve esasları düzenleyen ilgili hükmünün iptali sonucunda oluşan yasal boşluk, 7 Mayıs 2008 tarihinde kabul edilen 5761 sayılı “Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un ¹²¹ 15 Mayıs 2008 tarihinde 26877 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile doldurulmuştur.

Turizmin ülke ekonomisine sağladığı katkıya oranla, orman alanlarının orman olarak kalması yönündeki kamu yararının üstün ve öncelikli olması nedeniyle,

¹²¹ (Çevrimiçi) <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5761.html>, 16 Ağustos 2008.

ormanlardan yararlanma yönünde yapılacak olan düzenlemelerde, Anayasanın koymuş olduğu ilkeler doğrultusunda, ormanları sadece gelir getirici bir doğal kaynak olarak görmeyen ve tahribine yasal ortam hazırlamayan, öznel ölçütlerden uzak, idarenin takdir yetkisini, yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesine uygun biçimde düzenleyen bir anlayışın güdülmesi gerekmektedir ¹²². Bu noktada, kamu yararı, özel çıkarların önüne geçmektedir. Bu anlayış, sosyal devlet ilkesinin bir gereğidir.

2. Maden Arama ve İşletme Etkinlikleri ile Ormanların Korunması

Sürdürülebilir kalkınma sürecinin odak noktasında bulunan orman ekosisteminde yer alan bu sürecin temel ögesi orman başta olmak üzere, toprak, meralar, orman içi sular, rekreasyon alanları, yaban hayvanları, bitkiler ile birlikte, yeraltı madenleri de, “*orman kaynakları*” kavramı ile ifade edilmektedir ¹²³.

Türkiye’de ormanların azalmasının başlıca nedenlerinden biri de, açık maden işletmeciliğidir ¹²⁴. İdare tarafından izin verilen, ormanların azalmasına üstelik yok olmasına neden olan ve insan sağlığı açısından tehlikeli bir durum yaratan her türlü etkinlik, orman varlığımız için bir tehlike oluşturmaktadır.

Danıştay Sekizinci Daire, 21 Eylül 1984 tarihinde verdiği bir kararda ¹²⁵, “*ormanda yer alan krom madeni alanında Orman İdaresinden (Tarım ve Orman Bakanlığı’ndan) izin alınmadan krom madeni çıkartılması üzerine ocağın kapatılması nedeniyle idarenin tazminat ödemesinin gerekmediğine*” hükmetmiştir.

Orman alanları içinde maden arama ve işletme etkinliklerine idare tarafından verilen izinler, son yıllarda tartışma konusu olmaktadır. Küreselleşme olgusunun bir sonucu olarak özellikle yabancı şirketler tarafından yürütülen bu etkinliklerin idarenin sıkı denetimi ve gözetimi altında yapılması gerekirken, idarenin kâr

¹²² Aydın Coşkun, “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum”, s. 9-10.

¹²³ “*Türkiye Çevre Atlası*”, s. 26.

¹²⁴ A.y., s. 28.

¹²⁵ Danıştay Sekizinci Daire’nin E. 1982/2256, K. 1984/1193 sayılı kararı için bkz. (Çevrimiçi) <http://www.danistay.gov.tr>, 14 Ağustos 2008.

amacıyla konuya yaklaşması, idare hukuku açısından savunulamayacak bir bakış açıdır. Orman alanları içinde yürütülen bu madencilik etkinlikleri, idarenin ormanları ekonomik değer olarak gören bakış açısının bir uzantısıdır.

Ülkemizde 1983 yılında 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. maddesi ile Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) düzenlenmesine karşın¹²⁶, 7 Şubat 1993 tarihinde yürürlüğe konulabilen ÇED Yönetmeliği, uygulamada elde edilen sonuçlar ve Avrupa Birliği katılım sürecindeki mevzuat uyumlaştırılması çalışmaları bağlamında birkaç kez gözden geçirilerek değiştirilmiş olup¹²⁷, 17 Temmuz 2008 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yerine yenisi¹²⁸ yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çevre Kanunu'nun 10. maddesinde¹²⁹ sözü edilen ÇED raporu, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın alacağı kararlara yol göstereceği düşünülerek hazırlanan, etkinlik hakkında alınacak bir karar sonucu etkinliğin çevre üzerinde neden olacağı olası etkileri önceden sınavan, kısaca, etkinliğin çevresel etkilerine ilişkin görüş bildiren bir belgedir¹³⁰.

ÇED Yönetmeliği uyarınca düzenlenen ÇED Raporu üzerine Çevre Bakanlığı tarafından İzmir İli, Bergama İlçesi, Ovacık Köyü-Çamköy mevkiinde bulunan altın madenine siyanür liçi yöntemiyle işletme izni verilmesi yolundaki ÇED olumlu görüşü işleminin iptaline ilişkin İdare Mahkemesi kararının Danıştay tarafından onanarak kesinleşmesinden sonra anılan madenin işletilmesine devam edilmesi yolundaki 29.03.2002 günlü, 2002/4 sayılı Bakanlar Kurulu ilke kararının iptali

¹²⁶ Mehmet C. Marın – Uğur Yıldırım, “Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar-Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler-”, İstanbul, Beta Yayınevi, 2004, s. 515.

¹²⁷ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) El Kitabı, Projelerin Çevresel Değerlendirmesi”, 2006, s. 21.

(Çevrimiçi) <http://www.cevreorman.gov.tr/cedbim/Documents/ced-el-kitabi.pdf>, 17 Ağustos 2008.

¹²⁸ Yürürlükte olan ÇED yönetmeliği için bkz. R.G., T. 17.07.2008, Sy. 26939.

¹²⁹ Çevre Kanunu'nun 10. maddesi şöyledir: “Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler. Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu Kararı veya Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir Kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili onay, izin, teşvik, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez; proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez. Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır. Çevresel Etki Değerlendirmesine tabi projeler ve Stratejik Çevresel Değerlendirmeye tabi plan ve programlar ve konuya ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça çıkarılacak yönetmeliklerle belirlenir.”

¹³⁰ Abdurrahman Saygılı, “Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi”, Ankara, İmaj Yayınevi, 2007, s. 303.

istemiyle açılan dava üzerine, Danıştay Sekizinci Daire, 22 Mart 2006 tarihinde verdiği iptal kararında ¹³¹ özetle şu gerekçelere yer vermiştir: “*Altın ve gümüş madeni işletilmesine yönelik olan uyumsuzluğa konu işletme ile ilgili gerekli olan prosedür ve bu prosedürün tamamlanması aşamasında işlemleri tesis etme konusunda yetkili olan merciler ilgili Yasal mevzuatta belirlenmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda, olayda işletmeye ilişkin olarak verilmiş bulunan ÇED olumlu görüşü yargı kararı ile iptal edilmiş bulunduğu göre, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve ilgili Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği uyarınca bu konuda yeniden işlem tesis etmeye Çevre ve Orman Bakanlığı yetkili olup, anılan mevzuat ile bu konuda Bakanlar Kuruluna herhangi bir yetki verilmemiş olması nedeniyle, Bakanlar Kurulunca Çevre ve Orman Bakanlığı'nın yerine geçilerek yargı kararının uygulanamaz hale getirilmesi sonucunu yaratan dava konusu işlemin tesis edilmesinde yetki yönünden hukuka aykırılık görülmemiştir. Davalı idare savunmasında, dava konusu tesis için yenilenen teknolojiye dayanılarak Çevre ve Orman Bakanlığınca 27.08.2004 gününde ÇED Olumlu Belgesinin verildiği belirtilmekte ise de; bu gelişme, tesis edildiği tarih itibari ile dava konusu kararın hukuka aykırılığını ortadan kaldıracak nitelikte değildir. Açıklanan nedenlerle, dava konusu Bakanlar Kurulu kararının iptaline (...) oybirliği ile karar verildi.*” Ülke ekonomisine katkı nedeniyle hukuka aykırı bir biçimde yürütülen maden işletme etkinliklerine idare tarafından izin verilmesi, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), yargı kararlarını çiğnemek amacıyla oluşturulan yapay görüntüleri, “*yargı kararının arkasına dolanmak*” sözcükleriyle tanımlamıştır ¹³². Uşak-Ulubey’de, Balıkesir-Madra Dağı’nda ve Kaz Dağları’nda, İzmir-Efemçukuru’nda, Artvin’de ve daha başka yerlerde, yöre halkının

¹³¹ Danıştay Sekizinci Daire’nin E. 2005/2927, K. 2006/1138 sayılı kararı için bkz. İbrahim Pınar, “*İdari Yargı Kararlarının Uygulanması ve Anayasa Mahkemesince İptal Edilen Hükümlerin Yeniden Yürürlüğe Konulması*”, Ankara, Sözkese Matbaacılık, 2008, s. 167-172. Anılan karar, Danıştay Bilgi Bankası’nda (<http://www.danistay.gov.tr> internet adresinde) yayımlanmıştır.

¹³² Güney Dinç, “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Göre Çevre ve İnsan*”, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008, s. 312.

bu girişimlere karşı çıkmasına aldırmandan sakınmayı gerektiren yöntemlerle değerli maden arayışlarına izin verilmiştir¹³³.

Balıkesir İli, Havran İlçesi, Küçükdere Köyü sınırları içinde (Koza Altın İşletmeleri) A.Ş.'ye verilen IV.Grup maden arama ruhsatları ile maden işletme (altın-gümüş) ruhsatının iptali isteminden doğan uyuşmazlıkta, Danıştay Sekizinci Daire, *“Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği uyarınca Milli Park içerisinde kalan taşınmazlar için anılan Yönetmelikte belirtilen ayrı uygulamaların yapılması gerekmekte olup, Kaz Dağları'nın Milli Park olması nedeniyle, davaya konu (...) IV. Grup maden arama ruhsatları ile (...) Maden İşletme (altın-gümüş) ruhsatının bulunduğu taşınmazların Milli Park alanı içinde kalıp kalmadığının araştırılması, uyuşmazlığa konu alan Milli Park alanı içerisinde kalıyor ise buna göre inceleme yapılması gerekmekte iken, söz konusu araştırma yapılmaksızın (Bursa 3. İdare Mahkemesi tarafından) karar verildiği görülmektedir. Öte yandan, dava konusu ruhsatların bulunduğu taşınmazlarda 3773 sayılı Zeytinciliğin ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanununun 28.02.1995 gün ve 4086 sayılı Yasayla değişik 20. maddesinin birinci fıkrasına aykırı olarak toz,duman emisyonu bulunduğu yargı kararı ile saptanması karşısında bu hususun da gözardı edilmesinde hukuki isabet görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle eksik incelemeye dayalı Bursa 3. İdare Mahkemesi kararının bozulmasına ve yeniden bir karar verilmek üzere dosyanın anılan Mahkemeye gönderilmesine”* 25 Ocak 2008 tarihinde oybirliğiyle karar¹³⁴ vermiştir.

3. Orman Köylüsünün Korunması ile Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi

6831 sayılı Orman Kanunu uyarınca, orman köylülerine indirimli satış yoluyla sağlanan sübvansiyonlarla (destek yardımlarla) ek katkı verilmektedir¹³⁵. Orman köylülerinin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak, orman idaresi ile

¹³³ A.y.

¹³⁴ Danıştay Sekizinci Daire'nin E. 2007/4362, K. 2008/417 sayılı kararı için bkz. T.C. Danıştay Başkanlığı, “Güncel Kararlar”, (Çevrimiçi) <http://www.danistay.gov.tr>, 6 Nisan 2008.

¹³⁵ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, *“Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu”*, Ankara, 2007, s. 11, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/ormancil/oik665.pdf>, 17 Temmuz 2008.

köylü arasındaki ilişkiyi geliştirmek ve ormancılık teknik uygulamalarının başarısını arttırmak amacıyla, 1970 yılında kurulan ve otuz yılı aşkın bir süredir hizmet veren Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, orman köylerinde gelir getirici birçok etkinliği hazırlanan tip projeler kapsamında düşük faizli ve uzun vadeli kredilerle desteklemektedir ¹³⁶.

17 Ekim 1983 tarihli ve 2924 sayılı “*Orman Köylülerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun*” ¹³⁷ ile, taşınmasına karar verilen orman içi köyler halkının yerleştirilmesi ve orman sınırları dışına çıkartılmış ve çıkarılacak yerlerin değerlendirilmesi yoluyla, orman köylülerinin kalkınmalarının desteklenmesi amaçlanmaktadır.

E. Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği ve Kimi Ülkeler Tarafından Öngörülen Ormanlara Yönelik Hukuksal Koruma Mekanizmaları

Ormanlar, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan türlere yaşam alanı sağlayan, birçok ülke için önemli bir hammadde ve uluslararası ticaret kaynağı olmanın yanı sıra sera gazı karbon dioksit için yaşamsal önemde bir küresel temizlik aracıdır ¹³⁸. Ormanlar, dünya karasal sisteminde bitki örtüsü tarafından tutulan karbon miktarının büyük bir bölümünü bünyesinde biriktiren ve bundan dolayı da havanın niteliğini yükselten en önemli unsurlardan biridir ¹³⁹.

Dünya ormanları karbondioksiti emen, oksijen üreten, toprağın erozyona uğramasını önleyen, iklimi yumuşatan, su döngüsüne katkıda bulunan ve birçok bitki ve hayvan türüne zengin bir habitat sağlayan ¹⁴⁰ doğal varlıklardır. Dünya ormanları, insanların havaya bıraktığı karbondioksitin dörtte birini emerek, Hadley Merkezi'nin deyimiyle, karbondioksit artışı ve küresel ısınma üzerinde bir “*fren*” görevi

¹³⁶ A.y., s. 16.

¹³⁷ R.G., T. 20 Ekim 1983, Sy. 18197.

¹³⁸ Armağan Candan, “*Avrupa Birliği'nin Çevre Politikası*”, 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi No:6, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2003, s. 11.

¹³⁹ Osman Pepe, “Önsöz”, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, “*Orman Varlığımız*”, Ankara, OGM Matbaası, 2006, s. 3.

¹⁴⁰ Dinyar Godrej, “*Küresel İklim Değişimi*”, Çeviren: Ohannes Kılıçdağı, İstanbul, Metis Yayınları, 2003, s. 86.

görmektedir ¹⁴¹. Günümüzde küresel ısınmanın neden olduğu çevre sorunlarının üstesinden gelmede ormanların işlevi ve önemi büyüktür.

Bir yandan dünya ormanlarındaki azalmaya bağlı olarak küresel karbon depolamasının azalması, öte yandan hava kirliliği ve küresel ısınmanın orman ekosistemleri üzerine olumsuz etkileri, ormanların korunması ve geliştirilmesi yönünde birçok uluslararası sözleşmenin düzenlenmesini ve bunların uygulanmasını gündeme getirmiştir ¹⁴².

Üye olarak katılmak istediğimiz Avrupa Birliği'nin (AB'nin) Çevre Politikasının temel uygulama alanlarından biri de, ormanların korunması ¹⁴³ üzerinedir. AB, 1992 yılından bu yana geliştirmiş olduğu orman stratejisi ile başta Ortak Tarım Politikası olmak üzere Birlik politikalarını ormanların iyileştirilmesi amacıyla reforma tabi tutmuştur ¹⁴⁴. Bilindiği gibi, çevrenin korunmasında orman politikası önem taşımaktadır. “Çevrenin korunması” deyiminden, “doğal çevreyi ve insan tarafından biçimlendirilen çevreyi, sivil yaşamın, uygarlığın zararlı etkilerinden korumak için alınan önlemlerin tümü” anlamını çıkartmak gerekmektedir ¹⁴⁵. AB'nin Çevre Politikasının hedeflerinden biri de, doğanın ve doğal kaynakların, ekolojik dengeye zarar verecek biçimde işletilmelerinden sakınılması ve bunların akılcı bir biçimde yönetilmelerinin sağlanması ¹⁴⁶ yönündedir.

AB üyesi olan Yunanistan'ın yürürlükte olan 1975 tarihli Anayasası'nın “Çevre” başlıklı 24. maddesinin birinci fıkrası ¹⁴⁷, ormanlardan söz etmektedir.

¹⁴¹ Godrej, a.g.y., s. 87.

¹⁴² Pepe, a.y.

¹⁴³ Candan, a.g.y., s. 10-11.

¹⁴⁴ Candan, a.g.y., s. 11.

¹⁴⁵ Ayşe Nuhoglu – Yener Ünver, “Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku (Genel Bilgiler-Atık Madde Ceza Hukuku-Atık Su Ceza Hukuku-Ekler)”, İstanbul, Beta Yayınevi, 1999, s. 10.

¹⁴⁶ Candan, a.g.y., s. 7.

¹⁴⁷ Yunanistan Anayasası'nın Türkçe çevirisi için bkz. Yunanistan Cumhuriyeti Büyükelçiliği, “Yunanistan Anayasası”, Çeviren: Serap Yazıcı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 21-103. Yunanistan Anayasası'nın 24. maddesinin birinci fıkrası şöyledir: “Doğal ve kültürel çevrenin korunması Devletin bir görevi ve her kişinin hakkıdır. Devlet, sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında çevrenin korunması için özel önleyici ve bastırıcı tedbirler almaya mecburdur. Ormanların ve ormanlık arazinin korunmasına ilişkin hususlar, kanunla düzenlenir. Orman kadastrounun düzenlenmesi Devletin görevidir. Milli ekonomi yararına olarak, tarımsal kalkınmanın veya kamu yararının gerektirdiği diğer kullanımlar dışında, ormanların ve orman arazilerinin kullanım tarzını değiştirmek yasaktır.”

Çevrenin korunması kapsamında ormanlara yer veren Yunanistan Anayasası, orman alanını ve sınırlarını belirleme ve planlama görevini Devlete vermektedir. Yunanistan’da ulusal ekonominin yararı, tarımsal kalkınma ve kamu yararı nedeniyle devlet ormanlarını ve orman arazilerini kullanmak (kullanıma açmak) mümkündür. Ancak, Yunanistan Anayasası’na göre, anılan ayrıksı durumlar dışında, devlet ormanlarının kullanım biçiminin değiştirilmesi yasaktır. 2003 ve 2007 yıllarında bu anayasal hükmün değiştirilmesi teklif edilmiş; ancak, tepkiler nedeniyle değiştirilememiştir ¹⁴⁸.

Bugün ormanlarımızın % 99’u devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunmaktayken, AB üyesi olan İsveç’te ormanların % 98’i özel mülkiyet rejimine bağlıdır ¹⁴⁹.

Alman iktisat bilim adamı H.C. Fritz Baade başkanlığındaki kurul tarafından hazırlanan ¹⁵⁰ ve Türkiye’de daha çok “*Baade Raporu*” olarak bilinen 1959 tarihli “*FAO Türkiye Raporu*”nda, genel olarak kaynakların kötüye kullanılmasının ve tahriplerin Türkiye’nin doğasını ne duruma getirdiği, gereken önemli önlemler alınmazsa erozyon tehlikesinin ülkenin geleceğinde nasıl tehlikeli bir durum yarattığı ayrıntılı olarak ele alınırken, ayrıca hızlı nüfus artışının olumsuz sonuçları üzerinde durulmaktadır ¹⁵¹. Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde yer alan Gıda ve Tarım Örgütü/Kurumu (FAO), BM üyesi olan Türkiye ile ilgili belirli aralıklarla raporlar yayınlamaktadır. Baade raporu da, bu çalışmalardan biridir. Bu çalışmanın üçüncü bölümünde, arazi ve su kullanma sorunlarının olumsuz yönleri üzerinde durulurken, yaşanan erozyon afetine (yıkımına) karşı bir önlem alınmadığı durumda iki yüzyıl sonra Türkiye’nin topraklarının kalmayacağı belirtilerek erozyon sorunu vurgulanmaktadır ¹⁵². Ormansızlaşma ile birlikte, Türkiye’nin karşılaştığı erozyon sorunu, bugün de tartışılmaktadır. Anılan raporda, ormanların zaman içinde yok olmasına ve yok oluş nedenlerine değinilmektedir. Bu rapor, ormanların

¹⁴⁸ Ömer Madra – Avi Haligua, “*Yanan Ormanlar*”, Açık Radyo, 11 Eylül 2007, (Çevrimiçi) <http://www.arkitera.com/h20118-yanan-ormanlar.html>, 20 Temmuz 2008.

¹⁴⁹ Fikret Eren – Veysel Başpınar, “*Toprak Hukuku*”, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 345.

¹⁵⁰ TBMM Kütüphane – Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü, “*F.A.O. Türkiye raporu : 1959 / (Baade, H. C. Fritz)*”, (Çevrimiçi) <http://212.174.156.11/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?bib=134383>, 3 Ağustos 2008.

¹⁵¹ Hüseyin Yayman, “*Türkiye’nin İdari Reform Tarihi*”, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008, s. 163.

¹⁵² Yayman, *a.g.y.*, s. 164.

korunmasına ilişkin anayasal hükmün 1961 tarihli T.C. Anayasası'nda yer almasına katkıda bulunmuştur.

15 Aralık 1972 tarihinde BM'nin doğrudan çevre işlerini yönetmek üzere yaşama geçirilen BM Çevre Programı (UNEP, United Nations Environment Programme) ¹⁵³, FAO ve UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü/Kurumu) ¹⁵⁴ ile birlikte 1978 yılında “*Orman Varlıklarının Küresel Değerlendirilmesi*” konusunda bir durum raporu ile, aynı biçimde 1981 yılında “*Tropikal Orman Kaynaklarının Değerlendirilmesi*” konusunda bir rapor hazırlamıştır ¹⁵⁵. 1979-1985 yılları arasında ise, UNEP, Dünya Bankası ve WRI (World Resources Institute, Dünya Kaynakları Enstitüsü) ¹⁵⁶ ile birlikte seksene yakın ülke tarafından benimsenen “*Tropikal Orman Etkinlik Planı*” geliştirmiştir ¹⁵⁷. Bütün bu küresel çalışmalar, dünya kaynakları içinde ormanlara yönelik öncü nitelikte çalışmalar olarak, dünyada ülkeler açısından örnek olmuştur.

3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında Rio de Janeiro'da toplanan Çevre ve Kalkınmaya İlişkin BM Konferansı (United Nations Conference on Environment and Development -UNCED-) ¹⁵⁸ sonunda kabul edilen Rio Bildirisi ile birlikte yayımlanan 3 numaralı Ek, “*Tüm Orman Türlerinin Yönetimi, Korunması ve Sürekli Kalkınması Üzerine Küresel Bir Uzlaşma İçin Hukukten Bağımsız Olmayan Emredici İlkeler Bildirisi*” ¹⁵⁹ başlığını taşımaktadır. Kısaca “Orman İlkeleri” (Forest Principles) denilen bildiride, devletlerin ormanların korunması ve bakımı konusundaki dilekleri açığa vurulmuştur ¹⁶⁰. Ormanları konu alan bu bildiri, devletlerin egemenliğini vurgulamaktadır ¹⁶¹. Anılan bildiride, insanların toplumsal,

¹⁵³ “United Nations Environment Programme (UNEP)”, (Çevrimiçi) <http://www.unep.org>, 17 Ağustos 2008.

¹⁵⁴ “United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)”, (Çevrimiçi) http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=29008&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, 17 Ağustos 2008.

¹⁵⁵ Şeref Ertaş, *a.g.y.*, s. 29, 31-32.

¹⁵⁶ “World Resources Institute (WRI)”, (Çevrimiçi) <http://www.wri.org>, 17 Ağustos 2008.

¹⁵⁷ Şeref Ertaş, *a.g.y.*, s. 32.

¹⁵⁸ “Earth Summit”, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>, 8 Ağustos 2008.

¹⁵⁹ “Report of the United Nations Conference on Environment and Development”, (Rio de Janeiro, 3-14 June 1992), Annex III, (Çevrimiçi) <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-3annex3.htm>, 8 Ağustos 2008.

¹⁶⁰ Şeref Ünal, “*Uluslararası Hukuk*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 391.

¹⁶¹ Kaboğlu, *a.g.y.*, s. 18.

ekonomik, ekolojik, kültürel ve ruhsal açılardan ormanlardan yararlanmaları çerçevesinde ormanların önemi dile getirilerek bu gereksinimleri karşılayan orman ürünlerinden ve hizmetlerinden çok sayıda örnekler verilmektedir ¹⁶². Tüm ormanları kapsayan ve on yedi temel ilkedan oluşan “*Ormanların İdaresine, Korunmasına ve Sürdürülebilirliğine Yönelik Rehberlik Bildirisi*” ¹⁶³, tüm coğrafi bölgelerde ve iklim kuşaklarında yer alan ve hem doğal, hem de sonradan yetiştirilen ormanların idaresine, korunmasına ve geliştirilmesine ilişkin ilkeleri içermektedir ¹⁶⁴. Ormanlar, 1992’den bu yana, dünyada ülkelerin önem verdikleri bir konu olarak yerini korumaktadır.

28 Nisan 2007 tarihinde BM Ormancılık Forumunun Yedinci Oturumunda tüm dünya ülkeleri tarafından benimsenen, 17 Ekim 2007 tarihinde BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından onaylanan ve 17 Aralık 2007 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Uluslararası Ormancılık Anlaşması”, hukuksal bağlayıcılığı olmayan bir anlaşma olmakla birlikte, 2015 yılında bağlayıcılığı olan bir anlaşmaya dönüştürülmek istenmektedir ¹⁶⁵. Bu tür adımlar, ormanların korunması konusunda ülkelerin ulusal politikalarını yeniden gözden geçirmeleri için özendirici gelişmelerdir.

¹⁶² Turgut, *a.g.y.*, s. 3-4.

¹⁶³ Özcan Dağdemir, “*Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları*”, Ankara, Gazi Kitabevi, 2003, s. 143.

¹⁶⁴ Hasan Ertürk, “*Çevre Bilimlerine Giriş*”, Üçüncü Baskı, Bursa, Vipaş A.Ş. (Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı İştirakidir) Yayın Sıra No: 3, 1998, s. 228.

¹⁶⁵ Serdar Yegül, “17 Aralık 2007: Uluslararası Ormancılık Anlaşması Benimsendi”, Ormancılık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 31 Ocak 2008, (Çevrimiçi) <http://www.forestconomics.org/syegul5.pdf>, 18 Ağustos 2008.

SONUÇ

Ülkemizde ormanlar, üzerinde en çok tartışmanın yapıldığı, yasal boyutları bir türlü belirlenemeyen ve o nedenle sık olarak mevzuat değişikliğine uğrayan doğal kaynaklardan biridir.

Hukuksal düzenlemelerle devlet ormanlarını orman sınırları dışına çıkarma işlemleri, ormanların varlığını tehdit eden en başta gelen sorundur. Ayrıca, küreselleşmenin bir sonucu olan özelleştirme kapsamında devlet ormanlarının işlettilmesi yönünde hukuksal girişimler, ormanlara ekonomik bir değer olarak bakılmasının bir göstergesidir.

Özel hukuk tüzel kişileri tarafından orman alanları içinde yürütölen maden arama ve işletme etkinlikleri, toplumun sağlığı üzerinde olumsuz sonuçları ileride görölecek olan ve orman varlığını yok eden tartışılması gereken bir konudur. İdare tarafından söz konusu etkinliklere izin verilmeden önce -çevresel etki değerlendirme raporu dahil- konunun tüm boyutlarıyla birlikte ele alınması ve izin verildikten sonra da gerekli denetimlerin idare tarafından yapılması gerekmektedir.

Turizmi özendirme önlemleri kapsamında turistik tesis kurma yoluyla devlet ormanlarının turistik tesislere açılması konusunda orman varlığını yok edecek düzenlemelerden kaçınmak gerekmektedir.

Küresel iklim değişikliği nedeniyle yaşanan çevre sorunları, en önemli doğal kaynaklardan biri olan ormanların önemini gittikçe arttırmıştır. Bu noktada, ormanların korunmasına yönelik düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir.

Orman yangınlarını söndürmede teknik donanımın yetersizliği, orman varlığının yok olmasında giderilmesi güç kayıplara neden olmaktadır. Orman yangınlarıyla mücadelede, özellikle insan kaynaklı orman yangınları sonucu yanan ormanların yerine ağaçlandırma çalışmalarının kısa sürede ve verimli bir biçimde yapılması gerekmektedir.

Orman hukuku, başta anayasa hukuku ve idare hukuku olmak üzere, çevre hukuku ile yakından ilintili bir alandır. Çeşitli yasalarda değişiklik yapan “torba yasalar”la düzenlemelere giderek, dağınık bir orman mevzuatı oluşturmak yerinde bir yaklaşım değildir. Hukuksal girişimlerden önce, insanların kendi içinde çevreyi koruma bilincini oluşturmakla ormanları korumak mümkün olabilecektir.

9 milyon kişiden oluşan orman köylüsü, azımsanmayacak ve göz ardı edilemeyecek bir kesimdir. Orman köylüsü ile ormanları bir arada tutacak politikaların yürütülmesi gerekmektedir.

Birden fazla konuyla ilişkili olarak değerlendirilmesi gereken ormanlar, kapsamlı bir inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Osmanlı İmparatorluğu döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde ormanlara ilişkin olarak yapılan hukuksal düzenlemeler çerçevesinde yürütülen uygulamalara değinilmektedir. Bu konu ele alınırken, uluslararası hukuka da biraz değinilmektedir.

KAYNAKÇA

Akıllıoğlu, Tekin: “Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, (Prof. Dr. Lûtfi DURAN’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku ve İdare İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 1-3, Yıl: 9, 1988, s. 11-22.

Akın, İlhan F.: “*Kamu Hukuku*”, Yedinci Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 1993.

Akın, Ümit: “*İdare Hukuku Açısından Kıyuların Tabi Olduğu Hukuki Rejim*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 1998.

Akipek, Jale G.: “Devlet Orman Arazisi Üzerinde Üst Hakkı”, Prof. Dr. Osman F. BERKİ’ye Armağan, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 411, 1977, s. 1-35.

Algan, Bülent: “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakların Korunması*”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2007.

“*Ansiklopedik Çevre Sözlüğü*”, Türkiye Çevre Vakfı, (Çevrimiçi)
<http://www.cevre.org.tr>, 25 Temmuz 2008.

Aslankara, M. Sadık (derleyen ve yayına hazırlayan): “*Cumhuriyetimizin 75. Yılında Ormancılığımız*”, Ankara, T.C. Orman Bakanlığı Yayın No: 120, 2000.

Atbaşoğlu, Ferruh: “Ormanlarımızda Görünmeyen Yangın 2/B Felaketi”, *Yasa Hukuk İctihat ve Mevzuat Dergisi*, Yıl: 20, C.XVI, Sayı: 186/5 (Haziran/1997), s. 687-701.

Ateş, Turan: “*Ormanların Hukuksal Durumu ve 2/B*”, İstanbul, Legal Yayınevi, 2005.

“*Axis 2000 Ansiklopedik Sözlük, MÜS-SİD, Cilt 5*”, Milliyet/Hachette, Doğan Kitap, 2000.

Aydın, Çağlar: “2B Orman Arazileri ve Türkiye Gerçeği”, 2 Ekim 2007, (Çevrimiçi)
<http://www.bahcesel.com/content/view/3781/1>, 3 Haziran 2008.

Aydın Coşkun, Aynur: “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum”, Ormanlık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 29 Ocak 2008, s. 1-10, (Çevrimiçi) <http://www.forestconomics.org/turizm.pdf>, 14 Mayıs 2008.

Aydın Coşkun, Aynur: “Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum –II-”, Ormanlık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 31 Temmuz 2008, s. 1-8, (Çevrimiçi) http://www.forestconomics.org/turizm_2.doc, 18 Ağustos 2008.

Aykul, Ömer: “Temel Doğal Varlıklarımızdan Ormanlarımız ve 2B Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: 82, Sayı: 2008/2, s. 685-696.

Bakırcı, Muzaffer: “*Türkiye’de Kırsal Kalkınma, Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*”, Ankara, Nobel Yayınları, 2007.

Balcı, A. Nihat: “*Toprak Koruması*”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 439, İstanbul, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1996.

Başpınar, Veysel: “*Türk Toprak Hukukunda İhya*”, Ankara, Nobel Yayınları, 2000.

Başpınar, Veysel: “*Orman Sınırının Dışına Çıkarılan Yerlerin Hukuki Durumu*”, s. 187-212, (Çevrimiçi) <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1999-48-01-04/AUHF-1999-48-01-04-Baspinar.pdf>, 14 Temmuz 2008.

Bilgen, Pertev: “*İdare Hukuku Ders Notları, İdarenin Patrimuanı-Kamulaştırma-İstimval-Amme Alacaklarının Tahsili Usulleri*”, İstanbul, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları Derneği-Ders Notları-Yayımları No:1, 1988.

Bingöl, İsa H.: “*Ülkemiz Ormanları ve Ormancılığı*”, Ankara, Baran Ofset, 2005.

Brown, Lester R.: “*Plan B 3.0: Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek*”, Çeviren: Ayşe Başçı, Tümüyle Yenilenmiş Basım, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2008.

Candan, Armağan: “*Avrupa Birliği’nin Çevre Politikası*”, 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi No:6, İstanbul, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, 2003.

Cin, Halil: “Tanzimattan Sonra Türkiye’de Ormanların Hukuki Rejimi”, *Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XXXV, 1978, Sayı: 1-4, s. 311-379.

Çepel, Necmettin: “*Orman ve Biz, Ormanın Tanıtımı, Yararları, Tahribi ve Korunma Çareleri*”, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 1999.

Çüçen, M. İlyas: “*Orman Kanunu, Kadastro Kanunu ve İlgili Gayrimenkul Mevzuatı (El Kitabı)*”, Ankara, Seçkin Kitabevi, 1995.

Dağdemir, Özcan: “*Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları*”, Ankara, Gazi Kitabevi, 2003.

Danıştay Dergisi, Sy.: 42-43, s. 219-221.

Delvolvé, Pierre: “*Le droit administratif*”, 3e édition, Paris, Dalloz, 2002.

Demir, Cengiz – Çevirgen, Aydın: “*Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*”, İstanbul, Nobel Yayınları, 2006.

Demirer, Temel: “2B Yeniden Hortlatılırken Ormanların Hâl-i Pür Melali...”, Temel Demirer – Sibel Özbudun – Cahide Sarı (hazırlayan), “*Kıyamete Çeyrek Kala! Ekoloji Yazıları*”, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2006, s. 142-149.

Dinç, Güney: “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Çevre ve İnsan*”, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2008.

Duran, Lûtfi: “*İdare Hukuku Ders Notları*”, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1982.

Dursun, Selçuk: “*Forest and The State: History of Forestry and Forest Administration in the Ottoman Empire*”, Tez Danışmanı: Selçuk Akşin Somel, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sabancı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2007.

Düren, Akın: “*İdare Malları*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 373, Ankara, Sevinç Matbaası, 1975.

Edis, Seyfullah: “*Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*”, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 473, 1983.

Eler, Ünal: “*Orman Amenajmanı Ders Kitabı*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No:17, Isparta, SDÜ Basımevi, 2001.

Erdoğan, İrfan – Ejder, Nazmiye: “*Çevre Sorunları; Nedenler, Çözümler, Egemen ve Marksist Anlayışın İlettikleri Üzerine*”, Ankara, Doruk Yayınevi, 1997.

Erdoğan, Mustafa: “*Anayasa Hukuku*”, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, Orion Yayınevi, 2005.

Eren, Fikret – Başpınar, Veysel: “*Toprak Hukuku*”, Genişletilmiş İkinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

Ertaş, Mustafa: “*Devlet Mallarının Korunması*”, T.C. Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998.

Ertaş, Şeref: “*Çevre Hukuku*”, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları No: 78, 1997.

Ertürk, Hasan: “*Çevre Bilimlerine Giriş*”, Üçüncü Baskı, Bursa, Vipaş A.Ş. (Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı İştirakidir) Yayın Sıra No: 3, 1998.

Esener, Turhan – Güven Kudret: “*Eşya Hukuku*”, Genişletilmiş Dördüncü Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008.

Giritli, İsmet – Bilgen, Pertev – Akgüner, Tayfun: “*İdare Hukuku*”, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2008.

Giritli, Suna: “*Çevre Sorunları, “Çevre Bilinci”nden “Çevresel Eylem”e*”, İstanbul, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, 1993.

Godrej, Dinyar: “*Küresel İklim Değişimi*”, Çeviren: Ohannes Kılıçdağı, İstanbul, Metis Yayınları, 2003.

Göze, Ayferi: “*Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*”, Dokuzuncu Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 2000.

Gözler, Kemal: “*İdare Hukuku Dersleri*”, Düzeltilmiş ve “İdarenin Denetlenmesi” Kısmı Eklenmiş Altıncı Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 2007.

Gözübüyük, A. Şeref: “*Anayasa Hukuku, Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*”, Son Değişikliklerle Güncelleştirilmiş On Beşinci Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2007.

Gülan, Aydın: “*Kamu Mallarından Yararlanma Usullerinin Tâbi Olduğu Hukukî Rejim*”, İstanbul, Alfa Yayınları, 1999.

- Gülan, Aydın: “Kamu Malları”, İl Han Özay (derleyen), “*Günüşünde Yönetim*”, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2004, s. 655-720.
- Güneş, Yusuf – Aydın Coşkun, Aynur: “*Çevre Hukuku*”, İstanbul, Kazancı Kitap, 2004.
- Irmak, Asaf: “*Orman Ekolojisi*”, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayın No: 104, İstanbul, Kutulmuş Matbaası, 1966.
- İmamoğlu, M. Altuğ: “*Mülkiyet ve Toprak Sistemleri*”, Ankara, Yazıt Yayınları, 2006.
- İmamoğlu, M. Altuğ: “*Özel İdare Gayrimenkulleri*”, Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.
- İzgi, Ömer – Gören, Zafer: “*03.10.2001 Tarihli Değişiklikleri ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Cilt II, Madde 79-177*”, Ankara, TBMM Basımevi, 2002.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.: “*Çevre Hakkı*”, Tümüyle Yenilenmiş ve Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1996.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.: “*Anayasa Hukuku Dersleri*”, Yenilenmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul, Legal Yayınevi, 2005.
- Karaca, Hayrettin: “Atatürk'te Ağaç Sevgisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı: 41, Cilt: XIV, Temmuz 1998, (Çevrimiçi) <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=DergiIcerik&IcerikNo=423>, 15 Haziran 2008.
- Karlıkl, Yücel: “*Türk Anayasa Metinleri*”, İstanbul, Der Yayınları, 2002.
- Kart, Onur: “*Kamu Malları*”, s. 1-10. (Çevrimiçi) http://www.turkhukusitesi.com/makale_511.htm, 29 Mayıs 2008.
- Keleş, Ruşen: “*Kentleşme Politikası*”, Genişletilmiş Güncelleştirilmiş Onuncu Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2008.
- Kızılay, Erkal: “*6831 sayılı Orman Kanunu, İlgili Kanunlar-Uygulama Yönetmelikleri, Orman Suçlarının Takibi, Yargıtay Kararları*”, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2008.

Kili, Suna – Gözübüyük, A. Şeref: “*Sened-i İttifak’tan Günümüze Türk Anayasa Metinleri*”, Yenilenmiş Üçüncü Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Koç, Bekir: “*Tanzimat Sonrası Hukuk Metinlerinde Çevre Bilincinin Arka-planı Olarak “Av Yasak ve Sınırlılıkları” Üzerine Bazı Düşünceler*”, s. 271-281, (Çevrimiçi) http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/otam/otam_2006_sayi19/15.pdf, 3 Haziran 2008.

Koç, Bekir: “*1870 Orman Nizamnâmesi'nin Osmanlı Ormancılığına Katkısı Üzerine Bazı Notlar*”, s. 231-257, (Çevrimiçi) http://www.ankara.edu.tr/kutuphane/TarihArastirmalari/TarihArastirmalari_2005_c24_s37/13_bekir_koc.pdf, 3 Haziran 2008.

Madra, Ömer – Haligua, Avi: “*Yanan Ormanlar*”, Açık Radyo, 11 Eylül 2007, (Çevrimiçi) <http://www.arkitera.com/h20118-yanan-ormanlar.html>, 20 Temmuz 2008.

Marın, Mehmet C. – Yıldırım, Uğur: “*Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar- Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetimsel Perspektifler-*”, İstanbul, Beta Yayınevi, 2004.

Mat, Hidayet – Başaran, A. Sami – Yangın, Yılmaz: “*100 Soru 100 Cevapta Hazine’ye Ait Gayrimenkullerin Satışı, Kiralanması ve Kat Karşılığı Müteahhide Verilmesi*”, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş İkinci Baskı, Ankara, Yaklaşım Yayınları, 2007.

Mataracı, Tuğrul: “*Ağaçlar, Doğa Severler İçin Rehber Kitap, Marmara Bölgesi Doğal-Egzotik Ağaç ve Çaluları*”, Üçüncü Baskı, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları - Yayın No:39, 2004.

Nuhoğlu, Ayşe – Ünver, Yener: “*Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku (Genel Bilgiler-Atık Madde Ceza Hukuku-Atık Su Ceza Hukuku-Ekler)*”, İstanbul, Beta Yayınevi, 1999.

Onar, Sıddık Sami: “*İdare Hukukunun Umumî Esasları*”, İstanbul, Marifet Basımevi, 1952.

Onar, Sıddık Sami: “*İdare Hukukunun Umumî Esasları, II. Cilt*”, Üçüncü Bası, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1966.

Özbudun, Ergun: “*Türk Anayasa Hukuku*”, Gözden Geçirilmiş Sekizinci Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

- Özdamar, Demet: “Maden Hakkı ve Maden İrtifakı”, *Prof. Dr. Mahmut Tevfik BİRSEL’e Armağan*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2001, s. 319-334.
- Özdemir, Şükrü: “Doğal Varlığımız Olan Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, Sayı: 70, 15 Mayıs 1991, s. 8-10.
- Özkaya, Orhan: “*Cumhuriyet Toprakları ve Küresel İşgal*”, Bir Millet Uyanıyor Dizisi: 15, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2007.
- Öztürk, Kâzım: “*İzahlı, Gerekçeli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cilt II / Madde 1 – 75*”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1966.
- Öztürk, Kâzım: “*İzahlı, Gerekçeli, Anabelgeli ve Maddelere Göre Tasnifli Bütün Tutanakları ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Cilt III / Madde 76 – 157*”, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1966.
- Pınar, İbrahim: “*İdari Yargı Kararlarının Uygulanması ve Anayasa Mahkemesince İptal Edilen Hükümlerin Yeniden Yürürlüğe Konulması*”, Ankara, Sözkesen Matbaacılık, 2008.
- Sabuncu, Yavuz: “*Anayasaya Giriş, Ek: 1982 Anayasası*”, Yenilenmiş Onüçüncü Bası, Ankara, İmaj Yayınevi, 2007.
- Sanır, Ferruh: “*Coğrafya Terimleri Sözlüğü*”, Ankara, Gazi Kitabevi, 2000.
- Saygılı, Abdurrahman: “*Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi*”, Ankara, İmaj Yayınevi, 2007.
- Sezer, Ahmet Necdet: “4841 sayılı ‘Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun’un TBMM Başkanlığı’na Geri Gönderilme Gerekçeleri”, 18 Nisan 2003, (Çevrimiçi) <http://www.tema.org.tr/BizdenHaberler/Arsiv/2007/2BYasasiIadeGerekceleri.pdf>, 29 Mayıs 2008.
- Sezer, Yasin: “Kamu Mallarında Ecrimisil”, *Danıştay Dergisi*, Yıl: 34, Sayı: 108, 2004, s. 5-22.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “*Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ormanlık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, Ankara, 2007, (Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/ormancil/oik665.pdf>, 17 Temmuz 2008.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Doğal Kaynaklar”, “Türkiye Çevre Atlası”, s. 26-43. (Çevrimiçi) <http://www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/dogalkaynaklar.pdf>, 10 Eylül 2007.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) El Kitabı, Projelerin Çevresel Değerlendirmesi”, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.cevreorman.gov.tr/cedbim/Documents/ced-el-kitabi.pdf>, 17 Ağustos 2008.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -II-”, Ankara, Gökçe Ofset, 2003.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, “Osmanlı Ormancılığı ile İlgili Belgeler -III-”, Ankara, Gökçe Ofset, 2003.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü Çevre Envanteri Dairesi Başkanlığı, “Türkiye Çevre Durum Raporu”, T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 5, Ankara, 2007, (Çevrimiçi) http://www.cevreorman.gov.tr/belgeler5/cevre_durum.pdf, 11 Haziran 2008.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü, “Orman Varlığımız”, Ankara, OGM Matbaası, 2006.

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü 2 Nolu Çalışma Grubu, “Orman Genel Müdürlüğü Tarihi Gelişim Raporu”, (Çevrimiçi) <http://www.ogm.gov.tr/strateji/analiz/tarihi.doc>, 14 Temmuz 2008.

T.C. Sayıştay Başkanlığı, “Ormanların Korunması Hakkında Sayıştay Raporu”, Ankara, 2004, (Çevrimiçi) <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/perdenrap/2004/2004-2orman/orman.pdf>, 9 Ocak 2008.

Tanör, Bülent – Yüzbaşıoğlu, Necmi: “1982 Anayasasına Göre Anayasa Hukuku (2001 Anayasa Değişikliklerine Göre)”, Üçüncü Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Tekin, D. Yılmaz (derleyen): “Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü”, Ankara, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, 2007.

Tiryaki, Refik: “Ekonomik Özgürlükler ve Anayasa”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008.

Tuğrul, Saim: “Kamu Hukuku Açısından Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması”, İstanbul, Kazancı Kitap, 2004.

Tuna, Muammer: “*Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği)*”, İkinci Baskı, Ankara, Detay Yayıncılık, 2007.

Turgut, Nükhet: “*Çevre Hukuku*”, Yenilenmiş İkinci Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2001.

Turguter, Necip: “*Kamu Taşınmaz Malları İle Kamu İdarelerine Ait Taşınmazların Kaydına İlişkin Yönetmelik Açıklaması*”, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007.

Usluoğlu, H. Avni: “Ormanlarda Üst ve İnşaat Hakkı”, *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 3, Temmuz-Ekim 1977, Sayı: 3-4, s. 203-215.

Üçok, Coşkun – Mumcu, Ahmet – Bozkurt, Gülnihal: “*Türk Hukuk Tarihi*”, Yeniden Düzenlenip, Gözden Geçirilmiş, Ekli Onuncu Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2002.

Ünal, Mehmet: “*Orman Hukuku*”, Geliştirilmiş İkinci Baskı, Ankara, Nobel Yayınları, 2003.

Ünal, Şeref: “*Uluslararası Hukuk*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

Ünal, Yücel: “*Türk Şehir Planlama ve İmar Mevzuatının Kentsel Dönüşüm ve Deprem Ağırlıklı İncelenmesi*”, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008.

Ürgenç, Suad İ. – Çepel, Necmettin: “*Ağaçlandırmalar İçin Tür Seçimi, Tohum Ekimi ve Fidan Dikiminin Pratik Esasları*”, İstanbul, TEMA Vakfı Yayınları, 2001.

Ürkmez, Taner: “Çevre Hakkı Kavramının Tarihsel Gelişimi”, *Hukuk Dünyası*, Yıl: 16, Sayı: 2006/2 [Nisan-Haziran’2006], s. 117-128.

Yasin, Melikşah: “*Uygulama ve Yargı Kararları Işığında Özelleştirmenin Hukuki Rejimi*”, Yenilenmiş İkinci Baskı, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.

Yavuz, Nihat: “Türk Hukukunda Kamu Malları”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 1975, Temmuz-Ağustos, Sayı: 4, s. 486-493.

Yayla, Yıldızhan: “Kamu Malı Üzerinde İrtifak Tesisi”, *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi (İHİD)*, (Prof. Dr. Lûtfi DURAN’a Armağan Özel Sayısı), İstanbul Üniversitesi İdare Hukuku ve İdare İlimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sayı: 1-3, Yıl: 9, 1988, s. 357-364.

Yayla, Yıldızhan: “Kamu Malının Çağdaş Tanımı”, *Hukuk Araştırmaları*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Cilt: 7, Sayı:1-3, 1992-1993, s. 7-17.

Yayman, Hüseyin: “*Türkiye’nin İdari Reform Tarihi*”, Ankara, Turhan Kitabevi, 2008.

Yegül, Serdar: “17 Aralık 2007: Uluslararası Ormancılık Anlaşması Benimsendi”, Ormancılık İktisadi Sosyal Çalışma Grubu [ORMİS], 31 Ocak 2008, (Çevrimiçi) <http://www.forestconomics.org/syegul5.pdf>, 18 Ağustos 2008.

Yıldırım, Ramazan: “*Açıklamalı ve Kaynakçalı İdare Hukuku Kavramları Sözlüğü*”, Konya, Mimoza Yayınları, 2006.

Yılmaz, Ejder: “*Hukuk Sözlüğü*”, Yenilenmiş Dokuzuncu Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.

Yunanistan Cumhuriyeti Büyükelçiliği, “*Yunanistan Anayasası*”, Çeviren: Serap Yazıcı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.

Yüzbaşıoğlu, Necmi: “*Anayasa Hukuku El Kitabı*”, İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.

www.anayasa.gov.tr

www.ankara.edu.tr/kutuphane

www.arkitera.com

www.atam.gov.tr

www.bahcesel.com

www.birincisınıf.net

www.cedgm.gov.tr

www.cevre.org.tr

www.cevreorman.gov.tr

www.danistay.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.ebrulisozluk.net

www.forestconomics.org

www.kazanci.com

www.oecd.org

www.ogm.gov.tr

www.rega.com.tr
www.sayistay.gov.tr
www.tbmm.gov.tr
www.tdk.org.tr
www.tez2.yok.gov.tr
www.tr.wikipedia.org
www.turkhukuk sitesi.com
www.un.org
www.unep.org
www.unesco.org
www.wri.org